

Hallituksen esitys eduskunnalle lähestymiskiellon tehostamista koskevaksi lainsäädännöksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi lähestymiskiellosta annettua lakia, rikoslakia, esitutkintalakia, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettua lakia, oikeusapulakia, tuomioistuinmaksulakia, henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annettua lakia ja henkilötietojen käsittelystä poliisitoimissa annettua lakia. Esityksen tavoitteena on parantaa lähestymiskiellon tehokkuutta, vähentää lähestymiskiellon rikkomista ja lisätä erityisesti lähisuhdeväkivallan uhrin turvallisuutta.

Väliaikaisen lähestymiskiellon käytön lisäämiseksi lähestymiskiellosta annettua lakia muutettaisiin siten, että pidättämiseen oikeutetun virkamiehen olisi määrättävä väliaikainen lähestymiskielto omasta aloitteestaan, jos kiellolla suojattavan henkilön suojan tarpeen ilmeisyys edellyttäisi kiellon välitöntä antamista.

Tukipalveluihin ohjaamista lähestymiskieltoasioissa tehostettaisiin. Lakiin otettaisiin säännökset lähestymiskiellolla suojattavan yhteystietojen välittämisestä tukipalveluihin ja velvollisuudesta ilmoittaa kieltoon määrätylle saatavilla olevista tukipalveluista.

Tuomioistuin voisi määrätä lähestymiskiellon hakijalle avustajan, jos hakemuksen perusteena on hakijan henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistunut rikos ja se rikoksen vakavuus, hakijan henkilökohtaiset olosuhteet ja muut seikat huomioon ottaen on perusteltua.

Tuomioistuinmaksulakia muutettaisiin siten, että lähestymiskiellon hakijalta ei perittäisi maksua silloinkaan, kun hakemus hylätään tai asia jää sillensä.

Uutena keinona hengen tai terveyden vaarassa olevan henkilön suojelemiseksi otettaisiin käyttöön sähköisesti valvottu lähestymiskielto. Tuomioistuin voisi päättää, että laajennettuun lähestymiskieltoon liitettäisiin sähköinen valvonta, jos se olisi välttämätöntä henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen uhan torjumiseksi eikä se olisi kohtuutonta ottaen huomioon uhkaavan rikoksen vakavuus, valvontaan määrättävän olosuhteet ja muut asiassa ilmenneet seikat.

Sähköisesti valvottu lähestymiskielto voitaisiin määrätä enintään kuudeksi kuukaudeksi. Jos sähköiseen valvontaan määrittämisen edellytykset yhä täyttyisivät, kielto voitaisiin uudistaa. Uudistettaessa sähköisesti valvottu lähestymiskielto voitaisiin määrätä enintään kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Lähestymiskiellon tehokkuuden parantamiseksi ehdotetaan, että lähestymiskiellon rikkomista koskeva asia olisi käsiteltävä kiireellisenä, jollei rikkomista ole pidettävä kokonaisuutena arvioiden vähäisenä. Lähestymiskiellon rikkomista koskevaa rangaistussäännöstä täydennettäisiin niin, että lähestymiskiellon rikkomisesta tuomittaisiin myös kieltoon määrätty, joka rikkoisi sähköisesti valvottua lähestymiskieltoa koskevassa ratkaisussa määrättyjä velvollisuuksiaan ja siten estäisi sähköisen valvonnan käyttöönottamisen tai toteutumisen.

Esityksellä toteutettaisiin pääministeri Sanna Marinin hallituksen hallitusohjelmaa, jonka mukaan lähestymiskieltoon liittyvä lainsäädäntö uudistetaan turvaamaan paremmin uhrin oikeudet.

Esitys liittyy valtion vuoden 2023 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan noin vuoden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
PERUSTELUT	6
1 Asian tausta ja valmistelu	6
1.1 Tausta	6
1.2 Valmistelu	6
2 Nykytila ja sen arviointi.....	7
2.1 Yleistä	7
2.1.1 Lainsäädännön lähtökohtia.....	7
2.1.2 Tilastot	8
2.2 Lainsäädäntö ja käytäntö.....	11
2.2.1 Riskinarviointi ja turvallisuutta parantavat toimenpiteet	11
2.2.2 Väliaikaisen lähestymiskiellon määrääminen viranomaisen aloitteesta	13
2.2.3 Väkivallan uhrien ja tekijöiden ohjaaminen palveluihin.....	15
2.2.4 Oikeudellinen apu	16
2.2.5 Oikeudenkäyntimaksu.....	16
2.2.6 Lasten asema	17
2.2.7 Lähestymiskiellon valvonta	19
2.2.8 Lähestymiskiellon rikkominen	20
2.3 Kansainvälinen kehitys	20
2.3.1 Valtion positiivinen toimimisvelvollisuus	20
2.3.2 Lasten asema	21
2.3.3 Sähköinen valvonta.....	22
2.4 Nykytilan arviointi	24
2.4.1 Riskinarviointi ja turvallisuutta parantavat toimenpiteet	24
2.4.2 Väliaikaisen lähestymiskiellon määrääminen viranomaisen aloitteesta	25
2.4.3 Väkivallan uhrien ja tekijöiden ohjaaminen palveluihin.....	26
2.4.4 Oikeudellinen apu	28
2.4.5 Oikeudenkäyntimaksu.....	29
2.4.6 Lasten asema	30
2.4.7 Lähestymiskiellon valvonta	31
2.4.8 Lähestymiskiellon rikkominen	32
3 Tavoitteet.....	34
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	34
4.1 Keskeiset ehdotukset.....	34
4.1.1 Väliaikaisen lähestymiskiellon määrääminen viranomaisen aloitteesta	34
4.1.2 Väkivallan uhrien ja tekijöiden ohjaaminen palveluihin.....	34
4.1.3 Oikeudellinen apu	34
4.1.4 Lähestymiskieltoasian maksuttomuus.....	35
4.1.5 Yhteydenottoja koskevan poikkeussäännöksen tarkentaminen	35
4.1.6 Lähestymiskiellon sähköinen valvonta	35
4.1.7 Lähestymiskiellon rikkominen	36
4.2 Pääasialliset vaikutukset.....	37
4.2.1 Taloudelliset vaikutukset	37
4.2.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan.....	41

4.2.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset	42
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot	45
5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset	45
5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot	46
5.2.1 Ruotsi	46
5.2.2 Norja	49
5.2.3 Tanska	50
5.2.4 Ranska	51
6 Lausuntopalaute	52
6.1 Lausuntokierros	52
6.2 Lainsäädännön arviointineuvoston lausunto	53
7 Säännöskohtaiset perustelut	53
7.1 Laki lähestymiskiellosta	53
7.2 Rikoslaki	59
7.3 Esitutkintalaki	59
7.4 Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa	60
7.5 Oikeusapulaki	60
7.6 Tuomioistuinmaksulaki	61
7.7 Laki henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa	61
7.8 Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa	64
8 Voimaantulo	65
9 Suhde muihin esityksiin	66
9.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä	66
9.2 Suhde talousarvioesitykseen	66
10 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	66
10.1 Sähköinen valvonta	66
10.2 Väliaikaisen lähestymiskiellon määrääminen viranomaisen aloitteesta	73
LAKIEHDOTUKSET	76
1. Laki lähestymiskiellosta annetun lain muuttamisesta	76
2. Laki rikoslain 16 luvun 9 a §:n muuttamisesta	79
3. Laki esitutkintalain 3 luvun 11 §:n muuttamisesta	80
4. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 ja 5 luvun muuttamisesta	81
5. Laki oikeusapulain 22 §:n muuttamisesta	82
6. Laki tuomioistuinmaksulain muuttamisesta	83
7. Laki henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain muuttamisesta	86
8. Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 6 ja 8 §:n muuttamisesta	90
LIITTEET	92
RINNAKKAISTEKSTIT	92
1. Laki lähestymiskiellosta annetun lain muuttamisesta	92
2. Laki rikoslain 16 luvun 9 a §:n muuttamisesta	97
3. Laki esitutkintalain 3 luvun 11 §:n muuttamisesta	98
4. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 ja 5 luvun muuttamisesta	99
5. Laki oikeusapulain 22 §:n muuttamisesta	100
6. Laki tuomioistuinmaksulain muuttamisesta	101

7. Laki henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain muuttamisesta.....	105
8. Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 6 ja 8 §:n muuttamisesta	110

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelman mukaan lähestymiskieltoon liittyvä lainsäädäntö uudistetaan turvaamaan paremmin uhrin oikeudet (hallitusohjelma s. 90).

Oikeusministeriössä laadittiin vuonna 2019 arviomuistio, jossa tarkastellaan lähestymiskiellon sähköisen valvonnan tarvetta ja käyttöönoton edellytyksiä sekä muita vaihtoehtoisia keinoja lähestymiskiellon valvonnan tehostamiseksi (Arviomuistio lähestymiskiellon valvonnan tehostamiseksi, Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2019:4). Arviomuistiossa esitetään useita jatkovalmistelun vaihtoehtoja. Näitä ovat lähestymiskiellon sähköisen valvonnan valmistelun jatkaminen, muiden uhrin turvallisuutta parantavien keinojen kehittäminen ja tekijöiden hoitoonohjauksen tehostaminen. Arviomuistiosta saadussa lausuntopalautteessa suurin osa lausunnonantajista kannatti kaikkien muistiossa esitettyjen vaihtoehtojen jatkovalmistelua (Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2019:27).

Vuonna 2019 julkaistiin naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen (ns. Istanbulin sopimus, SopS 52-53/2015) toimeenpanoa arvioivan, naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan torjunnan asiantuntijaryhmän (GREVIO) Suomea koskeva arviointiraportti. Raportissa GREVIO kehotti Suomen viranomaisia tehostamaan pyrkimyksiään lisätä lähestymiskiellojen ja suojelumääräysten käyttöä edistämällä niiden käyttökelpoisuutta ja varmistamalla niiden huolellisen täytäntöönpanon. GREVIO vaati Suomen viranomaisia arvioimaan lähestymiskiellosta annetun lain täytäntöönpanon tasoa tunnistaakseen ja korjatakseen mahdolliset lain sanamuotoon tai sen käytännön täytäntöönpanoon liittyvät esteet. Raporttia käsitellään tarkemmin jaksossa 2.4.

1.2 Valmistelu

Oikeusministeriö asetti 4.3.2020 työryhmän arvioimaan keinoja parantaa lähestymiskiellon tehokkuutta. Työryhmän tehtävänä oli arvioida laajasti eri keinoja, joilla voidaan parantaa lähestymiskiellon tehokkuutta, vähentää lähestymiskiellon rikkomista ja lisätä erityisesti lähisuhhteissa tapahtuvan väkivallan uhrin turvallisuutta. Työryhmän tuli arvioida lähestymiskiellon sähköisen valvonnan tarvetta ja käyttöönoton edellytyksiä.

Työryhmän mietintö julkaistiin 23.9.2021 (Lähestymiskiellon tehostaminen, Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2021:26).

Työryhmän mietinnöstä pyydettiin lausuntoa 59 taholta. Tämän lisäksi kuka tahansa saattoi antaa lausunnon mietinnöstä lausuntopalvelu.fi-palvelussa.

Mietinnöstä annettiin 52 lausuntoa. Lausunnoista on laadittu tiivistelmä (Lähestymiskiellon tehostaminen, Lausuntotiivistelmä, Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2022:24).

Hallituksen esityksen valmisteluasiakirjat ovat julkisessa palvelussa osoitteessa <https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM015:00/2020>

2 Nykytila ja sen arviointi

2.1 Yleistä

2.1.1 Lainsäädännön lähtökohtia

Laki lähestymiskiellosta (898/1998, jäljempänä lähestymiskieltolaki) tuli voimaan 1.1.1999. Lähestymiskielto voidaan määrätä henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen tai tällaisen rikoksen uhan tai muun vakavan häirinnän torjumiseksi (1 § 1 momentti). Lähestymiskielloilla voidaan suojata itsensä uhatuksi tuntevaa henkilöä paitsi fyysiseltä myös henkiseltä väkivallalta kuten uhkauksilta, kiusanteolta tai häirinnältä.

Lähestymiskielto voidaan määrätä joko perusmuotoisena (3 § 1 momentti) tai laajennettuna (3 § 3 momentti). Perusmuotoinen lähestymiskielto tarkoittaa, että sen mukaan kuin asiaa koskevassa ratkaisussa tarkemmin määrätään, lähestymiskieltoon määrätty henkilö ei saa tavata suojattavaa henkilöä eikä muuten ottaa häneen yhteyttä tai sitä yrittää. Kiellettyä on myös suojattavan henkilön seuraaminen ja tarkkaileminen. Lähestymiskielto voidaan määrätä laajennettuna siten, että se koskee myös oleskelua suojattavan henkilön vakituiseen asunnon tai loma-asunnon, työpaikan tai erikseen määritellyn muun niihin rinnastettavan oleskelupaikan läheisyydessä. Laajennettu lähestymiskielto määrätään, jos on syytä olettaa, että perusmuotoinen lähestymiskielto ei ole riittävä rikoksen uhan tai muun häirinnän torjumiseksi. Lähestymiskielto ei koske yhteydenottoja, joihin on asiallinen peruste ja jotka ovat ilmeisen tarpeellisia (3 § 4 momentti).

Vuonna 2005 otettiin lisäksi käyttöön perheen sisäinen lähestymiskielto, joka koskee tilanteita, joissa itsensä uhatuksi tunteva henkilö ja henkilö, jota vastaan kieltoa pyydetään, asuvat vakituisesti samassa asunnossa. Perheen sisäinen lähestymiskielto voidaan määrätä henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen tai tällaisen rikoksen uhan torjumiseksi, mutta ei muunlaisen häirinnän torjumiseksi. (1 § 2 momentti) Perheen sisäinen lähestymiskielto voidaan määrätä, jos henkilön, jota vastaan kieltoa pyydetään, uhkauksista, aiemmista rikoksista tai muusta käyttäytymisestä voidaan päätellä, että hän todennäköisesti tulisi tekemään itsensä uhatuksi tuntevan henkilön henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen, eikä kiellon määrääminen ole kohtuutonta ottaen huomioon uhkaavan rikoksen vakavuus, samassa asunnossa asuvien henkilöiden olosuhteet ja muut asiassa ilmenneet seikat (2 § 2 momentti). Myös perheen sisäinen lähestymiskielto voidaan määrätä joko perusmuotoisena tai laajennettuna, jolloin kiellon sisältö on muutoin sama kuin muissakin lähestymiskielloissa, mutta lisäksi perheen sisäiseen lähestymiskieltoon määrätyn henkilön on poistuttava asunnosta, jossa hän ja suojattava henkilö asuvat vakituisesti, eikä hän saa palata asuntoon (3 § 2 momentti).

Lähestymiskieltoa koskevan asian ratkaisee kärjäoikeus (4 § 1 momentti). Lain 3 luvussa on säännökset väliaikaisesta lähestymiskiellosta. Väliaikaisesta lähestymiskiellosta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Siitä voi päättää myös tuomioistuin. (11 § 1 momentti) Päätöksen tehneen virkamiehen on saatettava viipymättä ja viimeistään kolmen vuorokauden kuluttua päätöksensä väliaikaiseen lähestymiskieltoon määräämisestä kärjäoikeuden käsiteltäväksi (12 § 1 momentti).

Lähestymiskiellon määräämisestä eurooppalaisen suojelumääräyksen perusteella ja eurooppalaisen suojelumääräyksen antamisesta säädetään eurooppalaisesta suojelumääräyksestä annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2011/99/EU sekä sen täytäntöönpanolaissa (226/2015). Yksityisoikeuden alalla määrättyjen suojelutoimenpiteiden vastavuoroisesta tunnustamisesta säädetään yksityisoikeuden alalla määrättyjen suojelutoimenpiteiden vastavuoroisesta tunnustamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) N:o 606/2013 sekä asetuksen soveltamisesta annetussa laissa (227/2015).

2.1.2 Tilastot

Poliisin tilastojen mukaan käräjäoikeuden määräämien lähestymiskiellojen ja poliisin määräämien väliaikaisten lähestymiskiellojen määrät ovat viime vuosina laskeneet. Alla olevasta taulukosta 1 ilmenevät poliisin määräämät väliaikaiset lähestymiskiellot ja taulukosta 2 käräjäoikeuden määräämät lähestymiskiellot vuosina 2015–2021.

Poliisin määräämien väliaikaisten lähestymiskiellojen määrään on vaikuttanut poliisin henkilöresurssien väheneminen. Vuoteen 2020 tultaessa poliisien määrä oli nousussa pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelman mukaisesti. Väliaikaisten lähestymiskiellojen määrän kasvuun on vaikuttanut myös Poliisihallituksen vuonna 2020 antama aiempaa ohjeistusta täydentänyt ohje, jolla pyrittiin edistämään väliaikaisen lähestymiskiellon käyttöä edellytysten täytyessä.

Taulukko 1. Poliisin määräämät väliaikaiset lähestymiskiellot

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Perusmuotoi-							
nen	167	164	156	109	101	118	161
Perheen sisäi-							
nen perus-							
muotoinen	29	22	28	12	19	31	31
Laajennettu	88	90	83	64	63	77	65
Perheen sisäi-							
nen laajen-							
nettu	11	13	15	10	12	12	17
Yhteensä	295	289	282	195	195	238	274

Taulukko 2. Käräjäoikeuden määräämät lähestymiskiellot

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Perusmuotoi-							
nen	854	807	796	662	587	490	508
Perheen sisäi-							
nen perus-							
muotoinen	36	41	35	13	20	31	18
Laajennettu	564	487	436	453	343	393	360
Perheen sisäi-							
nen laajen-							
nettu	15	13	19	7	16	17	14
Yhteensä	1 469	1 348	1 286	1 135	966	931	900

Käräjäoikeudessa vireille tulleiden lähestymiskieltoasioiden määrä on vuodesta 2016 alkaen laskenut (taulukko 3). Vuosina 2012–2015 lähestymiskieltoasioita tuli vireille vuosittain yli 3 000 asiaa. Vuonna 2021 tuli vireille alle 2 000 lähestymiskieltoasiaa.

Taulukko 3. Käräjäoikeudessa vireille tulleet lähestymiskieltoasiat

2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
3 096	3 222	3 032	3 090	2 654	2 446	2 105	1 896	1 797	1 847

Taulukosta 4 ilmenevät käräjäoikeudessa vuosina 2012–2021 ratkaistujen lähestymiskieltoasioiden määrät. Vuosina 2012–2015 lähestymiskieltoasioita on ratkaistu vuosittain noin 3 000 asiaa. Vuodesta 2016 alkaen ratkaistujen asioiden määrä on tasaisesti laskenut. Vuonna 2021 ratkaistiin alle 2 000 lähestymiskieltoasiaa.

Taulukko 4. Käräjäoikeudessa ratkaistut lähestymiskieltoasiat

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Hyväksytty	1 440	1 352	1 292	1 221	1 177	1 065	942	784	640	631
Hylätty kokonaan tai osittain	325	389	368	412	304	293	231	201	195	198
Muu ratkaisu	1 197	1 335	1 236	1 396	1 112	1 015	910	870	966	941
Yhteensä	2 962	3 076	2 896	3 029	2 593	2 373	2 083	1 855	1 801	1 770

Taulukosta 5 ilmenee lähestymiskiellon rikkomisesta poliisille tehtyjen rikosilmoitusten määrä vuosina 2012–2020. Lähestymiskiellon rikkomisesta on viime vuosina tehty poliisille alle 800 rikosilmoitusta vuodessa.

Taulukko 5. Lähestymiskiellon rikkomisesta tehdyt rikosilmoitukset

2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
1 184	1 203	1 066	983	1 074	954	794	799	746

Vastaavasti kuin lähestymiskieltoon määrättyjen myös lähestymiskiellon rikkomisesta tuomitujen määrä on viime vuosina laskenut. Taulukosta 6 ilmenevät lähestymiskiellon rikkomisesta vuosina 2012–2020 annetut tuomiot käräjäoikeuksissa. Taulukko sisältää tiedot tuomituista rangaistuksista, kun lähestymiskiellon rikkominen on ollut päärikos eli ankarimmin rangaistava teko.

Taulukko 6. Lähestymiskiellon rikkomisesta annetut tuomiot käräjäoikeuksissa

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Päärikkoksena lähestymiskiellon rikkominen	206	208	189	157	158	124	123	87	68
Vankeus	15	30	28	13	14	6	13	7	6
Ehdoton vankeus	5	7	9	3	4	2	4	4	2
Yhdyskuntapalvelu	3	2	3	-	1	2	2	-	1
Ehdollinen vankeus	7	21	16	10	10	2	7	3	3
Sakko	187	174	157	136	138	116	109	78	59
Aikaisempi rangaistus riittävä seuraamus	-	-	1	1	1	-	-	2	1
Jätetty tuomitsematta	4	4	3	7	5	2	1	-	2
Syyksi luetut lähestymiskiellon rikkomiset yhteensä	554	661	598	558	530	456	389	303	309

Käräjäoikeuksien tilastojen mukaan karkeasti noin 40 prosenttia lähestymiskiellon rikkomisesta tuomituista on rikkonut lähestymiskieltoa useammin kuin yhden kerran. Vuonna 2015 lähestymiskiellon rikkomisesta tuomittiin 337 henkilöä, joista 36 prosenttia eli 123 henkilöä oli rikkonut lähestymiskieltoa useammin kuin yhden kerran. Vuonna 2019 lähestymiskiellon rikkomisesta tuomittiin 182 henkilöä, joista 40 prosenttia eli 72 henkilöä oli rikkonut lähestymiskieltoa useammin kuin yhden kerran.

Tuomioistuinten työtilastojen mukaan vuonna 2019 käräjäoikeuksissa käsiteltyjen lähestymiskiellon rikkomista koskevien rikosasioiden keskimääräinen käsittelyaika rikosilmoituksen päivästä käräjäoikeuden lopulliseen ratkaisuun oli noin 14 kuukautta, vuonna 2020 noin 15 kuukautta ja vuonna 2021 noin 16 kuukautta. Vuonna 2019 keskimääräinen kesto esitutkintavaiheen osalta oli noin 5,5 kuukautta, syyteharkinnan osalta noin 3 kuukautta ja käräjäoikeusvaiheen osalta noin 5 kuukautta. Vuonna 2020 keskimääräinen kesto esitutkintavaiheen osalta oli noin 7 kuukautta, syyteharkinnan osalta noin 2,5 kuukautta ja käräjäoikeusvaiheen osalta noin 5,5 kuukautta. Vuonna 2021 keskimääräinen kesto esitutkintavaiheen osalta oli noin 7,5 kuukautta, syyteharkinnan osalta noin 3,5 kuukautta ja käräjäoikeusvaiheen osalta noin 5 kuukautta.

Oikeusavun sähköisestä asianhallintajärjestelmästä saatujen tietojen mukaan vuonna 2019 oikeusaputoimistoihin saapui 447 ja käsiteltiin 452 asiaa, jotka koskivat julkisen oikeusavustajan määräämistä lähestymiskieltoasiassa. Vuonna 2020 saapui 440 ja käsiteltiin 467 tällaista asiaa.

THL:n lähisuhdeväkivaltaa käsittelevän tilastoraportin (<https://www.julkari.fi/handle/10024/141028>) mukaan vuonna 2019 viranomaisten tietoon tuli 10 600 pari- ja lähisuhdeväkivaltarikosta. Henkirikokseen päättäneistä parisuhteista 80 prosentissa oli esitutkintatietojen mukaan esiintynyt väkivaltaa jo aiemmin, usein pitkäänkin. Parisuhdetapoissa kuoli yhteensä 149 naista ja 50 miestä vuosina 2010–2019.

2.2 Lainsäädäntö ja käytäntö

2.2.1 Riskinarviointi ja turvallisuutta parantavat toimenpiteet

Poliisihallitus on 5.6.2020 antanut ohjeen (POL-2020-28566) poliisin toiminnasta perhe- ja lähisuhdeväkivallan sekä naisiin kohdistuvan väkivallan tapauksissa. Ohjeessa todetaan, että Istanbulin sopimuksen 51 artikla edellyttää ammattilaisilta väkivallan riskin arvioimista. Ohjeen mukaan poliisin tulee perhe- ja lähisuhdeväkivallan ja naisiin kohdistuvan väkivallan tapauksissa arvioida väkivallan vakavuutta ja toistuvuutta sekä kuolemanvaaraa, hallitakseen riskejä ja tarjotakseen rikoksen uhrille turvallisuutta ja tukea yhteen sovitetuin toimin. Riskitekijöiden kartoittamista tulee seurata oikea-aikainen ja johdonmukainen puuttuminen riskien syihin, mikä vaatii tehokasta yhteistyötä eri viranomaisten sekä järjestöjen kesken. Perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan sekä naisiin kohdistuvaan väkivaltaan puuttuminen ja väkivallan kierteen katkaiseminen edellyttävät poliisilta yhteistyötä erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollon toimijoiden sekä uhrin ja tekijöiden tukemiseen erikoistuneiden palveluiden tuottajien kesken. Ohjeessa todetaan moniammatillisesta riskinarviointiprosessista, että sen tarkoitus on tukea ammattilaisen työtä mahdollistaessaan kattavan ja systemaattisen tiedonkeruun väkivallan riskien lähteistä ja rikoksen uhrin tuen tarpeesta, jolloin tämä voi saada apua ammattilaisilta ja viranomaisilta mahdollisimman nopeasti ja hänelle voidaan laatia kattava turvallisuuksuunnitelma. Lähestymiskiellon osalta ohjeessa todetaan, että akuuteissa tilanteissa tulee huolehtia myös siitä, että rikoksen uhrin oikeuksien toteutumisen lisäksi annetaan muutakin tarvittavaa ohjeistusta ja ohjataan esim. MARAK-toimintamallin tai muun asianomistajan suojaamiseen ja väkivallan ehkäisyyn tarkoitettun toimintamallin piiriin.

MARAK on vakavan parisuhdeväkivallan riskinarvioinnin ja uhrin auttamisen moniammatillinen menetelmä. Menetelmän tavoitteena on tunnistaa parisuhdeväkivallan uhrin, joilla on korkea riski joutua uudelleen väkivallan uhreiksi, sekä ehkäistä vakavan parisuhdeväkivallan uusiutuminen. MARAK-toimintamalli kokoaa paikkakunnalla toimivat uhrin auttamiseksi työskentelevät viranomaiset ja järjestöt yhteen ja koordinoi uhrille annettavaa tukea. Toimintamallissa vakavan parisuhdeväkivallan uhrille tai uhan alla elävälle henkilölle laaditaan moniammatillisessa viranomaisyhteistyössä turvasuunnitelma.

MARAK-toimintamallin kokeilu aloitettiin Suomessa vuonna 2010. Toimintamalli on tällä hetkellä käytössä 38 paikkakunnalla. Menetelmän koordinoinnista ja arvioinnista vastaa Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). MARAK-työryhmä on paikkakunnalla toimiva moniammatillinen työryhmä, johon kuuluu jäseniä eri toimialoilta, kuten poliisista, päihde- ja mielenterveyspalveluista, aikuissosiaalityöstä, lastensuojelusta ja asumispalveluista. Jokaiseen työryhmään kuuluu myös uhrijärjestön edustaja, useimmiten Rikosuhripäivystyksestä.

MARAK-toimintamalli on kaksivaiheinen. Ensimmäisessä vaiheessa uhrille tehdään riskinarviointi standardisoidun riskinarviointilomakkeen avulla. Toisessa vaiheessa MARAK-työryhmä käsittelee uhrin tilannetta ja laatii uhrille turvasuunnitelman. Turvasuunnitelma sisältää erilaisia uhrin turvallisuutta parantavia toimenpiteitä, joita työryhmän jäsenet toteuttavat osana perustyötään. Turvasuunnitelman toimenpiteitä voivat olla esimerkiksi turvakotipaikan järjestäminen uhrille ja hänen lapsilleen, keskustelu- ja vertaistuki, lähestymiskiellon hakeminen ja rikosilmoituksen tekeminen.

Helsingin poliisilaitoksen toimintamallissa lähisuhdeväkivallan riskinarviointi tapahtuu ennalta estävän toiminnon Ankkuriryhmän ja rikostutkintayksikön uhkatutkintaryhmän toiminnan kautta. MARAK-toimintamallia ei sellaisenaan käytetä Helsingissä, mutta toiminnalla on vastaavat tavoitteet kuin MARAK-riskinarvioinnissa. Tavoitteena on tunnistaa tietoon tulleista lähisuhdeväkivaltatapauksista ne, joissa on suuri riski väkivallan muuttumisesta yhä vakavammaksi ja henkirikosriskin lisääntymisestä, sekä tehdä konkreettinen toimintasuunnitelma yhdessä tehtävistä toimenpiteistä uhan torjumiseksi.

Uhkatutkintaryhmän tehtävänä on tutkia ja tiedustella henkilöön kohdistuvia vakavia uhkia sekä vastata huolta aiheuttavista henkilöistä, jotka vaativat tutkinnallisia toimenpiteitä.

Ennalta estävän toiminnon vastuulla ovat henkilöt, jotka vaativat ennalta estävän työn muodossa tapahtuvaa ohjaamista, moniammatillista yhteistyötä tai toimintaa kolmannen sektorin kanssa. Helsingin poliisilaitoksen tiloissa työskentelee moniammatillinen Ankkuriryhmä, jonka tavoitteena on lapsen tai nuoren rikoskierteen katkaisu, lähisuhdeväkivallan ennaltaehkäisy sekä uhrin ja tekijän kokonaisvaltainen auttaminen ja ohjaaminen tarvittavan tuen piiriin. Ankkuriryhmään kuuluu poliisien lisäksi sosiaalityöntekijöitä ja psykiatrinen sairaanhoitaja.

Väkivaltaisen käyttäytymisen osalta huolta aiheuttavia henkilöitä käsitellään Helsingin poliisilaitoksella uhkatutkintaryhmän sekä ennalta estävän toiminnon tiiviissä yhteistyössä. Ennalta estävät toimet suunnitellaan ja toteutetaan jokaisen henkilön osalta tapauskohtaisesti, koska huolta aiheuttavien henkilöiden väkivaltaisen käyttäytymisen taustasyyt vaihtelevat huomattavasti. Toimintamallin avulla pystytään hyödyntämään useita vaihtoehtoisia ratkaisumalleja väkivaltaisen käyttäytymisen ennalta estämiseksi.

GREVIO-asiantuntijaryhmä kehotti suosituksissaan Suomen viranomaisia varmistamaan, että naisiin kohdistuneissa väkivalta- ja perheväkivaltatapauksissa omaksutaan järjestelmällinen ja sukupuolisenäkökulmasta riskinarviointi vakiomenettelyksi kaikkien asianomaisten viranomaisten, erityisesti rikoslainkäyttöä harjoittavien viranomaisten, toiminnassa.

Poliisihallitus on ohjaavalla kirjeellään 13.3.2020 kehottanut poliisilaitoksia laajentamaan moniammatillisten MARAK-toimintatyöryhmien toimintaa ja kehittämään riskinarviointitoimintaa systemaattisemmaksi, jotta väkivallan riskissä olevat tapaukset tunnistettaisiin paremmin ja asianomaiset voitaisiin ohjata varhaisessa vaiheessa palveluiden piiriin.

Jos poliisi arvioi, että lähestymiskiellon määräämisen seurauksena rikoksen uhka nousee, poliisi voi ohjata ja tarvittaessa avustaa kiellolla suojattua ottamaan yhteyttä turvakotiin tai sosiaaliviranomaisiin (HE 144/2003 s. 24). Jos henkilön sosiaalihuollon tarve on ilmeinen, poliisilla on sosiaalihuoltolain (1301/2014) 35 §:n mukainen velvollisuus ohjata henkilö hakemaan sosiaalipalveluja tai henkilön antaessa suostumuksensa otettava yhteys kunnallisesta sosiaalihuollosta vastaavaan viranomaiseen tuen tarpeen arvioimiseksi.

Laki valtion varoista maksettavasta korvauksesta turvakotipalvelun tuottajalle (1354/2014) tuli voimaan vuonna 2015. Lain tarkoituksena on turvata valtakunnallisesti laadukkaat ja kokonaisvaltaiset turvakotipalvelut henkilöille, joihin kohdistuu lähisuhteessa väkivaltaa tai jotka elävät tällaisen väkivallan uhan alla (1 §). Turvakoti on ympärivuorokautinen, asiakkaalle maksuton kriisityön yksikkö, johon lähisuhdeväkivaltaa tai sen uhkaa kokeva henkilö tai perhe voi mennä oma-aloitteisesti tai viranomaisen tai muun tahon ohjaamana, tarvittaessa myös nimettömänä (3 §). Turvakotipalvelu on turvakodin tarjoamaa välitöntä kriisiapua, ympärivuorokautista turvattua asumista sekä akuuttiin tilanteeseen liittyvää psykososiaalista tukea, neuvontaa ja ohjausta lähisuhdeväkivaltaa kokeneelle tai sen uhan alla elävälle henkilölle (5 § 1 momentti). Terveiden

ja hyvinvoinnin laitos myöntää valtion varoista korvausta lain 8 §:n mukaisesti valituille palveluntuottajille turvakotipalvelun tuottamisesta aiheutuvista kustannuksista (10 § 1 momentti). Turvakotitoiminnan yleinen johto ja ohjaus kuuluvat sosiaali- ja terveysministeriölle (12 § 1 momentti). Turvakotitoiminnan ohjaus, arviointi, kehittäminen ja valtakunnallinen yhteensovittaminen kuuluvat Terveysten ja hyvinvoinnin laitokselle (12 § 2 momentti).

Sosiaalihuoltolain 11 §:n 5 kohdan mukaan sosiaalipalveluja on järjestettävä lähisuhde- ja perheväkivallasta sekä muusta väkivallasta ja kaltoinkohtelusta aiheutuvaan tuen tarpeeseen. Säännöksen perusteluissa todetaan, että koska väkivallan tekijä on läheinen, tavallisesti puoliso, ja väkivalta on usein toistuvaa ja pitkäkestoista, teon vaikutukset ovat traumatisoivia. Tuen tarve tarkoittaa yleensä suojan, turvan ja kriisiavun tarvetta. (HE 164/2014 s. 105) Lain 12 §:n mukaan jokaisella kunnassa oleskelevalla henkilöllä on oikeus saada kiireellisessä tapauksessa yksilölliseen tarpeeseensa perustuvat sosiaalipalvelut siten, ettei hänen oikeutensa välttämättömään huolenpitoon ja toimeentuloon vaarannu. Muussa kuin kiireellisessä tapauksessa henkilöllä on oikeus saada riittävät sosiaalihuollon palvelut kotikuntalaissa (201/1994) tarkoitetulta kotikunnaltaan tai siltä kuntayhtymältä, johon kotikunta kuuluu, ellei muualla laissa toisin säädetä. Lain 14 §:n 1 momentin 14 kohdan mukaan kunnallisina sosiaalipalveluina on järjestettävä 11 §:n mukaisiin tarpeisiin vastaavia asiakkaiden hyvinvoinnille välttämättömiä sosiaalipalveluja.

Sosiaalihuoltolain 36 §:ssä säädetään palvelutarpeen arvioinnista. Kun kunnallisen sosiaalihuollon palveluksessa oleva on tehtävässään saanut tietää sosiaalihuollon tarpeesta olevasta henkilöstä, hänen on huolehdittava, että henkilön kiireellisen avun tarve arvioidaan välittömästi. Lisäksi henkilöllä on oikeus saada palvelutarpeen arviointi, jollei arvioinnin tekeminen ole ilmeisen tarpeetonta. Lain 37 §:n mukaan palvelutarpeen selvittämisen perusteella arvioidaan, onko henkilöllä tuen tarvetta. Palvelutarpeen arviointi sisältää yhteenvedon asiakkaan tilanteesta sekä sosiaalipalvelujen ja erityisen tuen tarpeesta.

Istanbulin sopimuksen edellyttämä ympärivuorokautinen auttava puhelin Nollalinja aloitti toimintansa joulukuussa 2016. Nollalinja on valtakunnallinen, maksuton auttava puhelin, joka tarjoaa tukea lähisuhdeväkivaltaa ja naisiin kohdistuvaa väkivaltaa kohdanneille, heidän läheisilleen ja ammattilaisille.

Hätäkeskuslaitoksen tarjoama palvelu 112 Suomi -mobiilisovellus on ollut käytössä vuodesta 2015 lähtien. Kun soittaa hätäpuhelun sovelluksen kautta, se välittää soittajan sijaintitiedon hätäkeskukseen automaattisesti. Se nopeuttaa hätäpuhelujen käsittelyä ja apua osataan lähettää paikalle lähimmästä mahdollisesta yksiköstä.

2.2.2 Väliaikaisen lähestymiskiellon määrääminen viranomaisen aloitteesta

Lähestymiskieltolakiin otettiin säännös väliaikaisen lähestymiskiellon määräämisestä viran puolesta vuoden 2005 alussa voimaan tulleella lailla (11 § 2 momentti). Pidättämiseen oikeutettu virkamies voi määrätä väliaikaisen lähestymiskiellon viran puolesta, jos kiellolla suojattavan henkilön suojan tarpeen ilmeisyys edellyttää kiellon välitöntä antamista ja jos asiassa ilmenneistä seikoista on pääteltävissä, että kiellolla suojattava henkilö ei kieltoon määrättävää henkilöä kohtaan tuntemansa pelon vuoksi tai muusta syystä kykene itse kieltoa hakemaan. Hallituksen esityksessä (HE 144/2003 vp) ehdotettiin, että pidättämiseen oikeutettu virkamies voisi määrätä väliaikaisen lähestymiskiellon viran puolesta, jos lähestymiskiellon tarve on ilmeinen. Hallituksen esityksen perustelujen mukaan tarkoitus oli mahdollistaa lähestymiskiellon määrääminen viran puolesta sellaisissa tilanteissa, joissa lähestymiskiellon tarve on ilmeinen, mutta itsensä uhatuksi tunteva henkilö ei mahdollisten kustotoimenpiteiden pelossa uskalla tai ei esimerkiksi ikänsä tai terveydentilansa vuoksi osaa tai kykene itse esittämään nimenomaista pyyntöä kiellon määräämisestä. Erityisesti silloin, kun kysymys on perheväkivallasta, suojan tarpeesta

oleva henkilö saattaa olla niin peloissaan, ettei hän uskalla pyytää lähestymiskiellon määräämistä. Jos poliisi määrää väliaikaisen kiellon, saattaa myös kieltoon määrätyn henkilön mahdollinen viha ja suuttumus kohdistua ensisijaisesti viranomaisiin eikä kiellolla suojattavaan henkilöön. Kiellon määrääminen viranomaisen aloitteesta voi siten olla suojattavan henkilön kannalta turvallisempaa. (HE 144/2003 vp s. 20)

Perustuslakivaliokunta katsoi lausunnossaan, että ehdotus oli sanamuodoltaan väljä. Perustuslakivaliokunnan mukaan sanamuodosta ei käynyt riittävästi ilmi vaatimus toimenpiteen oikeasuhtaisesta käyttämisestä. Perustuslakivaliokunta piti lausunnossaan tavallisen lain säätämisyjärjestyksen käyttämistä mahdollisena vain, jos 11 §:n 2 momenttia täsmennetään niin, että laista ilmenevänä erityisenä edellytyksenä perheen sisäisen lähestymiskiellon väliaikaiselle määräämiselle viran puolesta on henkilön välitön ja ilmeinen tarve tulla kiellon avulla suojelluksi. Lisäksi kiellon määrääminen oli perustuslakivaliokunnan mukaan rajattava lakiin otettavalla säännöksellä niihin olosuhteisiin, joissa suojeltava henkilö ei esimerkiksi kykene tai uskalla pyytää kiellon määräämistä. (PeVL 8/2004 vp s. 3) Perustuslakivaliokunnan lausunnon johdosta 11 §:n 2 momentin sanamuotoa täsmennettiin.

Poliisihallituksen vuonna 2018 antamassa lähestymiskieltoa koskevassa ohjeessa (POL-2018-26808) todetaan, että väliaikaisen lähestymiskiellon tarkoituksena on katkaista väkivaltakierre tai muu häirintä mahdollisimman nopeasti. Poliisin määräämällä väliaikaisella lähestymiskielolla voidaan parhaimmillaan ennalta estää vakavampia seuraamuksia. Puuttumalla tilanteeseen väliaikaisen lähestymiskiellon määräämisellä viranomainen osoittaa selkeästi, ettei tapahtunut häirintä, uhkailu tai muu lähestymiskiellon edellytykset täyttävä toiminta ole sallittua. Jos itsensä uhatuksi tunteva henkilö ilmoittaa haluavansa lähestymiskieltoa tai poliisin esim. kotihälytystehtävien yhteydessä sitä harkitsee, tulee poliisin käynnistää tarvittavat toimenpiteet väliaikaisen lähestymiskiellon määräämisen edellytysten ja sen ennalta estävän vaikutuksen selvittämiseksi, niissäkin tilanteissa, kun väkivaltainen perheenjäsen tai muu läheinen poistetaan kodista.

Poliisihallituksen lähestymiskieltoa koskevan ohjeen mukaan edellytysten täytyessä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tulee määrätä väliaikainen lähestymiskielto, kun sen tarve on olemassa ja laki sen mahdollistaa. Tämä edellyttää, että ilmoituksen vastaanottaja tai kotihälytystehtävää suorittava poliisipartio ilmoittaa asiasta välittömästi pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle. Väliaikaisen lähestymiskiellon määräämisessä ei ole kiire-edellytystä, vaan sen määräämisen edellytykset ovat täysin samat kuin lopullisen lähestymiskiellon.

Poliisihallituksen lähestymiskieltoa koskevassa ohjeessa todetaan viran puolesta määrättävästä lähestymiskiellosta, että se on tarkoituksenmukainen tilanteessa, jossa väkivallan kohdentuminen suojaa saavaan tahoon on todennäköistä. Ohjeen mukaan viran puolesta määrättävän lähestymiskiellon edellytysten täytyessä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tulee määrätä lähestymiskielto väliaikaisena. Näissä tilanteissa hakijana on pidättämiseen oikeutettu virkamies itse ja hän hoitaa asian myös käräjäoikeudessa.

Poliisihallituksen poliisin toiminnasta perhe- ja lähisuhdeväkivallan sekä naisiin kohdistuvan väkivallan tapauksissa 5.6.2020 antama uusi ohje täydentää Poliisihallituksen aiempaa ohjeistusta, muun ohella vuonna 2018 annettua lähestymiskieltoa koskevaa ohjetta. Uuden ohjeen mukaan poliisin pitää selvittää mahdollisen väliaikaisen lähestymiskiellon määräämisen tarve heti akuutissa tilanteessa ilman aiheetonta viivytystä. Lähestymiskiellon osalta ohjeistetaan, että poliisin tulee aina akuuteissa tilanteissa huolehtia rikoksen uhrin oikeuksista ja harkita etenkin väliaikaisen lähestymiskiellon määräämistä. Ohjeessa todetaan, että pelkkä asianomistajan omaehtoinen lähestymiskiellon hakeminen jo sinänsä voi nostaa väkivallan riskiä ja jopa provosoida entistä vakavampaan lisäväkivaltaan. Poliisin aloitteesta määräämä lähestymiskielto

voi joissain tapauksissa alentaa edellä mainittua riskiä. Samalla varmistetaan, että lähestymiskiello saadaan voimaan, kun poliisi huolehtii asiasta myös käräjäoikeusvaiheessa. Jos suojaava on itse hakijana, hän ei välttämättä kykene tai uskalla jatkaa hakemusta, jolloin asia jää käräjäoikeudessa silleen. Tätä vaaraa ei ole, kun poliisi huolehtii asiasta. Lähestymiskiellon merkitystä rikoksen uhrin turvallisuuden kannalta ei voi eikä saa väheksyä. Akuutissa tilanteessa uhrin fyysinen ja emotionaalinen etäisyys tekijään voi olla välttämätöntä hänen turvallisuutensa kannalta, mutta se voi myös auttaa pääsemään irti väkivaltaisesta parisuhteesta.

2.2.3 Väkivallan uhrien ja tekijöiden ohjaaminen palveluihin

Esitutkintalain 4 luvun 10 §:n 3 momentissa säädetään asianomistajan ohjaamisesta tukipalveluihin. Jos asianomistajan lain 11 luvun 9 a §:n nojalla arvioidaan olevan erityisen suojelun tarpeessa taikka rikoksen luonne tai asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet sitä muuten edellyttävät, esitutkintaviranomaisen on tiedusteltava asianomistajalta, suostuuko hän yhteystietojensa välittämiseen asianomistajien tukipalveluiden tarjoajalle, ja asianomistajan suostuessa siihen välitettävä yhteystiedot ilman aiheetonta viivytystä.

Apulaisoikeuskansleri arvioi päätöksessään OKV/11/50/2019 poliisin lähisuhdeväkivaltaa koskevia ohjeita. Apulaisoikeuskansleri piti perusteltuna sitä, että poliisi lähtökohtaisesti omaaloitteisesti aina parisuhde- tai perheväkivaltarikoksissa kysyisi asianomistajalta suostumuksen hänen yhteystietojensa välittämiseen rikosuhrien tukipalvelujen palveluntarjoajalle. Toisin sanoen poliisi ottaisi lähtökohdaksi, että parisuhde- tai perheväkivaltarikoksissa valtaisi esitutkintalain edellä lainatun säännöksen tarkoittamat asianomistajan henkilöön ja rikoksen laatuun liittyvät seikat yhteystietojen välittämiseksi. Tällainen menettely täyttäisi myös paremmin Istanbulin sopimuksen velvoitteen tukipalvelujen tarjoamisesta parisuhdeväkivallan uhreille.

Apulaisoikeuskanslerin päätöksen jälkeen Poliisihallitus on antanut uuden poliisin toimintaa perhe- ja lähisuhdeväkivallan sekä naisiin kohdistuvan väkivallan tapauksissa koskevan ohjeen. Ohjeen mukaan perhe- ja lähisuhdeväkivallan sekä naisiin kohdistuvan väkivallan osalta tulee ottaa huomioon, että kaikki rikoksen uhrin omat yhteydenotot viranomaisiin ja auttaviin tahoihin voivat muodostaa väkivallan lisääntymisen ja laajentumisen riskin. Tätä riskiä voidaan vähentää sillä, että rikoksen uhrin yhteystiedot välitetään ilman aiheetonta viivytystä tarvittaville auttaville tahoille. Poliisin tulee tarvittaessa saattaa rikoksen uhri palveluiden piiriin ja varmistaa avunsaannin toimenpiteiden alkaminen. Kaikista ohjaustoimenpiteistä tulee tehdä asianmukaiset kirjaukset tietojärjestelmiin.

Ohjeessa todetaan, että erityistä huomiota tulee kiinnittää etenkin perhe- ja lähisuhdeväkivallan ja naisiin kohdistuvan väkivallan uhrin asemaan ja avun saamiseen akuutissa tilanteessa. Uhri on usein väkivallan juuri tapahduttua erityisen haavoittuva ja tarvitsee sekä tukea että apua. Akuutissa tilanteessa on kohtuutonta odottaa uhrin itse ryhtyvän aktiivisesti hakemaan apua pelkän poliisin antaman neuvon tai esitteen tietojen perusteella. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan sekä naisiin kohdistuvan väkivallan rikoksissa poliisin tulee aina omaaloitteisesti selvittää asianomistajan suostumus hänen yhteystietojensa välittämiseen rikoksen uhrien tukipalvelujen palveluntarjoajalle. Tietoja välitettäessä tulee kiinnittää huomioita tapauskohtaisesti ja tarpeen mukaan myös tapahtuman tietoihin ja asian mahdolliseen kiireellisyyteen. Tällä menettelyllä huomioidaan Istanbulin sopimuksen velvoitteet tukipalvelujen tarjoamisesta perhe- ja lähisuhdeväkivallan sekä naisiin kohdistuvan väkivallan uhreille.

Lähisuhdeväkivallan uhrien auttamisen valtakunnallisia verkostoja ovat Rikosuhripäivystys, THL:n koordinoima turvakotiverkosto sekä Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistykset. Väki-
valtakysymyksiin erikoistunutta apua on lisäksi tarjolla paikkakunta-kohtaisesti kunnilla tai

muilla järjestöillä, mm. Tampereen Setlementissä, Naisten Linjalla ja Monika-Naiset liitto ry:llä.

Ohjeen mukaan poliisin tulee kaikissa perhe- ja lähisuhdeväkivallan sekä naisiin kohdistuvan väkivallan tilanteissa huomioida myös rikoksesta epäillyn ohjaaminen palveluiden piiriin. Rikoksesta epäillyn ohjaaminen on luontevaa mm. väliaikaiseen lähestymiskieltoon määräämisen yhteydessä tai muussa vastaavassa tilanteessa. Rikoksesta epäillyn ohjaamisella voidaan parhaimmillaan edistää myös rikoksen uhrin ja asiaan liittyvien läheisten, kuten lasten asemaa. Lisäksi asialla voi olla tärkeää merkitystä uusintarikollisuuden torjunnassa.

Väkivallan tekijöille apua on tarjolla Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistyksissä kahdellakymmenellä eri paikkakunnalla. Apua tarjoavat myös muun muassa Jyväskylässä toimiva Vaihtoehto väkivallalle, Miessakit ry:n Lyömätön linja ja Setlementti Tampere ry:n Väkivalta- ja kriisityön yksikkö. Väkivaltaa käyttäviä naisia auttaa Maria Akatemian Demeter-työ Helsingissä ja Tampereella.

2.2.4 Oikeudellinen apu

Oikeusapulain (257/2002) nojalla lähestymiskieltoon hakijalle ja henkilölle, jota vastaan kieltoa pyydetään, voidaan antaa oikeusapua ja määrätä avustaja. Lähestymiskieltoasiassa määrätään yleensä avustaja, jos asia on riitainen ja edellyttää todistelua (Oikeusavun käsikirja 2013, Oikeusministeriön julkaisu, Selvityksiä ja ohjeita 8/2013, s. 23).

Oikeusapulain 3 §:n mukaan oikeusapua annetaan korvauksetta tai omavastuusuutta vastaan hakijan taloudellisen aseman perusteella. Oikeusapua annetaan henkilölle, jonka käyttövara ja varallisuus eivät ylitä valtioneuvoston asetuksella tarkemmin vahvistettavaa määrää.

2.2.5 Oikeudenkäyntimaksu

Lähestymiskieltoain mukaiset asiat muutettiin maksullisiksi vuoden 2016 alusta lukien, jolloin uusi tuomioistuinmaksulaki (1455/2015) tuli voimaan. Tuomioistuinmaksulain nojalla lähestymiskieltoon hakijalta peritään oikeudenkäyntimaksua käräjäoikeudessa 270 euroa ja hovioikeudessa 270 euroa (2 §). Maksua ei peritä, jos tuomioistuin määrää lähestymiskieltoon (9 §). Maksua ei peritä myöskään hakijalta, joka on oikeusapulain nojalla vapautettu käsittelymaksuista. Jos maksun periminen olisi ilmeisen kohtuutonta, viranomainen tai maksun määräävä virkamies voi yksittäistapauksessa määrätä, ettei maksua peritä (7 §). Käytännössä maksua ei ole peritty hakijalta, joka on peruuttanut hakemuksensa, ennen kuin se on ehditty antaa vastapuolelle tiedoksi.

Tuomioistuinmaksulain esitöissä lähestymiskieltoasioiden muuttamista maksullisiksi perusteltiin sillä, että lähestymiskieltoasiat olivat käräjäoikeuksissa huomattavan työllistävä asiaryhmä, koska hakijat tekivät lähestymiskieltohakemuksensa usein ilman avustajaa ja käräjäoikeus joutui siksi täydennyttämään niitä. Tavoitteena oli vähentää kiusantekomielessä tehtyjä hakemuksia, jollaisia saattoi liittyä esimerkiksi huoltajuusriitoihin. Esitöiden mukaan hakemuksia tehtiin tyypillisesti hyvinkin vähäisellä harkinnalla, ja niitä peruutettiin paljon. Yleensä hakemus oli ehditty antaa jo tiedoksi vastapuolelle ennen sen peruuttamista, joten se oli aiheuttanut työtä käräjäoikeudelle. Maksun tavoitteena oli edistää aiempaa vakaampaa harkintaa lähestymiskieltoa haettaessa. (HE 29/2015 vp s. 29)

Lakivaliokunta painotti sitä esityksenkin lähtökohtaa, että tarkoituksena ei kuitenkaan ollut nostaa kynnystä lähestymiskieltoon hakemiseen tapauksissa, joissa hakijan henki tai terveys oli uhat-

tuna. Lakivaliokunta totesi, että hakija vapautui maksusta lähestymiskieltohakemuksen menestyessä. Edelleen vähävaraisella hakijalla oli mahdollisuus vapautua maksusta oikeusapulain perusteella. Myös esitykseen sisältyvä 7 §:n 2 momentin mahdollisuus jättää maksu määräämättä ilmeisen kohtuuttomissa tapauksissa oli sovellettavissa. Näin ollen lakivaliokunta katsoi, että lähestymiskieltoja koskeva ratkaisumalli oli hyväksyttävä, eikä se muodostunut esteeksi lähestymiskiellon hakemiselle. (LaVM 2/2015 vp s. 4) Lakivaliokunta piti kuitenkin tarpeellisena, että uudistuksen vaikutuksia oikeuden saatavuuteen seurataan. Lakivaliokunta katsoi, että lähestymiskieltohakemusten peruuttamisia ja niiden syitä oli syytä jatkossa seurata kiinnittäen erityistä huomiota siihen, liittyvätkö ne esimerkiksi parisuhdeväkivaltaan liittyviin tapauksiin. (LaVM 2/2015 vp s. 4)

2.2.6 Lasten asema

Lapsiin liittyvät yhteydenotot lähestymiskiellon aikana

Lähestymiskieltoain 3 §:n 1 momentista ja 8 §:n 2 momentista ilmenee, että kiellon sisältö on aina määritettävä tapauskohtaisesti ja että lähestymiskieltoa koskevassa ratkaisussa on yksilöitävä paitsi kiellon sisältö myös mahdolliset poikkeukset siitä. Esitöiden mukaan lähestymiskieltoa koskevan päätöksen tulee sisältää mahdolliset asiallisia ja tarpeellisia yhteydenottoja koskevat poikkeukset kiellosta, kuten lapsen tapaamisoikeuden toteuttaminen tarkkoine ehtoineen (HE 41/1998 vp s. 22, LaVL 2/2004 vp s. 4). Lain 13 §:n nojalla myös väliaikaista lähestymiskieltoa koskevan päätöksen tulee sisältää vastaavat tiedot (HE 41/1998 vp s. 25). Lähestymiskieltoain 3 §:n 4 momentissa on lisäksi yleinen rajoitus, jonka mukaan lähestymiskielto ei koske yhteydenottoja, joihin on asiallinen peruste ja jotka ovat ilmeisen tarpeellisia.

Lähestymiskielto lapsen suojaksi

Lähestymiskieltoain esitöissä todetaan, että lapsen suojaksi määrätty lähestymiskielto menee tapaamisoikeuden edelle, eikä kieltoon määrättyä henkilöllä ole kiellon voimassaoloaikana oikeutta tavata lasta (HE 144/2003 vp s. 21 ja 31).

Korkein oikeus käsitteli ratkaisussaan KKO 2019:50 lapsen ja vanhemman välisen yhteydenpidon turvaamista, kun vanhempi määrätään lähestymiskieltoon lapsensa suojaksi. Korkein oikeus totesi, että lähestymiskiellon tarkoituksen kanssa on lähtökohtaisesti sopusoinnussa hallituksen esityksen lausuma, jonka mukaan lapsen suojaksi määrätty lähestymiskielto menee tapaamisoikeuden edelle. Lähestymiskielto voidaan kuitenkin jo lain mukaan määrätä usealla eri perusteella, joihin liittyy erilainen riski kiellolla suojattavan henkilön turvallisuudelle. Lisäksi kussakin yksittäisessä tapauksessa kiellon määrittämiseen johtavat konkreettiset seikat samoin kuin muut asiaan vaikuttavat olosuhteet voivat erota merkittävästi toisistaan sen suhteen, millä tavoin, kuinka vakavasti ja millaisissa tilanteissa lähestymiskieltoon määrättävän vanhemman voidaan olettaa loukkaavan lähestymiskiellolla suojattavan lapsen oikeuksia. Tämä merkitsee sitä, että lapsen ja lähestymiskieltoon määrätyn vanhemman väliselle yhteydenpidolle ei ole aina ehdotonta estettä, vaikka lähestymiskiellon määrittämisen edellytykset olisivatkin olemassa.

Korkein oikeus katsoi perhe-elämän suojaa koskevista perus- ja ihmisoikeusvelvoitteista seuraavan, että määrättäessä alaikäisen lapsen vanhempi lähestymiskieltoon lapsen suojaksi tuomioistuimen on huolellisesti harkittava, voidaanko lapsen ja vanhemman välinen yhteydenpito turvata myös lähestymiskiellon voimassaoloaikana. Asiasta on myös tarvittaessa annettava yksilöidyt määräykset lähestymiskieltoa koskevassa ratkaisussa. Kun otetaan huomioon perhe-

elämän suojan merkitys sekä vanhemman että lapsen kannalta, asiaa ei voida jättää käsittelemättä lähestymiskiellon määräämistä koskevassa asiassa sillä perusteella, että lapsen tapaamis-oikeutta koskeva asia on mahdollista saattaa myöhemmin erikseen vireille.

Korkeimman oikeuden mukaan tuomioistuimen on siten lähestymiskieltoasiassa arvioitava, voidaanko lähestymiskiellosta määrätä poikkeuksia esimerkiksi lapsen ja vanhemman välisiä tapaamisia tai muunlaista yhteydenpitoa varten. Tätä arvioitaessa on otettava huomioon mahdollisuus määrätä tapaamiset tarvittaessa valvotuiksi. Ratkaisun sisältöä harkittaessa on otettava huomioon, että lähestymiskiellolla ei saa estää lapsen ja vanhemman välistä yhteydenpitoa enempää kuin on välttämätöntä lapsen turvallisuuden varmistamiseksi. Mitä pitemmäksi ajaksi lähestymiskielto määrätään, sitä painavampia perusteita on oltava sille, että lähestymiskiellosta ei määrätä mitään poikkeuksia lapsen ja vanhemman välisen yhteydenpidon turvaamiseksi.

Perustuslain 6 §:n 3 momentin mukaan lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen 12 artiklassa on määräys lapsen oikeudesta tulla kuulluksi ja ilmaista näkemysensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Korkein oikeus katsoi, että hovioikeuden olisi pitänyt viran puolesta kiinnittää huomiota siihen, että lasten mielipidettä asiasta ei ollut käräjäoikeudessa selvitetty siten kuin perustuslain 6 §:n 3 momentti ja lapsen oikeuksien yleissopimuksen 12 artikla edellyttävät.

Lähestymiskielto vanhemman, mutta ei yhteisen lapsen suojaksi

Lähestymiskiellon määrääminen ei vaikuta kiellolla suojattavan ja kieltoon määrätyn henkilön yhteisten lasten huoltoon eikä tapaamisoikeuteen. Lapsella on oikeus pitää yhteyttä ja tavata vanhempansa, joka on määrätty perheen sisäiseen lähestymiskieltoon. (HE 144/2003 vp s. 21 ja 31, PeVL 8/2004 vp s. 2 sekä LaVL 2/2004 vp s. 4) Esitöiden mukaan lähestymiskielloa koskevan päätöksen tulee sisältää mahdolliset asiallisia ja tarpeellisia yhteydenottoja koskevat poikkeukset kiellosta, kuten lapsen tapaamisoikeuden toteuttaminen tarkkoine ehtoineen (HE 41/1998 vp s. 22, LaVL 2/2004 vp s. 4).

Perheen sisäistä lähestymiskielloa koskevassa hallituksen esityksessä todetaan, että koska asiaan osalliset asuvat yhdessä kieltoa määrättäessä, lasten huollosta ja tapaamisoikeudesta ei tavallisesti ole olemassa sosiaalilautakunnan vahvistamaa sopimusta tai tuomioistuimen päätöstä. Jos estettä lapsen ja vanhemman tapaamiselle ei ole, tulee ensisijaisesti pyrkiä sopimaan siitä, miten lapset ja lähestymiskieltoon määrätty henkilö tapaavat toisiaan kiellon voimassaoloaikana. Koska perhe on vakavassa kriisitilanteessa, on lapsen edun mukaista, että sopiminen tapahtuu viranomaisen välityksellä. (HE 144/2003 vp s. 21)

Kiellon sisältöä koskevan lähestymiskiellotlain 3 §:n yksityiskohtaisten perustelujen mukaan vanhempien tulisi ensisijaisesti pyrkiä sopimaan lasten asumisesta ja tapaamisesta kiellon voimassaoloaikana. Kieltoon määrättyä henkilöllä olisi oikeus tavata lapsia edellyttäen, että tapaaminen tapahtuu muualla kuin yhteisessä asunnossa tai muussa lähestymiskiellon piiriin kuuluvassa paikassa. Tapaamisjärjestelyjä koskevat tarpeelliset yhteydenotot olisivat pykälän 4 momentin nojalla luvallisia. Yhteydenotot voisivat kuitenkin rikkoa lähestymiskielloa silloin, jos ne olisivat toistuvia ja niiden tarkoituksena olisi enemminkin kiellolla suojattavan henkilön häirintä tai uhkailu kuin todellinen tarkoitus sopia lasten tapaamisesta. (HE 144/2003 vp s. 31)

Korkein oikeus totesi kuitenkin ratkaisussaan KKO 2019:50, että lähestymiskiellotlain 3 §:n 4 momentin säännös koskee ennalta arvaamattomia tilanteita eikä siten sovellettu lapsen ja vanhemman välisen säännöllisen yhteydenpidon turvaamiseen lähestymiskiellon voimassaoloaikana.

Korkein oikeus viittasi siihen, että säännöksen perusteluissa on todettu, että ennakoitavissa olevien välttämättömien yhteydenottojen toteuttamisesta on tapauskohtaisesti määrättävä jo lähestymiskiellon ratkaisussa (HE 41/1998 vp s. 19). Tällaiseksi yhteydenotoksi on todettu muun muassa yhteisten lasten valvottu tapaaminen (LaVM 11/1998 vp s. 4).

Tapaamisten toteuttaminen tuettuina tai valvottuina

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/1983, jäljempänä lapsenhuoltolaki) 9 b §:ssä säädetään tuetuista ja valvotuista tapaamisista sekä valvotuista vaihdoista. Vanhemmat voivat sopia, että lapsen ja vanhemman väliset tapaamiset toteutetaan tuettuina tai valvottuina taikka että tapaamiset aloitetaan ja lopetetaan valvotusti (valvotut vaihdot). Sosiaalilautakunta voi vahvistaa sopimuksen siten kuin lain 8 §:ssä säädetään, jos tuki tai valvonta on tarpeen lapsen edun kannalta perustellusta syystä. Tapaamiset voidaan vahvistaa valvotuiksi vain, jos tapaamisten tukeminen tai valvotut vaihdot eivät riitä turvaamaan lapsen etua. Samoin edellytyksin kuin sosiaalilautakunta voi vahvistaa sopimuksen tuomioistuimien päättyä, että tapaamiset toteutetaan tuettuina tai valvottuina taikka valvotuina vaihdoin.

Tuettujen ja valvottujen tapaamisten sekä valvottujen vaihtojen järjestämisestä säädetään sosiaalihuoltolaissa. Sosiaalihuoltolain 27 §:n mukaan lapsen ja vanhemman välisten tapaamisten valvonnalla huolehditaan siitä, että lapsenhuoltolain 2 §:ssä tarkoitettu tapaamisoikeus toteutuu lapsen edun mukaisesti. Tapaamisten valvonta perustuu joko sosiaalilautakunnan vahvistamaan sopimukseen tai tuomioistuimen päätökseen, jossa määritellään tarvittavien toimenpiteiden sisältö. Valvotuissa vaihdoissa valvoja huolehtii, että lapsi siirtyy sopimuksen tai päätöksen mukaisesti vanhemmalta toiselle. Tuetuissa tapaamisissa valvoja on käytettävissä tapaamisen ajan. Valvotuissa tapaamisissa valvoja on tapaamisen ajan näkö- ja kuuloyhteydessä lapseen ja vanhempaan. Valvoja voi päättää, että tapaamista ei aloiteta tai vaihtoa ei suoriteta, tai keskeyttää tapaamisen, jos se on välttämätöntä lapsen edun vuoksi. Valvojan on annettava toimivaltaiselle lastenvalvojalle kirjallinen selvitys keskeyttämisestä tai muusta syystä toteutumatta jääneistä sovitusta tapaamisista. Valvojalla on oltava tehtävään soveltuva ammattitutkinto tai muu soveltuva koulutus.

2.2.7 Lähestymiskiellon valvonta

Lähestymiskiellon rikkominen tulee poliisin tietoon yleensä lähestymiskiellolla suojattavan tekemän ilmoituksen perusteella taikka muiden rikosten tutkinnan tai hälytystehtävien hoitamisen yhteydessä.

Poliisin lähestymiskieltoa koskevan ohjeen mukaan lähestymiskieltoa valvotaan muun poliisi-toiminnan yhteydessä, ellei tapauskohtaisesti ole tarvetta muihin järjestelyihin. Ohjeessa todetaan, että lähestymiskiellon rikkominen on virallisen syyteen alainen rikos (RL 16:9a), joka edellyttää poliisin tietoon tullessa rikosilmoituksen kirjaamista ja esitutkintaa sekä tapauskohtaisesti tehokasta pakkokeinojen käyttöä. Lähestymiskieltoasioiden toimivuuden varmistamiseksi poliisilaitosten tulee nimetä päällystöön kuuluva lähestymiskieltoasioiden vastuu- ja yhdyshenkilö. Nimetyn henkilön lisäksi lähestymiskieltoasioiden prosessien toimivuuden varmistaminen tulee huomioida poliisilaitoksen rakenteissa ja luontevasti se soveltuu esimerkiksi johdettuun ennalta estävään toimintaan. Poliisilaitosten vastuu- ja yhdyshenkilöt huolehtivat osaltaan siitä, että lähestymiskieltoasiat huomioidaan poliisilaitoksen kaikessa toiminnassa ja siitä, että lähestymiskieltoasioihin liittyvä tiedonvaihto ja yhteistyö toteutuvat muiden viranomaisten ja järjestöjen kanssa. Poliisilaitosten tulee sopia myös Häätäkeskuslaitoksen kanssa lähestymiskieltoasioihin liittyvissä käytännön asioissa sekä yleisellä tasolla että tarvittaessa myös yksittäistapauksessa liittyen muun muassa lähestymiskiellon valvontaan liittyvistä käytänteistä.

Hätäkeskuslaitoksen tehtävänä on hätäkeskustoiminnasta annetun lain (692/2010) (jäljempänä hätäkeskuslaki) 4 §:n mukaan hätäkeskuspalvelujen tuottaminen ja niihin liittyvien tukipalvelujen tuottaminen sekä hätäkeskuspalveluihin liittyvien tehtävien ja toimintatapojen kehittäminen ja valvonta. Hätäkeskuspalveluilla tarkoitetaan hätätilanteita koskevien ja muita vastaavia välittömiä pelastustoimen, poliisin tai sosiaali- ja terveystoimen viranomaisen toimenpiteitä edellyttävien ilmoitusten eli hätäilmoitusten vastaanottamista ja arviointia sekä lisäksi ilmoituksen tai tehtävän välittämistä. Tehtävien välittäminen suoritetaan viranomaisten antamien ohjeiden mukaisesti asianomaiselle viranomaiselle tai sopimuksen perusteella viranomaisen hälytystehtäviä hoitavalle taholle, jotta asiakas saisi hätätilanteessa tarpeellisen avun. Hätäkeskuspalvelujen tuottamiseen liittyviä tukipalveluja ovat pelastustoimen, poliisitoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen viranomaisten toiminnan tukeminen, kuten ilmoituksen tai tehtävän välittämiseen liittyvät toimenpiteet. Kiireelliset tukipalvelut on annettava viivytyksettä, koska tukipalveluna saatava tieto voi vaikuttaa esimerkiksi viranomaisten resurssitarpeiden arviointiin ja tehtävien taktiseen ja tekniseen suorittamiseen.

2.2.8 Lähestymiskiellon rikkominen

Lähestymiskiellon rikkomisesta säädetään rangaistus rikoslain 16 luvun 9 a §:ssä. Jos lähestymiskieltoon tai väliaikaiseen lähestymiskieltoon määrätty rikkoo lähestymiskielloa koskevassa ratkaisussa yksilöityä kieltoa, hänet on tuomittava lähestymiskiellon rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Pykälän 2 momentin nojalla lähestymiskieltoon rinnastetaan suojelutoimenpide, joka on ilmoitettu poliisiasiaan tietojärjestelmään suojelutoimenpiteiden vastavuoroisesta tunnustamisesta annetun asetuksen (EU) N:o 606/2013 soveltamisesta annetun lain 4 §:n nojalla.

Lähestymiskiellon rikkominen on virallisen syytteen alainen rikos.

2.3 Kansainvälinen kehitys

2.3.1 Valtion positiivinen toimimisvelvollisuus

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön mukaan valtiolla on positiivinen velvollisuus suojella yksityishenkilöitä muiden henkilöiden väkivallalta. Valtiolla on velvollisuus luoda asianmukainen, henkilöitä toisten väkivallalta suojeleva lainsäädäntö. Valtiolla voi tiettyissä tilanteissa olla erityinen velvollisuus ryhtyä ennalta estäviin toimenpiteisiin henkilön hengen ja fyysisen koskemattomuuden turvaamiseksi. Perhe- tai parisuhdeväkivaltaa koskevissa tapauksissa valtion positiivista toimimisvelvollisuutta on arvioitu muun muassa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 2 artiklan (oikeus elämään), 3 artiklan (kidutuksen ja epäinhimillisen kohtelun kielto) ja 8 artiklan (yksityis- ja perhe-elämän suoja) nojalla.

Ihmisoikeussopimuksen 2 artiklassa turvataan oikeus elämään. Artiklan nojalla valtiolla on yleisluonteinen velvoite ryhtyä asianmukaisiin toimenpiteisiin valtion lainkäyttövallan alaisuudessa olevien ihmisten elämän suojaamiseksi. Valtion velvollisuutena on ensisijaisesti luoda tehokkaat rikosoikeudelliset säännökset henkilöön kohdistuvien rikosten ehkäisemiseksi sekä oikeudellinen täytäntöönpanokoneisto sellaisten säännösten rikkomisen rankaisemiseksi ja estämiseksi. Määrätyissä olosuhteissa viranomaisille voi syntyä positiivinen velvollisuus ryhtyä ennalta estäviin toimenpiteisiin, kun rikollinen käyttäytyminen uhkaa yksilön henkeä. Ottaen kuitenkin huomioon poliisityön vaikeudet nykyaikaisissa yhteiskunnissa, inhimillisen käyttäytymisen ennalta-arvaamattomuuden sekä sen, että käytännön ratkaisut täytyy tehdä prioriteettien ja resurssien puitteissa, velvollisuutta on tulkittava tavalla, joka ei aseta mahdotonta tai suhteetonta taakkaa viranomaisille. Artikla ei siten edellytä, että viranomaisten olisi ryhdyttävä toimenpiteisiin minkä tahansa väitetyt henkeä uhkaavan vaaran varalta. Edellytyksenä tällaisen

positiivisen velvollisuuden syntymiselle on, että viranomaiset tiesivät tai heidän olisi pitänyt tietää kyseisenä aikana tietyn yksilön henkeä uhanneesta todellisesta ja välittömästä vaarasta, mutta he laiminlöivät ryhtyä toimivallassaan oleviin riskiltä välttymiseksi tarpeellisiin kohtuullisiin toimenpiteisiin.

Ihmisoikeussopimuksen 3 artiklan mukaan ketään ei saa kiduttaa eikä kohdella tai rangaista epäinhimillisellä tai halventavalla tavalla. Ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa tarkoitettu yksityiselämän suoja kattaa henkilökohtaisen koskemattomuuden. Myös 3 ja 8 artiklan nojalla viranomaisilla voi olla velvollisuus ryhtyä ennalta estäviin toimenpiteisiin henkilön suojelemiseksi väkivallalta.

Tapauksessa *Opuz v. Turkki* (9.6.2009) valittaja ja hänen äitinsä olivat olleet valittajan aviomiehen heihin kohdistaman pitkään jatkuneen vakavan perheväkivallan kohteena. Lopulta valittajan aviomies oli surmannut puolisonsa äidin. Valittaja ja hänen äitinsä olivat useaan kertaan peruuttaneet poliisille tekemänsä tutkintapyyntö, mikä oli mitä ilmeisimmin johtunut miehen painostuksesta. Viranomaiset olivat keskeyttäneet tutkinnan eivätkä olleet selvittäneet syytä tutkintapyyntöjen peruuttamiselle. (kohta 143) Ihmisoikeustuomioistuimien totesi, että valtion positiivinen toimimisvelvollisuus edellyttää valtiolta ennalta estäviä toimia sellaisen yksilön suojelemiseksi, jonka henki on vaarassa. Viranomaisilta voitiin odottaa tilanteen vakavuuden edellyttämiä erityistoimenpiteitä valittajan äidin suojelemiseksi, kun rikosepäily koski henkilöä, jolla oli rikostausta väkivaltarikoksista. Ihmisoikeustuomioistuin totesi, että tällaisena erityistoimenpiteenä syyttäjä tai tuomioistuin olisi voinut määrätä omasta aloitteestaan suojelutoimenpiteen tai kiellon ottaa yhteyttä valittajan äitiin taikka lähestyä tätä tai ennalta määrättyä aluetta. (kohta 148) Ihmisoikeustuomioistuin katsoi, että 2 ja 3 artiklaa oli loukattu, koska viranomaiset olivat laiminlyöneet ryhtyä ennalta estäviin toimenpiteisiin valittajan ja hänen äitinsä suojelemiseksi perheväkivallalta.

Ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön mukaan valtiolla on korostunut velvollisuus suojella haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä, kuten lapsia ja perheväkivallan uhreja. Ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisukäytännössään (esim. *Talpis v. Italia*, 18.9.2017) katsonut, että todellisen ja välittömän riskin arvioinnissa tulee ottaa huomioon erityinen perheväkivallan konteksti. Tällaisessa tilanteessa kyse ei ole ainoastaan velvoitteesta tarjota yleistä suojelua yhteiskunnalle, vaan ennen kaikkea velvoitteesta huomioida perättäisten väkivaltatapahtumien toistuminen perheen sisällä.

Istanbulin sopimuksen 5 artiklan 1 kohdan mukaan osapuolilla on negatiivinen velvoite pidättäytyä kaikesta naisiin kohdistuvasta väkivallasta ja varmistettava velvoitteen noudattaminen kaiken julkisen elämän piirissä. Artiklan 2 kohdan mukaan sopimusvaltioilla on huolellisuusvelvoite aktiivisesti ehkäistä, tutkia, rangaista ja hyvittää yleissopimuksen alaan kuuluvat väkivallanteot silloin, kun väkivallantekijänä on valtiosta riippumaton, yksityinen taho, toisin sanoen yksityinen henkilö. Sopimuksen selitysmuistion mukaan artiklan sisältö kuvastaa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöä. Selitysmuistiossa viitataan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen perheväkivaltaa koskevaan ratkaisuun *Opuz v. Turkki* (9.6.2009), jossa tuomioistuin sovelsi huolellisuusvelvoitetta.

2.3.2 Lasten asema

YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksen (SopS 60/1991) 3 artiklan mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Sopimuksen 9 artiklan mukaan sopimusvaltiot kunnioittavat vanhemmastaan tai vanhemmistaan erossa asuvan

lapsen oikeutta ylläpitää henkilökohtaisia suhteita ja suoria yhteyksiä kumpaankin vanhempaansa säännöllisesti, paitsi jos se on lapsen edun vastaista. Sopimuksen 12 artiklan mukaan sopimusvaltioiden tulee taata lapselle, joka kykenee muodostamaan omat näkemyksensä, oikeus vapaasti ilmaista nämä näkemyksensä kaikissa lasta koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Tämän toteuttamiseksi lapselle on annettava mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa toimitissa joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä kansallisen lainsäädännön menettelytapojen mukaisesti. Sopimuksen 19 artikla edellyttää, että sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin toimiin suojellakseen lasta kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan 1 kohdan mukaan jokaisella on oikeus nauttia perhe-elämäänsä kohdistuvaa kunnioitusta. Saman artiklan 2 kohdan mukaan viranomaiset eivät saa puuttua tämän oikeuden käyttämiseen, paitsi silloin kun laki sen sallii ja se on demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätöntä muun muassa muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi.

Lapsen ja vanhemman välisen yhteydenpidon täydellinen estäminen on mahdollista vain poikkeuksellisissa olosuhteissa. Perhe-elämän suoja edellyttää, että yhteydenpitoa rajoitetaan vain tarpeellisessa laajuudessa. Sen takia viranomaisten on arvioitava, voidaanko yhteydenpitoa rajoittaa vähemmässä määrin, esimerkiksi kieltämällä yhteydenpito vain tietyksi määräajaksi tai sallimalla valvotut tapaamiset (Vojnity v. Unkari, 12.2.2013, kohdat 41–43).

2.3.3 Sähköinen valvonta

Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa turvataan jokaiselle oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämäänsä, kotiinsa ja kirjeenvaihtoonsa kohdistuvaa kunnioitusta. Artiklan 2 kohdan mukaan tämän oikeuden käyttämiseen puuttuminen on mahdollista, kun laki sen sallii ja se on demokraattisessa yhteiskunnassa välttämätöntä kansallisen ja yleisen turvallisuuden tai maan taloudellisen hyvinvoinnin vuoksi, tai epäjärjestyksen ja rikollisuuden estämiseksi, terveyden tai moraalin suojaamiseksi, tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi. Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan yksityiselämän suoja on laaja käsite, johon kuuluu myös fyysinen ja henkinen koskemattomuus.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen neljännen lisäpöytäkirjan 2 artikla suojaa oikeutta liikkumisvapauteen. Artiklan 1 kohdan mukaan jokaisella, joka on laillisesti jonkin valtion alueella, on oikeus liikkumisvapauteen tällä alueella ja vapaus valita asuinpaikkansa. Artiklan 3 kohdan mukaan näiden oikeuksien käytölle ei saa asettaa muita kuin sellaisia rajoituksia, jotka ovat lain mukaisia ja välttämättömiä demokraattisessa yhteiskunnassa kansallisen tai yleisen turvallisuuden takia, yleisen järjestyksen ylläpitämiseksi, rikosten ehkäisemiseksi, terveyden tai moraalin suojaamiseksi tai muiden yksilöiden oikeuksien ja vapauksien suojelemiseksi. Liikkumisvapauden rajoitusten tulee olla oikeassa suhteessa niiden tavoitteeseen.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen lähestymiskielon käytölle asettamia rajoituksia on arvioitu vuonna 2019 julkaistussa Pohjoismaiden ministerineuvoston teettämässä selvityksessä (Udredning om menneskeretlige rammer for kontakt- og opholdsforbud). Selvityksessä käsitellään myös sähköisen valvonnan liittämistä lähestymiskieltoon.

Selvityksessä todetaan, että Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan turvaamistoimenpide voi olla Euroopan ihmisoikeussopimuksen 5 artiklassa tarkoitettu vapaudenmenetys, jos toimenpide arvioitaessa sen luonnetta, kestoa, vaikutuksia ja täytäntöönpanota-

paa johtaa henkilön liikkumisvapauden rajoittamiseen siinä määrin ja sellaisella voimakkuudella, että sitä voidaan verrata vankeuteen tai 24 tunnin kotiarestiin. Tapauksessa Guzzardi v. Italia näiden edellytysten katsottiin täyttyvän tapauksen hyvin erityisten olosuhteiden takia (liikkumisvapaus rajoitettu pieneen alueeseen ja vähäiset sosiaaliset yhteydet ulkomaailmaan). Ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännössä on katsottu, että järjestelmä, jossa erityiseen poliisin valvontaan oli yhdistetty määräys asua tietyllä alueella, ei itsessään kuulunut ihmisoikeussopimuksen 5 artiklan soveltamisalaan. Ihmisoikeustuomioistuin on pitänyt suhteellisen voimakastakin puuttumista henkilön liikkumisvapauteen neljännen lisäpöytäkirjan 2 artiklan soveltamisalaan kuuluvana liikkumisvapauden rajoituksena. Ihmisoikeustuomioistuin on pitänyt tällaisena esimerkiksi ilmoittautumisvelvollisuutta, yöllistä kotonapysymismääräystä ja kieltoa olla yhteydessä tiettyjen henkilöiden kanssa. Tällä perusteella selvityksessä katsotaan, että lähestymiskieltoa ei lähtökohtaisesti ole pidettävä ihmisoikeussopimuksen 5 artiklassa tarkoitettuna vapaudenmenetyksenä riippumatta siitä, onko lähestymiskieltoon liitetty sähköinen valvonta vai ei (s. 43–44).

Lähestymiskiellon määrääminen merkitsee puuttumista Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa suojattuun yksityiselämään ja usein myös perhe-elämään. Ihmisoikeussopimuksen neljännen lisäpöytäkirjan 2 artikla on erityissäännös (*lex specialis*) suhteessa 8 artiklaan eikä sen vuoksi ole tarpeen ottaa itsenäisesti kantaa 8 artiklaan. Ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa tarkoitettu yksityiselämän ja perhe-elämän suoja täytyy kuitenkin ottaa huomioon neljännen lisäpöytäkirjan 2 artiklan 3 kohdan mukaisessa arvioinnissa, erityisesti välttämättömyysarvioinnissa (suhteellisuusarvioinnissa). (s. 44)

Keskeinen säännös arvioitaessa, täyttääkö lähestymiskielto Euroopan ihmisoikeussopimuksen vaatimukset, on neljännen lisäpöytäkirjan 2 artikla. Riippumatta siitä, määrätäänkö lähestymiskielto yksin vai yhdistettynä sähköiseen valvontaan, toimenpiteellä puututaan neljännen lisäpöytäkirjan 2 artiklassa turvattuun liikkumisvapauteen. Puuttumisen täytyy sen vuoksi täyttää artiklan 3 kohdan vaatimukset lainmukaisuudesta, hyväksyttävästä tarkoituksesta ja välttämättömyydestä. Ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan lähestymiskielto voi olla perusteltu muiden oikeuksien ja vapauksien suojelemiseksi tai rikosten ehkäisemiseksi. (s. 44–45)

Euroopan ihmisoikeussopimuksen neljännen lisäpöytäkirjan 2 artikla edellyttää yksittäistapauksen olosuhteiden perusteella tehtävää tapauskohtaista arviointia, jossa keskeistä on, että lähestymiskiellon määräämisellä liikkumisvapauteen ei puututa enempää kuin mikä on välttämätöntä muiden oikeuksien tai vapauksien suojelemiseksi tai rikosten ehkäisemiseksi (*suhteellisuusperiaate*). Selvityksessä katsotaan, että ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan tässä arvioinnissa relevantteja kriteereitä ovat muun muassa lähestymiskiellon perusteena olevien syiden luonne ja painavuus, riskin luonne ja suuruus, kiellon ajallinen kesto, kiellolla määrätyn kielletyn alueen laajuus sekä onko henkilöä etukäteen varoitettu siitä, että tietynlaisesta käyttäytymisestä, kuten useista ei-toivotuista yhteydenotoista entiseen kumppaniin tai lähestymiskiellon rikkomisesta, voi seurata lähestymiskiellon määrääminen tai sähköinen valvonta. Arvioinnissa on otettava huomioon liikkumisrajoitusten voimakkuus kokonaisuutena, mukaan lukien aiheutuuko niistä rajoituksia myös muihin ihmisoikeussopimuksen suojaamiin oikeuksiin. Lisäksi on säännöllisesti arvioitava, onko lähestymiskiellon perusteena ollut riski edelleen olemassa. Tällainen arviointi on voitava saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi. (s. 45–47)

Selvityksessä katsotaan, että ihmisoikeussopimuksen vaatimukset lähestymiskiellon määräämiselle eivät riipu siitä, missä menettelyssä päätös tehdään. Lähestymiskielto merkitsee aina liikkumisvapauden rajoittamista ja sen on täytettävä neljännen lisäpöytäkirjan 2 artiklan vaatimukset (ja harvinaisissa tapauksissa 5 artiklan vaatimukset) riippumatta siitä, onko lähestymiskiellon määrääminen rikosoikeudellinen, rikosprosessioikeudellinen vai hallinnollinen päätös. Nel-

jännen lisäpöytäkirjan 2 artikla on keskeinen säännös riippumatta siitä, määrätäänkö turvaamistoimenpide hallinnollisessa menettelyssä vai ennen rikosasian käsittelyä, rikosasian käsittelyn aikana tai sen jälkeen, ja riippumatta siitä, onko henkilö tuomittu rikoksesta vai ei, sekä riippumatta siitä, päätetäänkö lähestymiskiellosta suorana seurauksena rikokseen tuomitsemisesta vai myöhemmin rikostuomion jälkeen. (s. 47)

Selvityksen mukaan sähköisen valvonnan liittäminen lähestymiskieltoon merkitsee puuttumista lähestymiskieltoon määrättävän yksityiselämän suojaan, mikä lisää liikkumisvapauden rajoittamisen intensiteettiä/voimakkuutta. Sen vuoksi rajoituksen oikeasuhteisuuden arvioinnissa kasvavat laillisen syyn painavuuden vaatimukset, mukaan lukien erityisesti lähestymiskiellon perusteena olevan rikoksen tai häirinnän riskin laji ja luonne. Yksityiselämän suojaan puuttumisen intensiteettiä voidaan kuitenkin vähentää, jos sähköinen valvonta liitetään lähestymiskieltoon vasta sen jälkeen, kun henkilöä on aiemmin varoitettu siitä, että tämä tulee olemaan seurauksena lähestymiskiellon rikkomisen jatkumisesta. (s. 50)

Lähestymiskieltoon liitettävä sähköinen valvonta pitää toteuttaa siten, että kansalliset säännökset sisältävät takeita, jotka turvaavat, että sähköinen valvonta on perusteltua eikä ylitä sitä, mikä on välttämätöntä. Säännösten on turvattava myös, että valvontaan määrätystä kerätyt tiedot säilytetään tarkoituksenmukaisella tavalla eikä pidempään kuin tavoitteen saavuttamiseksi on välttämätöntä. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin korostaa henkilöiden valvontaa koskevassa oikeuskäytännössään sitä, missä, kuinka ja kuinka kauan tietoja säilytetään, kenellä on pääsy tietoihin ja onko olemassa tarvittavat menettelylliset takeet väärinkäytösten estämiseksi. (s. 50)

2.4 Nykytilan arviointi

2.4.1 Riskinarviointi ja turvallisuutta parantavat toimenpiteet

Riskinarviointi lähisuhdeväkivaltatapauksissa on tärkeää, jotta voidaan tunnistaa uhrin, joilla on korkea riski joutua uudelleen väkivallan uhriksi ja ehkäistä väkivallan uusiutuminen. Moniammatillisen riskinarviointiprosessin tavoitteena on, että uhri saa apua ja tukea mahdollisimman nopeasti ja hänelle voidaan laatia kattava turvallisuussuunnitelma. Poliisin ohjeistuksen mukaan akuuteissa lähisuhdeväkivallan tilanteissa poliisin on harkittava lähestymiskiellon määräämistä ja ohjattava uhri MARAK-toimintamallin tai muun asianomistajan suojaamiseen tai väkivallan ehkäisyyn tarkoitettun toimintamallin piiriin (Poliisihallituksen ohje poliisin toiminnasta perhe- ja lähisuhdeväkivallan sekä naisiin kohdistuvan väkivallan tapauksissa s. 10). MARAK-toimintamallissa arvioidaan väkivallan uusiutumisen riski ja uhrille tehdään henkilökohtainen turvasuunnitelma. MARAK-toimintamalli on jo nykyään verrattain laajassa käytössä ja toimintaa kehitetään edelleen systemaattisemmaksi.

Sosiaalihuoltolain mukaan kunnallisina sosiaalipalveluina on järjestettävä lähisuhde- ja perheväkivallasta aiheutuvaan tuen tarpeeseen vastaavia asiakkaan hyvinvoinnille välttämättömiä sosiaalipalveluja (sosiaalihuoltolain 11 §:n 5 kohta ja 14 §:n 1 momentin 14 kohta). Lähestymiskiellolla suojattaville on yksittäisissä tapauksissa hankittu turvalaitteita ja tehty muita turvallisuutta parantavia toimia kunnallisena sosiaalipalveluna.

Hätäkeskuslaitoksen 112 Suomi -mobiilisovelluksen käyttöönoton jälkeen tarve lähestymiskielloilla suojattavien käyttöön annettaville turvapuhelimille on vähentynyt. Molemmissa vaihtoehdoissa on paikannusominaisuus. Vastaavasti kuin turvapuhelinta käytettäessä myös sovellusta käytettäessä kiellolla suojattavan sijaintitieto välittyy hätäkeskukseen automaattisesti. Sovelluksen etuna on, että sen voi ladata omaan matkapuhelimeen, eikä kiellolla suojattavan tarvitse pitää mukanaan kahta puhelinta. On kuitenkin uhkatilanteita, joissa kiellolla suojattavan ei ole turvallista käyttää puhelinta. Näissä tilanteissa kiellolla suojattavalle turvallisempi vaihtoehto

voi olla rannekemuotoinen turvalaite, jonka avulla hän voi huomaamattomammin hälyttää apua painamalla hihan alla olevan rannekkeen hälytysnappia. Tekniikan kehityksestä huolimatta rannekemuotoiselle turvalaitteelle on siten edelleen tarvetta. Lähestymiskiellolla suojattavalle annettavan rannekemuotoisen turvalaitteen tarvetta tulisi harkita tapauskohtaisesti.

Väliaikaisen lähestymiskiellon määräämisen yhteydessä poliisin tai syyttäjän tulisi ohjata kielolla suojattava moniammatillisen MARAK-riskinarvioinnin tai muun vastaavan riskinarviointimenetelmän piiriin, jossa arvioidaan vakavan väkivallan uusiutumisen riski ja tehdään kielolla suojattavalle henkilökohtainen turvallisuussuunnitelma.

Vakavan väkivallan uhan tapauksissa kiellolla suojattavalle tulisi laatia kattava turvallisuussuunnitelma, jossa tapauskohtaisesti arvioidaan tarvittavat turvallisuutta parantavat toimenpiteet. Kiellolla suojattavalle tulisi tarvittaessa hankkia turvalaite ja tehdä muita turvallisuutta parantavia toimia kunnallisena sosiaalipalveluna sosiaalihuoltolain 11 §:n 5 kohdan nojalla. Asumiseen liittyviä toimenpiteitä ovat esimerkiksi ovien vahvistaminen ja vahvennettujen turvalukkojen ja -ketjujen asentaminen. Turvasuunnitelmaan tulisi sisältyä riittävä palveluohjaus ja psykososiaalinen tuki.

2.4.2 Väliaikaisen lähestymiskiellon määrääminen viranomaisen aloitteesta

Voimassa olevan lähestymiskieltolain 11 §:n 2 momentin mukaan väliaikaisen lähestymiskiellon määrääminen viran puolesta edellyttää välittömän ja ilmeisen suojan tarpeen lisäksi, että asiassa ilmenneistä seikoista on pääteltävissä, että kiellolla suojattava henkilö ei kieltoon määrättävää henkilöä kohtaan tuntemansa pelon vuoksi tai muusta syystä kykene itse kieltoa hakemaan. Hallituksen esityksessä (HE 144/2003 vp) ehdotettiin, että pidättämiseen oikeutettu virkamies voisi määrätä väliaikaisen lähestymiskiellon viran puolesta, jos suojan tarve on ilmeinen. Perustuslakivaliokunnan lausunnon johdosta säännöksen sanamuotoa täsmennettiin muun ohella siten, että kiellon määrääminen viran puolesta rajattiin niihin olosuhteisiin, joissa suojeltava henkilö ei esimerkiksi kykene tai uskalla pyytää kiellon määräämistä (PeVL 8/2004 vp s. 3).

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on nykyisen säännöksen säätämisen jälkeen korostanut ratkaisukäytännössään valtion positiivista toimimisvelvollisuutta henkilöiden suojelemiseksi perhe- tai parisuhdeväkivallalta. Ihmisoikeustuomioistuin on muun muassa tapauksessa Opuz v. Turkki katsonut ihmisoikeussopimuksen 2 ja 3 artiklan edellyttäneen valtiolta erityisiä toimenpiteitä väkivallan ennalta estämiseksi. Ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntöä on selostettu tarkemmin jaksossa 2.3.1.

Istanbulin sopimuksen 52 artiklassa edellytetään, että toimivaltaisille viranomaisille annetaan valtuudet määrätä välittömän vaaran uhatessa perheväkivallan tekijä poistumaan uhrin tai vaarassa olevan henkilön asunnosta riittävän pitkäksi ajaksi sekä valtuudet kieltää väkivallantekijää menemästä uhrin tai vaarassa olevan henkilön asuntoon tai ottamasta yhteyttä häneen. Artiklan mukaisesti toteutettavissa toimissa tulee asettaa etusijalle uhrien tai vaarassa olevien henkilöiden turvallisuus. Sopimuksen selitysmuistiossa todetaan, että artiklassa tarkoitettu välitön vaara on toimivaltaisten viranomaisten arvioitava. Selitysmuistion mukaan välitön vaara tarkoittaa perheväkivaltatilannetta, jossa uhrin ruumiillinen koskemattomuus on vaarassa tulla loukatuksi tai sitä on jo loukattu ja loukataan todennäköisesti uudelleen.

Istanbulin sopimuksen toimeenpanoa valvova GREVIO-asiantuntijaryhmä kehotti suosituksissaan Suomen viranomaisia tehostamaan pyrkimyksiään lisätä väliaikaisten lähestymiskiellojen käyttöä. GREVIO kiinnitti huomiota siihen, että väliaikainen lähestymiskielto ei saa riippua uhrin tahdosta, vaan pitää määrätä välittömästi viran puolesta osana valtion velvollisuutta estää

väkivallan tapahtuminen (Istanbulin sopimuksen 5 artiklan 2 kohta). GREVIO totesi, että Istanbulin sopimuksen 52 artiklan mukaan väliaikainen lähestymiskielto tulee määrätä välittömän vaaran tilanteissa. GREVIO katsoi, että tämä ei välttämättä edellytä kuoleman tai muun vakavan väkivallan riskiä ja että niin korkea kynnys ei olisi hyväksyttävä. GREVIO totesi, että väliaikaisten lähestymiskiellojen tarkoituksena on turvata fyysinen etäisyys uhrin ja tekijän välillä. Väliaikaiset lähestymiskiellot ovat siten tärkeä tekijä lähisuhdeväkivallan ja muun naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisemisessä ja torjunnassa.

Poliisin tilastoista ilmenee, että poliisin määräämien väliaikaisten lähestymiskiellojen määrä on vähäinen. Poliisi on määrännyt vuosina 2015–2021 enimmillään noin 300 ja vähimmillään noin 200 väliaikaista lähestymiskielloa vuodessa. Poliisi on määrännyt väliaikaisia perheen sisäisiä lähestymiskielloja vuosina 2015–2021 enimmillään noin 50 vuodessa ja vähimmillään noin 20 vuodessa.

Valtion positiivista toimimisvelvollisuutta koskeva ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytäntö ja Istanbulin sopimuksen vaatimukset huomioon ottaen säännöstä väliaikaisen lähestymiskiellon määräämisestä viran puolesta tulisi muuttaa siten, että viran puolesta määräämisen edellytyksenä ei olisi, että kiellolla suojattava henkilö ei kykene itse kieltoa hakemaan. Uhrin suojelemisen sitä edellyttäessä poliisin tulisi määrätä väliaikainen lähestymiskielto omasta aloitteestaan. Näissä tilanteissa poliisin tulisi toimia lähestymiskiellon hakijana käräjäoikeudessa. Viranomaisten käytäntöjä olisi kehitettävä siten, että myös syyttäjä- tai sosiaaliviranomainen toimisi nykyistä useammin lähestymiskiellon hakijana käräjäoikeudessa.

2.4.3 Väkivallan uhrien ja tekijöiden ohjaaminen palveluihin

Väkivallan uhrien ohjaaminen palveluihin

Esitutkintalain 4 luvun 10 §:n 3 momentin mukaan esitutkintaviranomaisella on nykyisin velvollisuus tiedustella asianomistajalta, suostuuko hän yhteystietojensa välittämiseen asianomistajien tukipalvelujen tarjoajalle, jos asianomistajan lain 11 luvun 9 a §:n nojalla arvioidaan olevan erityisen suojelun tarpeessa taikka rikoksen luonne tai asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet sitä muuten edellyttävät. Jos asianomistaja siihen suostuu, esitutkintaviranomaisen on välitettävä yhteystiedot ilman aiheutonta viivytystä. Esitutkintalain 11 luvun 9 a §:ssä säädetään velvollisuudesta tehdä asianomistajasta henkilökohtainen arviointi erityisten suojelutarpeiden määrittämiseksi. Pykälällä on pantu täytäntöön uhridirektiivin 22 artikla. Asianomistajan henkilökohtaisen arvioinnin tarkoituksena on asianomistajan haavoittuvuuden ja erityisen suojelun tarpeen tunnistaminen sekä asianomistajan esitutkinnassa tai oikeudenkäynnissä mahdollisesti tarvitsemien erityistoimenpiteiden määrittäminen. Kuten säännöksen esitöissä todetaan, läheisväkivalta on yksi rikostyypeistä, joka uhridirektiivin 22 artiklan 3 kohdan mukaan voi aiheuttaa erityisen suojelun tarpeen (HE 66/2015 vp s. 46). Rikoksen uhrin suojelutarpeen arviointinettelyn käsikirja (sisäministeriön julkaisu 14/2016) ohjeistaa suojelutarpeen arviointia yksityiskohtaisesti. Käsikirja on osa esitutkintapöytäkirjan laadintaohjetta. Käsikirjassa ohjeistetaan, että kun kyse on lähisuhdeväkivallasta, erityistä suojelutarvetta olisi arvioitava erityisen huolellisesti ja ennako-oletuksena tulisi olla se, että uhrin hyväksi toteutetaan erityisiä suojelutoimenpiteitä (käsikirja s. 34). Esitutkintaviranomaisen tulisi siten lähtökohtaisesti ohjata lähisuhdeväkivallan uhri tukipalveluihin jo voimassa olevan esitutkintalain 4 luvun 10 §:n 3 momentin säännöksen nojalla.

Poliisihallituksen antaman poliisin toimintaa perhe- ja lähisuhdeväkivallan sekä naisiin kohdistuvan väkivallan tapauksissa koskevan ohjeen mukaan perhe- ja lähisuhdeväkivallan sekä nai-

siin kohdistuvan väkivallan rikoksissa poliisin tulee aina oma-aloitteisesti selvittää asianomistajan suostumus hänen yhteystietojensa välittämiseen rikoksen uhrien tukipalvelujen palveluntarjoajalle. Ohjeessa kiinnitetään erityistä huomiota uhrin ohjaamiseen palveluiden piiriin akuutissa tilanteessa. Ohjeessa todetaan, että väkivallan juuri tapahtuttua uhri on usein erityisen haavoittuva ja tällöin on kohtuutonta odottaa uhrin itse ryhtyvän aktiivisesti hakemaan apua.

Myös GREVIO-asiantuntijaryhmä kiinnitti Suomea koskevassa arvointiraportissa huomiota tukipalveluihin ohjaamiseen lähestymiskieltoa koskevissa suosituksissaan. GREVIO kehotti lainvalvontaviranomaisia ohjaamaan aktiivisesti uhreja naisten erityistukipalveluihin sen varmistamiseksi, että uhrin saavat tukea käyttäessään oikeuttaan suojelutoimiin.

Kun poliisi määrää väliaikaisen lähestymiskiellon lähisuhdeväkivallan uhrin suojaksi jo tapahtuneen rikoksen jälkeen, poliisilla on lähtökohtaisesti velvollisuus tukipalveluihin ohjaamiseen jo edellä mainitun esitutkintalain 4 luvun 10 §:n 3 momentin säännöksen nojalla. Olisi kuitenkin tärkeää varmistaa, että suojattava henkilö ohjattaisiin tukipalveluihin aina, kun poliisi määrää väliaikaisen lähestymiskiellon. Lisäksi esitutkintalain säännös tukipalveluihin ohjaamisesta ei kata tilanteita, joissa väliaikainen lähestymiskielto määrätään rikoksen uhan perusteella. Sen vuoksi lähestymiskieltolakiin tulisi ottaa säännös suojattavan henkilön ohjaamisesta tukipalveluihin väliaikaisen lähestymiskiellon määräämisen yhteydessä. Tämän lisäksi tietoa uhrin tukipalveluista tulisi olla saatavilla myös käräjäoikeudessa.

Väkivallan tekijöiden ohjaaminen palveluihin

Istanbulin sopimuksen 16 artiklassa edellytetään, että sopimusvaltiot toteuttavat tarvittavat lainsäädäntö- tai muut toimet, joilla otetaan käyttöön tai tuetaan ohjelmia, joiden tarkoituksena on opettaa perheväkivallan tekijöille väkivallatonta käyttäytymistä henkilösuhteissa väkivallan uusiutumisen estämiseksi ja väkivaltaisen käyttäytymismallin muuttamiseksi. GREVIO kehotti suosituksissaan Suomen viranomaisia käyttämään kaikkia käytettävissä olevia keinoja varmistukseen, että perheväkivallan tekijöille tarkoitettuihin ohjelmiin osallistutaan laajalti keinona vähentää rikosten uusimista. GREVIO totesi, että ohjelmien toteuttamisessa uhrien turvallisuuden, tukemisen ja ihmisoikeuksien tulee olla etusijalla.

Lähisuhdeväkivallan tekijöille tarkoitettuja palveluita on tällä hetkellä niukasti saatavilla ja palveluiden tarjonta vaihtelee suuresti eri puolella Suomea. Suuressa osassa maata palveluja ei ole tarjolla lainkaan. Palveluita tuottavat pääsääntöisesti järjestöt, ja ne toimivat sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskuskuksen (STEA) hankerahoituksella.

Oikeusministeriölle on osoitettu pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmassa rahoitus kolmi-vuotiseen hankkeeseen rikosten ennaltaehkäisyn tehostamiseksi. Rahoituksen turvin lisätään väkivaltarikollisten ja seksuaalirikollisten kuntouttamiseen tarkoitettuja ohjelmia myöntämällä valtionavustuksia rikollisuutta ehkäisevää työtä tekeville yhteisöille. Lähisuhdeväkivallan tekijöille tarkoitettujen ohjelmien kehittäminen sisältyy omana toimenpiteenään Naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelmaan vuosille 2020–2023 (OM julkaisuja 2020:15). Oikeusministeriö myönsi Ensi- ja turvakotien liitto ry:lle rahoituksen Turvallisille raiteille -hankkeeseen, jossa rakennetaan lähisuhdeväkivallan tekijöille kokonaisvaltainen kuntoutusohjelma, jonka avulla ennaltaehkäistään uusintarikollisuutta. Kehitettävässä ohjelmassa kiinnitetään erityistä huomiota uhrin, lasten ja läheisten palveluohjaukseen sekä riskien arviointiin. Kuntoutusohjelman rinnalle rakennetaan kuntoutumisen etenemistä tukeva ja tuloksia ylläpitävä moniammatillinen verkostotyön malli. Verkostoyhteistyössä hyödynnetään Suomessa jo käytössä olevan MARAK-työskentelyn hyviä käytäntöjä. Hankkeen yhteistyökumppaneina on laaja verkosto ri-

kosseuraamusalan, Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhteisöjen, väkivaltatyön avainhenkilöverkoston sekä sosiaali-, mielenterveys- ja päihdepalveluiden edustajia. Osana torjuntaohjelmaa laaditaan rahoitettavien ohjelmien laadullinen kriteeristö ja palveluohjauksen mallinnus. Kriteeristössä huomioidaan mm. uhrin turvallisuus ja ihmisoikeudet, väkivallan ylisukupolvisuus ja väkivaltakäsittelyn moninaisuus.

Poliisin ohjeistuksen mukaan poliisiin tulee jo nykyisin kaikissa perhe- ja lähisuhdeväkivallan sekä naisiin kohdistuvan väkivallan tilanteissa huomioida myös rikoksesta epäillyn ohjaaminen palveluiden piiriin muun muassa väliaikaiseen lähestymiskieltoon määräämisen yhteydessä. Väkivallan tekijöiden kanssa tehtävään työhön ja tekijöiden ohjaamiseksi poliisilta palveluihin on myös kehitetty Katkaise väkivalta -toimintamalli. Mallissa poliisi välittää väkivallan tekijän yhteystiedot väkivallan katkaisuojelmaan, mistä otetaan yhteyttä tekijään, motivoiden hänet mukaan toimintaan.

Uhrien turvallisuuden parantamiseksi olisi tärkeää tehostaa tekijöiden ohjaamista palveluihin lähestymiskieltoasioiden yhteydessä. Koska lähisuhdeväkivallan tekijöille tarkoitettuja palveluja ei ole saatavilla kattavasti koko maassa, lähestymiskielto lakiin ei ehdoteta tässä vaiheessa otettavaksi vastaavaa säännöstä lähestymiskieltoon määrättyjen ohjaamisesta palveluihin kuin mitä lähestymiskielto lailla suojattavien osalta ehdotetaan. Lähestymiskielto lakia olisi kuitenkin syytä täydentää niin, että poliisiin olisi väliaikaiseen lähestymiskieltoon määräämisen yhteydessä ilmoitettava kieltoon määrätylle saatavilla olevista tekijöille tarkoitetuista palveluista. Koska lähestymiskieltoa voidaan hakea myös suoraan käräjäoikeudelta, tietoa näistä palveluista tulisi olla saatavilla myös käräjäoikeudessa.

2.4.4 Oikeudellinen apu

Oikeusapulain nojalla henkilö voi saada oikeusapua ja avustajan lähestymiskieltoasian käsittelemään varten kokonaan tai osittain valtion varoilla. Oikeusapua annetaan vain henkilölle, joka taloudellisen asemansa vuoksi ei kykene itse suorittamaan asian hoitamisen vaatimia menoja.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997, jäljempänä rikosoikeudenkäyntilaki) 2 luvun 1 a §:ssä säädetyillä edellytyksillä rikosasian asianomistajalle voidaan määrätä oikeudenkäyntiavustaja muun muassa lähisuhdeväkivaltaa sekä vakavaa henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaa rikosta koskevassa asiassa. Pykälän 3 kohdan nojalla oikeudenkäyntiavustaja voidaan määrätä henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaa rikosta koskevassa asiassa, jos sitä rikoksen vakavuus, asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet ja muut seikat huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna. Säännöksen nojalla oikeudenkäyntiavustaja voidaan määrätä uhrille, jolla henkilökohtaisten ominaisuuksiensa tai olosuhteidensa vuoksi tai muun vastaavan syyn takia on erityinen tarve oikeudenkäyntiavustajan saamiseen (HE 271/2004 vp s. 37). Oikeudenkäyntiavustajan palkkio maksetaan kokonaan valtion varoista. Oikeudenkäyntiavustajan määrääminen ei riipu asianomistajan taloudellisesta asemasta.

Hovioikeuskäytännössä lähestymiskielto hakijalle on määrätty rikosoikeudenkäyntilain 2 luvun 1 a §:n perusteiden mukaisesti oikeudenkäyntiavustaja lähestymiskielto hakemista koskevaan asiaan, kun lähestymiskielto hakemisen perusteena oli ollut lähisuhdeväkivalta, jonka esitutkintaa varten hakijalla oli oikeus saada oikeudenkäyntiavustaja mainitun lainkohdan perusteella (VaaHO 2004:8). Korkein oikeus on sittemmin antanut ratkaisun KKO 2021:78, jossa se katsoi, että lähestymiskielto lailla suojattavalle ei voitu määrätä rikosoikeudenkäyntilain 2 luvun 1 a §:n 2 kohdan nojalla oikeudenkäyntiavustajaa lähestymiskieltoasiassa. Lähestymiskieltoasiassa ei ole kysymys lainkohdan mukaisesta syyttäjän ajamasta rikosasiasta (ks. HE 41/1998 vp s. 20 ja 25). Lainkohdan soveltamisalan tulkinnassa lähtökohtana on sen sanamuoto. Korkeim-

man oikeuden mukaan säännöksen soveltamisalaa laajentava tulkinta ei saa sellaista tukea perus- ja ihmisoikeuksista tai niistä täsmäntävistä kansainvälisistä sopimuksista, että sitä voitaisiin pitää perusteltuna oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutumisen kannalta.

Vakavan henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen uhrin, jolla on erityinen tarve oikeudenkäyntiavustajan saamiseen rikosasiaa varten, olisi tärkeää saada avustaja taloudellisesta asemastaan riippumatta myös lähestymiskieltoasiaa varten. Lähestymiskielto lakia tulisi sen vuoksi täydentää avustajan määräämistä koskevalla säännöksellä.

Lähestymiskiellon tehostamiseksi esityksessä ehdotetaan mahdollisuutta määrätä vakavimmissa tapauksissa lähestymiskieltoon määrättävä sähköiseen valvontaan. Lähestymiskiellon sähköinen valvonta vastaisi kieltoon määrättävän osalta tekniseltä toteuttamistavaltaan ja perusoikeusrajoituksiltaan nykyistä tehostettua matkustuskieltoa. Myös tehostettua matkustuskieltoa voidaan käyttää uhrin suojaamiseen määräämällä alue, jonne epäilty ei saa tulla. Tehostettuun matkustuskieltoon määrättävällä on voimassa olevan lain nojalla oikeus valtion varoista maksettavaan puolustajaan, koska tehostettu matkustuskielto määrätään tutkintavankeuden vaihtoehtona vangitsemiskäsittelyssä. On perusteltua, että oikeus valtion varoista maksettavaan avustajaan olisi vastaavasti myös henkilöllä, jota vaaditaan määrättäväksi perusoikeuksiin yhtä voimakkaasti puuttuvaan lähestymiskiellon sähköiseen valvontaan. Tällöin oikeuteen saada valtion varoista maksettava avustaja ei vaikuttaisi se, missä menettelyssä vaatimusta sähköiseen valvontaan määräämisestä käsitellään.

2.4.5 Oikeudenkäyntimaksu

Lähestymiskielto lain mukaiset asiat muutettiin maksullisiksi vuoden 2016 alusta lukien, jolloin uusi tuomioistuinnmaksulaki tuli voimaan. Tuomioistuinnmaksulain mukaan lähestymiskiellon hakijalta peritään käräjäoikeudessa ja hovioikeudessa 270 euron suuruinen oikeudenkäyntimaksu. Maksua ei kuitenkaan peritä, jos tuomioistuin määrää lähestymiskiellon. Lain esitöiden mukaan tavoitteena oli edistää harkintaa lähestymiskieltoa haettaessa ja vähentää kiusante-komielessä tehtyjä hakemuksia, jollaisia saattoi liittyä esimerkiksi huoltajuusriitoihin (HE 29/2015 vp s. 29). Tarkoituksena ei kuitenkaan ollut nostaa kynnystä lähestymiskiellon hakemiseen tapauksissa, joissa hakijan henki tai terveys oli uhattuna (LaVM 2/2015 vp s. 4).

Istanbulin sopimuksen 53 artiklan 2 kohdassa edellytetään, että lähestymiskiellot tai suojelumääräykset ovat käytettävissä välittömään suojeluun aiheuttamatta uhrille kohtuutonta taloudellista tai hallinnollista taakkaa. Sopimuksen selitysmuistion mukaan hakijan eli todennäköisimmin uhrin maksettavaksi tulevat tuomioistuinten käsittelymaksut eivät saa muodostaa kohtuutonta taloudellista taakkaa, joka estää uhria hakemasta lähestymiskieltoa tai suojelumääräystä. GREVIO-asiantuntijaryhmä totesi Suomea koskevassa arviointiraportissaan, että yksi syy lähestymiskieltojen vähäiseen määrään saattaa olla se, että taloudellinen riski lähestymiskiellon hakemisesta on uhrilla. Oikeudenkäyntimaksusta vapautuu vain, jos hakemus menestyy tai jos uhri on oikeutettu oikeusapuun. GREVIO katsoi, että monille lähisuhdeväkivallan ja vainon uhreille aiheutuu siten Istanbulin sopimuksen 53 artiklan 2 kohdassa kielletty kohtuuton taloudellinen tai hallinnollinen taakka.

Maksun voimaantulon jälkeen käräjäoikeudessa vireille tulleiden lähestymiskieltoasioiden määrä on laskenut yli kolmasosalla. Vuosina 2012–2015 lähestymiskieltohakemusten määrä oli vuosittain yli 3 000 hakemusta. Vuonna 2021 lähestymiskieltohakemusten määrä oli alle 2 000. Vuosien 2012–2021 aikana hyväksyttyjen lähestymiskieltohakemusten osuus kaikista lähestymiskieltohakemuksista on vaihdellut vuosittain 35–50 prosentin välillä ja hylättyjen hakemusten osuus 10–15 prosentin välillä. Sillensä jääneiden hakemusten osuus on ollut koko ajan suuri, vuosittain 40–50 prosenttia.

Maksun voimaantumisen jälkeen hyväksytyjen lähestymiskieltohakemusten määrä on selvästi laskenut. Vuosina 2012–2015 lähestymiskieltohakemuksista hyväksyttiin vuosittain noin 1 200–1 400. Vuonna 2021 hyväksytyjen hakemusten määrä oli jonkin verran yli 600. Koska perhe- ja lähisuhdeväkivallan tai niihin liittyvien kotihälytysten määrä ei ole tänä aikana vähentynyt, hyväksytyjen lähestymiskieltohakemusten määrän merkittävää vähenemistä ei voida selittää sillä, että lähestymiskieltojen tarve olisi vähentynyt. Voidaan siten päätellä, että merkittävä määrä lähisuhdeväkivallan uhreja on jättänyt hakematta lähestymiskieltoa lähestymiskiellon hakemiseen liittyvän taloudellisen riskin vuoksi. Vaikka tämä ei ole ollut lainsäätäjän tarkoitus, maksu ei ole vähentänyt ainoastaan vähäisellä harkinnalla tehtyjen hakemusten määrää, vaan kynnys lähestymiskiellon hakemiseen on tosiasiaa noussut myös niissä tapauksissa, joissa lähestymiskielto olisi ollut uhrin suojaamiseksi tarpeen. Tämän vuoksi lähestymiskiellon hakeminen olisi perusteltua muuttaa maksuttomaksi niin, että maksua ei perittäisi silloinkaan, kun hakemus hylätään.

Aiheettomiin lähestymiskieltohakemuksiin voidaan puuttua voimassa olevan lähestymiskielto-lain säännöksellä oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Lain 14 §:n mukaan pääsääntö on, että asiaan osalliset vastaavat itse lähestymiskieltoasian käsittelystä johtuvista kustannuksista. Painavista syistä asian hävinnyt osapuoli voidaan kuitenkin tuomioistuimessa velvoittaa korvaamaan vastapuolen kohtuulliset oikeudenkäyntikulut osaksi tai kokonaan. Poikkeustapauksissa ei ole kohtuullista, että asian voittanut osapuoli ei saisi korvausta oikeudenkäyntikuluistaan. Säännöstä voidaan soveltaa muun muassa silloin, kun on selvää, että lähestymiskieltohakemus on tehty ainoastaan kiusantekomielessä. (HE 41/1998 vp s. 25)

2.4.6 Lasten asema

GREVIO-asiantuntijaryhmä piti Suomea koskevassa arviointiraportissaan huolestuttavana käytäntöä, jossa lähestymiskielloista sallitaan poikkeuksia lapsiin liittyvää yhteydenpitoa varten. GREVIO muistutti, että välittömät lähestymiskiellot ja suojelumääräykset ovat välineitä, joilla luodaan hyvin tarpeellista sekä fyysistä että henkistä etäisyyttä väkivaltaiseen puolisoon. Lapsiin liittyvän yhteydenpidon salliminen, samalla tavalla kuin väkivallan kohteena olevan puolison velvoittaminen edistämään tapaamisoikeuden toteutumista, vaarantaa kieltojen tavoitteen saavuttamisen. Väliaikaisina toimenpiteinä uhrin turvallisuuden varmistamiseksi kieltojen tulisi olla ehdottomia ja suojelua ei pitäisi vaarantaa vanhempainoikeuksilla.

Jos vanhempi määrätään lähestymiskieltoon lapsensa suojaksi, kieltoon määrättyllä vanhemmalla ei lähtökohtaisesti ole lähestymiskiellon voimassaolon aikana oikeutta tavata lasta tai pitää tähän muuten yhteyttä. Jos lähestymiskiellon perusteena on väkivallan tai vakavan häirinnän uhka, lapsen turvallisuuden varmistaminen lähtökohtaisesti edellyttää, että lähestymiskiellosta ei määrätä poikkeuksia lapsen ja vanhemman välistä yhteydenpitoa varten. Lähestymiskiellon sisältöä harkittaessa on ensisijaisesti otettava huomioon lapsen etu. Lapsen mielipide tulee selvittää siten kuin perustuslain 6 §:n 3 momentissa ja lapsen oikeuksien yleissopimuksen 12 artiklassa edellytetään.

Vain vanhemman suojaksi määrättyllä lähestymiskiellolla ei ole oikeudellisia vaikutuksia kielolla suojattavan ja kieltoon määrätyn henkilön yhteisten lasten huoltoon tai tapaamisoikeuteen. Lähestymiskiellon peruslähdekohdan mukaisesti yhteydenpitokielto koskee vain sitä henkilöä, jonka suojaksi lähestymiskielto on määrätty. Tästä peruslinjauksesta ei ole syytä luopua, koska lähestymiskieltoasiassa ei ole mahdollista tutkia lapsen huoltoa, asumista ja tapaamisoikeutta lapsenhuoltolain edellyttämällä tavalla. (ks. HE 144/2003 s. 21 ja LaVL 2/2004 s. 4) Lähestymiskielto on kuitenkin otettava yhtenä seikkana huomioon arvioitaessa lapsen huollon ja tapaamisoikeuden järjestämisestä lapsen edun mukaisesti. Lapsenhuoltolain 10 §:n mukaisesti lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskeva asia on ratkaistava ennen kaikkea lapsen edun mukaisesti.

Ratkaisua tehtäessä on otettava muun ohella huomioon lain 1 §:n 2 momentissa säädetty velvoite suojella lasta väkivallalta, johon sisältyy velvoite suojella lasta myös puolisoiden väliseltä, lapseen suoraan kohdistumattomalta väkivallalta (HE 88/2018 s. 35 ja 56).

Lapsen tapaamisoikeus vaikuttaa vain vanhemman suojaksi määrättyyn lähestymiskieltoon kahdella tavalla: 1) tapaamisista ja tapaamisjärjestelyistä sopimiseksi tapahtuva lähestymiskieltoon määrätyn ja kiellolla suojattavan välinen yhteydenpito ja 2) tapaamisten toteuttamisen yhteydessä tapahtuvat lähestymiskieltoon määrätyn ja kiellolla suojattavan vanhemman tapaamiset (lapsen hakeminen kiellolla suojattavan vanhemman luota ja tuominen sinne takaisin).

Kiellon sisältöä koskevan lähestymiskieltoain 3 §:n esitöissä todetaan, että tapaamisjärjestelyjä koskevat tarpeelliset yhteydenotot olisivat pykälän 4 momentin nojalla luvallisia. Yhteydenotot voisivat rikkoa lähestymiskieltoa, jos ne olisivat toistuvia ja niiden tarkoituksena olisi ennemminkin häirintä ja uhkailu kuin todellinen tarkoitus sopia lasten tapaamisesta (HE 144/2003 vp s. 21). Korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2019:50 katsonut, että lähestymiskieltoain 3 §:n 4 momentin säännös koskee ennalta arvaamattomia tilanteita eikä siten sovellu lapsen ja vanhemman välisen säännöllisen yhteydenpidon turvaamiseen.

Lähestymiskiellon voimassaolon aikana tapahtuva vanhempien välinen yhteydenpito on ongelmallista kiellolla suojattavan turvallisuuden ja lähestymiskiellon tehokkuuden kannalta. Lähestymiskieltoain 3 §:n 4 momentin poikkeussäännöstä tulisi tarkentaa siten, että se ei koskisi ennakoitavissa olevia lapsiin liittyviä yhteydenottoja, kuten tapaamisista ja tapaamisjärjestelyistä sopimiseksi tapahtuvia yhteydenottoja. Yhteydenoton tulisi olla sallittu vain erityisestä syystä, jota ei ole voitu ottaa huomioon lähestymiskieltoa määrättäessä.

Silloin kun se on kiellolla suojattavan turvallisuuden varmistamiseksi tarpeen, tapaamisia koskeva yhteydenpito tulisi järjestää niin, että vanhemmat eivät olisi suoraan yhteydessä toisiinsa. Tapaamisista ja tapaamisjärjestelyistä sopimiseksi tapahtuvan yhteydenpidon tulisi tapahtua esimerkiksi sosiaaliviranomaisten välityksellä. Jos se on tarpeen vanhempaan kohdistuvan väkivallan uhan torjumiseksi, lapsen tapaamiset tulisi aloittaa ja lopettaa valvottuina (valvotut vaihdot).

2.4.7 Lähestymiskiellon valvonta

Lähestymiskiellon noudattamisen valvonnan osalta GREVIO-asiantuntijaryhmä kiinnitti huomiota mahdollisuuteen käyttää sähköisiä välineitä, kuten hälytyslaitteita (attack alarms), säännöllisiä uhrin turvallisuuden tarkistuksia puhelimitse sekä seurantatapaamisia tekijöiden kanssa lähestymiskiellon sisällön ja rikkomuksen seurauksien selittämiseksi.

Suomessa ei ole mahdollista valvoa lähestymiskiellon noudattamista sähköisesti. Suomessa sähköistä valvontaa käytetään nykyään pääasiassa rikosseuraamusten valvonnassa. Voimassa olevan lainsäädännön mukaan sähköistä valvontaa voidaan käyttää muun muassa yhdyskuntaseuraamusten, kuten valvontarangaistuksen ja valvotun koevapauden, sekä vankilasta poistumiseen myönnettyjen lupien valvonnassa. Vuonna 2019 otettiin käyttöön tutkintavankeuden vaihtoehtoina sähköisesti valvottavat pakkokeinot, tehostettu matkustuskielto ja tutkinta-aresti. Tuomioistuimien voi ennen rangaistukseen tuomitsemista määrätä epäillyn tehostettuun matkustuskieltoon. Ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitsemisen jälkeen tuomioistuimien voi vangitsemisen tai vangittuna pitämisen sijasta määrätä tuomitun tutkinta-arestiin.

Suomessa sähköisessä valvonnassa käytössä oleva tekniikka mahdollistaa valvottavan sijainnin jatkuvan paikantamisen lisäksi sen varmistamisen, että valvottava pysyy poissa tietyltä alueelta

tai määrättyjen henkilöiden läheltä. Matkustuskieltopäätöksessä rikoksesta epäilty voidaan velvoittaa muun muassa pysymään poissa tietyltä alueelta tai olemaan ottamatta yhteyttä määrättyihin henkilöihin, kuten esimerkiksi asianomistajaan (pakkokeinolaki 5 luku 2 §). Jos epäilty määrätään tehostettuun matkustuskieltoon, myös näitä velvollisuuksia valvotaan sähköisin välinein (pakkokeinolaki 5 luku 1 a §). Vastaavasti voidaan tutkinta-arestiin määrätylle asettaa velvollisuus pysyä poissa tietyltä alueelta tai olla ottamatta yhteyttä esimerkiksi asianomistajaan (pakkokeinolaki 2 luku 12 b §) ja näiden velvollisuuksien noudattamista valvoa sähköisesti (pakkokeinolaki 2 luku 12 d §). Esitöissä todetaan tutkintavankeuden vaihtoehtona käytettävästä sähköisestä valvonnasta, että myös rikoksen uhri on otettava huomioon esimerkiksi asettamalla valvottavalle erityisiä liikkumisrajoituksia uhrin suojelemiseksi tai ilmoittamalla uhrille, jos tekijä on rikkonut mahdollista liikkumisrajoitustaan (HE 252/2016 vp s. 27).

Lähestymiskiellon sähköinen valvonta on käytössä muun muassa Ruotsissa ja Norjassa. Molemmissa maissa sähköinen valvonta voidaan tietyin edellytyksin liittää Suomen laajennettua lähestymiskielloa vastaaviin kielloihin, joissa lähestymiskiellon päätöksessä määrätään alueita, joihin lähestymiskielloon määrättävä ei saa mennä.

Lähestymiskiellon tehokkuutta voitaisiin parantaa ottamalla käyttöön lähestymiskiellon sähköinen valvonta. Sähköisellä valvonnalla lähestymiskielloon määrätty voitaisiin paikantaa ja hänen liikkumistaan voitaisiin seurata. Laajennettuun lähestymiskielloon liitettävällä sähköisellä valvonnalla olisi mahdollista valvoa, että valvottava ei mene lähestymiskiellon päätöksessä määrättylle kielletylle alueelle. Sähköisellä valvonnalla ei olisi mahdollista estää sitä, että valvottava valvonnasta huolimatta rikkoisi laajennettua lähestymiskielloa. Valvonnalla ei siten voitaisi taata lähestymiskiellolla suojattavan turvallisuutta. Tästä huolimatta lähestymiskiellon sähköinen valvonta olisi perusteltua ottaa käyttöön, koska sillä voitaisiin vähentää lähestymiskiellon rikkomista ja lisätä lähestymiskiellolla suojattavan turvallisuutta.

Sähköisen valvonnan avulla poliisi saisi tiedon siitä, että laajennettuun lähestymiskielloon määrätty on rikkonut kielloa menemällä kielletylle alueelle. Tämä voisi mahdollistaa poliisin nopean puuttumisen tilanteeseen. Sähköisen valvonnan avulla myös kiellolla suojattavaa olisi mahdollista etukäteen varoittaa siitä, että valvottava lähestyy häntä. Sähköinen valvonta lisäisi lähestymiskielloa rikkovan henkilön kiinnijäämisriskiä ja valvonnalla saataisiin näyttöä lähestymiskiellon rikkomisesta. Sähköinen valvonta vaikuttaisi siten valvontaan määrättyyn henkilöön lähestymiskiellon rikkomista ennalta estävästi. Voidaan olettaa, että mahdollisuus tarvittaessa tehostaa lähestymiskielloa sähköisellä valvonnalla vaikuttaisi ennalta estävästi myös muihin lähestymiskielloon määrättyihin henkilöihin.

2.4.8 Lähestymiskiellon rikkominen

Sähköiseen valvontaan liittyvien velvollisuuksien rikkominen

Nykyinen tekniikka mahdollistaa lähestymiskiellon sähköisen valvonnan siten, että kieltoon määrätty voidaan reaaliaikaisesti paikantaa ja hänen liikkumistaan seurata. Nykyinen tekniikka ei kuitenkaan mahdollista sähköistä valvontaa ilman lähestymiskielloon määrätyn myötävaikutusta. Valvonnan toteutuminen edellyttäisi, että kieltoon määrätty pitäisi hallussaan tai yllään valvontalaitteita, huolehtisi niiden pitämisestä toimintakykyisinä, käsittelisi niitä huolellisesti sekä noudattaisi niiden käytöstä annettuja ohjeita. Kieltoon määrätty pystyisi estämään valvonnan toteutumisen esimerkiksi irrottamalla tai rikkomalla valvontapannan taikka laiminlyömällä velvollisuuttaan pitää paikannuspuhelin mukanaan ja säännöllisesti ladata sitä.

Vastaavaa sähköistä valvontatekniikkaa käytetään nykyisin rikosseuraamusten ja pakkokeinojen valvonnassa. Myös niissä sähköisen valvonnan toteutuminen edellyttää valvottavan myötävaikutusta. Rikosseuraamusten sähköistä valvontaa käytetään vankeudessa suoritettavan seuraamuksen vaihtoehtona. Sähköisesti valvottuja pakkokeinoja, tutkinta-arestia ja matkustuskieltoa, käytetään tutkintavankeuden vaihtoehtoina. Sähköisen valvonnan onnistuminen on valvottavan edun mukaista, koska sähköinen valvonta on lievempi seuraamus kuin sen vaihtoehtona oleva vankeus tai tutkintavankeus. Valvottavan voidaan tämän vuoksi olettaa olevan motivoitunut myötävaikuttamaan rikosseuraamusten tai pakkokeinojen sähköisen valvonnan onnistumiseen. Koska lähestymiskieltoa ei määrätä vankeuden sijasta tai vaihtoehtona, sähköisesti valvottuun lähestymiskieltoon ei liity vastaavaa uhkaa ankarammasta seuraamuksesta, jos kieltoon määrätty ei noudattaisi valvonnan ehtoja.

Lähestymiskiellon sähköisen valvonnan tarkoituksena olisi tehostaa lähestymiskieltoa ja lisätä kiellolla suojattavan turvallisuutta. Sähköisen valvonnan tarkoitus ei toteutuisi, jos lähestymiskieltoon määrätty ei myötävaikuttaisi valvonnan käyttöönottamiseen tai toteutumiseen eikä noudattaisi valvontaan liittyviä velvollisuuksiaan. Sähköisesti valvottua lähestymiskieltoa voitaisiin käyttää, jos se olisi välttämätöntä henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen uhan torjumiseksi. Jotta sähköinen valvonta voitaisiin toteuttaa ja valvonnalla lisätä kiellolla suojattavan turvallisuutta, sähköiseen valvontaan liittyvien velvollisuuksien rikkominen tulisi säätää rangaistavaksi. Lähestymiskiellon rikkomista koskevaa rikoslain 16 luvun 9 a §:n säännöstä olisi täydennettävä siten, että lähestymiskiellon rikkomisesta tuomittaisiin myös kieltoon määrätty, joka rikkoisi teknisesti valvottua lähestymiskieltoa koskevassa ratkaisussa määrättyjä velvollisuuksiaan ja siten estäisi teknisen valvonnan käyttöönottamisen tai toteutumisen. Ottaen huomioon näissä tilanteissa kiellolla suojattavalle aiheutuva vakava hengen tai terveyden vaara, rangaistavaksi säätämistä lievempiä keinoja turvata valvontaan liittyvien velvollisuuksien noudattamista ei voida pitää perusteltuna. Rangaistavaksi säätämiselle on siten painava yhteiskunnallinen tarve.

Lähestymiskiellon rikkomista koskevan rikosprosessin kesto

Lähestymiskiellon rikkomista koskevien rikosasioiden keskimääräiset käsittelyajat ovat pitkiä. Tuomioistuinten työtilastojen mukaan lähestymiskiellon rikkomisen käsittely rikosilmoituksen tekemisestä käräjäoikeuden lopulliseen ratkaisuun on viime vuosina kestänyt keskimäärin yli vuoden. Näissä tuomioistuimissa käsiteltäviksi tulleissa rikosasioissa esitutkintavaihe on kestänyt keskimäärin noin puoli vuotta.

Lähestymiskiellon tarkoituksena on ennalta estää rikoksia ja uhkaavia tilanteita sekä lisätä kiellolla suojattavan turvallisuutta. Lähestymiskiellon rikkomiseen liittyvällä rangaistusuhalla pyritään ennalta estämään kiellon rikkomista. Näiden tavoitteiden toteutumiseksi on tärkeää, että lähestymiskiellon rikkomiseen puututaan tehokkaasti ja kiellon rikkomiseen reagoidaan mahdollisimman nopeasti rikkomisen jälkeen. Tutkimukset ovat osoittaneet, että poliisin nopealla puuttumisella lähestymiskiellon rikkomiseen voidaan myös vähentää kiellon rikkomista tulevaisuudessa (Rantala ym., Kaltevalla pinnalla s. 249).

Nykyisin on tyypillistä, että yhdessä rikosasiassa käsitellään useita lähestymiskiellon rikkomisia. Lähestymiskielto menettää tehokkuutensa eikä suojaa uhria, jos kieltoa voidaan rikkoa toistuvasti ilman, että viranomaiset puuttuvat rikkomiseen. Myös matkustuskiellolla voidaan antaa vastaavia uhria suojaavia määräyksiä kuin lähestymiskiellolla, kuten velvoittaa kieltoon määrätty pysymään poissa tietyltä alueelta tai olemaan ottamatta yhteyttä uhriin. Toisin kuin lähestymiskiellon rikkomisesta, matkustuskiellon rikkomisesta aiheutuu kieltoon määrätylle seuraamuksia nopeasti rikkomisen jälkeen.

Nykyisiä sähköisesti valvottuja rikosseuraamuksia ja pakkokeinoja käytetään vankeuden tai tutkintavankeuden vaihtoehtoina, minkä vuoksi valvottavan intressissä on myötävaikuttaa sähköisen valvonnan onnistumiseen. Koska sähköisesti valvottuun lähestymiskieltoon ei liittyisi vastaavaa uhkaa ankarammasta seuraamuksesta, jos kieltoon määrätty ei noudattaisi valvonnan ehtoja, sähköisesti valvottuun lähestymiskieltoon toimivuus edellyttää, että sähköiseen valvontaan liittyvien velvollisuuksien rikkominen säädetään rangaistavaksi. Sähköisen valvonnan tehokkuus ja uhrin suojaaminen edellyttävät, että jos kieltoa tai valvontaan liittyviä velvollisuuksia rikottaisiin, akuuteissa tilanteissa paikalle lähetettäisiin kiireellisesti poliisipartio. Jotta sähköinen valvonta olisi tehokasta ja suojaisi uhria, hälytystehtävän kiireellisen hoitamisen lisäksi myös lähestymiskielton rikkomista koskeva rikosasia olisi käsiteltävä kiireellisenä.

Lähestymiskieltoain 6 §:n 3 momentin mukaan lähestymiskieltoa koskeva asia on käsiteltävä kiireellisenä. Vaatimus kiireellisestä käsittelystä koskee lähestymiskielton hakemista ja lain 16 §:n viittaussäännöksen nojalla myös lähestymiskielton kumoamista ja muuttamista. Lähestymiskielton tehokkuuden parantamiseksi myös lähestymiskielton rikkomista koskevan rikosasian käsittely tulisi säätää kiireelliseksi. Tarkoituksenmukaista ei kuitenkaan ole, että kiireellisenä käsiteltäisiin myös yksittäiset vähäiset teot, ellei uhrin suojaaminen tai lähestymiskielton tehokkuuden turvaaminen sitä edellytä.

3 Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on parantaa lähestymiskielton tehokkuutta, vähentää lähestymiskielton rikkomista ja lisätä erityisesti lähisuhdeväkivallan uhrin turvallisuutta.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

4.1.1 Väliaikaisen lähestymiskielton määrääminen viranomaisen aloitteesta

Lähestymiskielto lakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että pidättämiseen oikeutetun virkamiehen olisi määrättävä väliaikainen lähestymiskielto omasta aloitteestaan, jos kiellolla suojattavan henkilön suojan tarpeen ilmeisyys edellyttäisi kiellon välitöntä antamista. Väliaikaisen lähestymiskielton määrääminen pidättämiseen oikeutetun virkamiehen omasta aloitteesta ei siten enää edellyttäisi, että kiellolla suojattava henkilö ei kykene itse kieltoa hakemaan. Tavoitteena on alentaa kynnystä lähestymiskielton määräämiseen pidättämiseen oikeutetun virkamiehen omasta aloitteesta ja edistää väliaikaisen lähestymiskielton käyttöä uhrin suojelemiseksi tilanteissa, joissa uhri on välittömässä hengen tai terveyden vaarassa.

4.1.2 Väkivallan uhrien ja tekijöiden ohjaaminen palveluihin

Tukipalveluihin ohjaamista lähestymiskieltoasioissa tehostettaisiin. Lähestymiskielto lakiin ehdotetaan otettavaksi säännökset lähestymiskielto lolla suojattavan ohjaamisesta tukipalveluihin. Poliisin tai syyttäjän olisi väliaikaisen lähestymiskielton määräämisen yhteydessä välitettävä kiellolla suojattavan yhteystiedot tukipalveluiden tarjoajalle, jos kiellolla suojattava siihen suostuu. Poliisilla tai syyttäjällä olisi lisäksi velvollisuus ilmoittaa kieltoon määrätylle saatavilla olevista tukipalveluista.

4.1.3 Oikeudellinen apu

Oikeusapulain nojalla lähestymiskielton hakijalle voidaan määrätä lähestymiskielto asiaa varten avustaja, jos hakija on taloudellisen asemansa perusteella oikeutettu oikeusapuun. Esityksessä

ehdotetaan, että tuomioistuin voisi määrätä lähestymiskiellon hakijalle avustajan hakijan taloudellisesta asemasta riippumatta, jos hakemuksen perusteena on hakijan henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistunut rikos. Edellytyksenä olisi lisäksi, että avustajan määrääminen olisi rikoksen vakavuus, hakijan henkilökohtaiset olosuhteet ja muut seikat huomioon ottaen perusteltua.

Sähköisesti valvottua lähestymiskielloa koskevassa asiassa kieltoon määrättäväksi vaaditulla olisi oikeus pyynnöstään saada avustaja valtion varoista.

4.1.4 Lähestymiskielloasian maksuttomuus

Voimassa olevan tuomioistuinmaksulain mukaan lähestymiskiellon hakeminen on maksutonta, jos hakemus hyväksytään. Tuomioistuinmaksulakia muutettaisiin niin, että jatkossa lähestymiskiellon mukaiset asiat olisivat aina maksuttomia. Lähestymiskiellon hakijalta ei perittäisi maksua silloinkaan, kun hakemus hylätään tai asia jää sillensä.

4.1.5 Yhteydenottoja koskevan poikkeussäännöksen tarkentaminen

Poikkeussäännöstä lähestymiskiellon voimassaolon aikana tapahtuvista tarpeellisista yhteydenotoista tarkennettaisiin. Yhteydenotto olisi sallittu vain erityisestä syystä, jota ei ole voitu ottaa huomioon lähestymiskielloa määrättäessä.

4.1.6 Lähestymiskiellon sähköinen valvonta

Esityksessä ehdotetaan, että uutena keinona hengen tai terveyden vaarassa olevan henkilön suojelemiseksi otettaisiin käyttöön sähköisesti valvottu lähestymiskiello. Tuomioistuin voisi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta päättää, että laajennettuun lähestymiskielloon liitettäisiin sähköinen valvonta, jos sähköinen valvonta olisi välttämätöntä henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen uhan torjumiseksi. Edellytyksenä olisi lisäksi, että sähköinen valvonta ei olisi kohtuutonta ottaen huomioon uhkaavan rikoksen vakavuus, valvontaan määrättävän olosuhteet sekä muut asiassa ilmenneet seikat.

Sähköisesti valvottuun lähestymiskielloon voitaisiin määrätä enintään kuudeksi kuukaudeksi. Sähköisesti valvottu lähestymiskiello voitaisiin uudistaa, jos tekniseen valvontaan määräämisen edellytykset yhä täyttyisivät. Uudistettaessa kielto voitaisiin määrätä enintään kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan. Laajennettu lähestymiskiello voidaan nykyään määrätä enintään yhdeksi vuodeksi ja uudistettaessa enintään kahdeksi vuodeksi. Teknisen valvonnan liittäminen laajennettuun lähestymiskielloon rajoittaisi kieltoon määrätyn perusoikeuksia merkittävästi enemmän kuin laajennettu lähestymiskiello. Sen vuoksi on perusteltua, että sähköisesti valvottu lähestymiskiellon enimmäiskesto olisi lyhyempi kuin laajennetun lähestymiskiellon, johon ei liitetä sähköistä valvontaa.

Lähestymiskiellon sähköinen valvonta voitaisiin teknisesti toteuttaa käyttämällä GPS/GNSS-paikannustekniikkaa. Tällä hetkellä GPS-paikannukseen perustuva sähköinen valvonta on käytössä valvottu koepaupan täytäntöönpanossa, siviilitöihin tai ulkopuoliseen toimintaan sijoitettujen sekä opintoluvalla vankilan ulkopuolella opiskelevien vankien valvonnassa sekä vangin poistumisluvan ja yhdistelmärangeistuksen valvonta-ajan valvonnassa. Lisäksi se on käytössä tutkinta-arestin ja tehostetun matkustuskiellon valvonnassa.

Lähestymiskiellon sähköiseen valvontaan määrätyn nilkkaan, ranteeseen tai vyötärölle asennettaisiin valvontapanta. Tämän lisäksi valvottavan olisi pidettävä mukanaan GPS/GNSS-paikannuspuhelin, jonka avulla hänet voitaisiin paikantaa. Valvontajärjestelmään tulisi hälytys, jos

valvontapannan ja paikannuspuhelimien etäisyys kasvaisi liian suureksi. Pannan käytöllä voitaisiin varmistaa paikannuspuhelimia kantavan henkilöllisyys. Pannan ja paikannuspuhelimien yhdistelmällä olisi siten mahdollista selvittää valvottavan tarkka sijainti ja seurata valvottavan liikkeitä reaaliaikaisesti. Valvontajärjestelmässä olisi mahdollista tarvittaessa paikantaa valvottava käyttämällä GSM-yhteyttä GPS/GNSS-yhteyden sijasta.

Valvontajärjestelmään ohjelmoitaisiin laajennettua lähestymiskieltoa koskevassa ratkaisussa määrätty alue, jolla lähestymiskieltoon määrätyn oleskelu on kielletty. Järjestelmään tulisi automaattisesti hälytys, jos kieltoon määrätty menisi kielletylle alueelle. Järjestelmä hälyttäisi myös, jos kieltoon määrätty irrottaisi tai rikkoisi valvontapannan niin, että valvonta estyisi. Kiellolla suojattavalla olisi mahdollisuus niin halutessaan saada valvontalaitteet, jolloin myös suojattavalle tulisi hälytys, jos kieltoon määrätty menisi kielletylle alueelle tai valvonta estyisi.

Lähestymiskielton sähköisen valvonnan käyttöönotto ja toteutuminen edellyttäisivät kieltoon määrätyn myötävaikutusta. Kieltoon määrätyn olisi sallittava valvontapannan kiinnittäminen, pidettävä mukanaan paikannuspuhelimia koko sähköisen valvonnan keston ajan ja ladattava sitä säännöllisesti. Nykyisessä rikosseuraamusten valvonnassa käytössä olevia GPS-paikannuspuhelimia on ladattava päivittäin. Kieltoon määrätylle säädettäisiin laissa velvollisuus huolehtia valvontavälineiden pitämisestä toimintakykyisinä, käsitellä niitä huolellisesti ja noudattaa niiden käytöstä annettuja ohjeita.

Ehdotetun sähköisesti valvotun lähestymiskielton, kuten muidenkin lähestymiskieltojen, noudattamisen valvonnasta vastaisi poliisi. Sähköisesti valvotun lähestymiskielton teknisestä valvonnasta vastaisi kuitenkin Rikosseuraamuslaitos. Tekninen valvonta järjestettäisiin vastaavasti kuin se on nykyään tehostetun matkustuskiellon osalta järjestetty. Lähestymiskielton tekniseen valvontaan käytettäisiin Rikosseuraamuslaitoksen sähköistä valvontajärjestelmää. Lähestymiskielton ympärivuorokautisesta sähköisestä valvonnasta vastaisi Rikosseuraamuslaitoksen keskusvalvomo.

Rikosseuraamuslaitoksen tukipartio asentaisi valvontalaitteet lähestymiskieltoon määrätylle ja myös kiellolla suojattavalle, jos suojattava niin haluaisi. Laitteiden asentamisen yhteydessä tukipartio ohjeistaisi heitä laitteiden käytöstä. Rikosseuraamuslaitoksen keskusvalvomo piirtäisi laajennettua lähestymiskieltoa koskevassa ratkaisussa määrätty kielletyt alueet valvontajärjestelmään. Keskusvalvomoon tulisi automaattisesti hälytys, jos valvottava menisi kielletylle alueelle taikka irrottaisi tai rikkoisi valvontapannan. Hälytyksen saatuaan keskusvalvomo tekisi hälytyksestä hätäilmoituksen Hätäkeskuslaitokselle ja välittäisi välittömästi tiedon hälytyksestä lähestymiskielto suojattavalle. Keskusvalvomo ilmoittaisi myös tiedon lähestymiskieltoon määrätyn ja kiellolla suojattavan sijainnista. Hätäkeskuslaitos välittäisi ilmoituksen tai tehtävän poliisille poliisin antamien ohjeiden mukaisesti. Akuuteissa tilanteissa paikalle lähetettäisiin kiireellisesti poliisipartio. Sähköisen valvonnan päättyessä Rikosseuraamuslaitoksen tukipartio ottaisi valvontalaitteet pois lähestymiskieltoon määrätyltä ja kiellolla suojattavalta.

4.1.7 Lähestymiskielton rikkominen

Sähköiseen valvontaan määrätyn velvollisuutena olisi myötävaikuttaa valvonnan käyttöönottoon ja toteutumiseen. Lähestymiskielton rikkomista koskevaa rangaistussäännöstä täydennettäisiin niin, että lähestymiskielton rikkomisesta tuomittaisiin myös kieltoon määrätty, joka rikkoisi sähköisesti valvottua lähestymiskieltoa koskevassa ratkaisussa määrättyjä velvollisuuksiaan ja siten estäisi sähköisen valvonnan käyttöönoton tai toteutumisen.

Voimassa olevan lähestymiskielto lain mukaan lähestymiskieltoa koskeva asia on käsiteltävä kiireellisenä. Esityksessä ehdotetaan, että myös lähestymiskielton rikkomista koskeva rikosasia

olisi käsiteltävä kiireellisenä, jollei rikkomista olisi pidettävä kokonaisuutena arvioiden vähäisenä. Lähestymiskiellon tehokkuuden kannalta on tärkeää, että kiellon rikkomista koskeva rikosasia käsitellään kiireellisenä kaikissa rikosprosessin vaiheissa.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

4.2.1 Taloudelliset vaikutukset

Esitys liittyy valtion vuoden 2023 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi eduskunnassa sen yhteydessä.

Esityksen mukaan sähköinen valvonta voitaisiin liittää laajennettuun lähestymiskieltoon silloin, kun se olisi uhrin suojelemiseksi välttämätöntä. Lähestymiskiellon sähköinen valvonta kohdistuisi yleensä henkilöihin, jotka ovat fyysisesti rikkoneet lähestymiskieltoa tai tehneet suojattavaan henkilöön kohdistuneen rikoksen. Sähköisesti valvottavien määrää arvioitaessa suuntaa antavana tietona voidaan pitää käräjäoikeuksien tilastoista saatuja tietoja niiden lähestymiskiellon rikkomisesta tuomittujen henkilöiden vuosittaisesta määrästä, jotka olivat rikkoneet lähestymiskieltoa useammin kuin yhden kerran. Tilastotiedoista ei voida kuitenkaan päätellä, onko lähestymiskiellon rikkomisesta tuomittu rikkonut lähestymiskieltoa fyysisesti vai muulla tavalla. Tilastoista ei myöskään ole saatavissa eriteltynä niiden henkilöiden määrää, jotka eivät ole rikkoneet perusmuotoista, vaan laajennettua lähestymiskieltoa.

Lähestymiskieltojen määrä on viime vuosina laskenut. Lähestymiskieltojen määrän vähenemiseen on vaikuttanut tuomioistuinnmaksulain voimaantulo vuoden 2016 alussa, jolloin lähestymiskiellon hakeminen muutettiin maksulliseksi, jos lähestymiskieltoa ei määrätä. Vuonna 2015 käräjäoikeudet määräsivät 1 469 lähestymiskieltoa ja vuonna 2021 vain 900 lähestymiskieltoa. Maksun voimaantumisen jälkeen käräjäoikeuden määräämien lähestymiskieltojen määrä on siten laskenut noin kolmanneksella. Esityksessä ehdotetaan lähestymiskiellon hakemisen muuttamista maksuttomaksi. Voidaan olettaa, että muutoksen jälkeen lähestymiskieltojen määrä kasvaisi maksun voimaantumista edeltävien vuosien tasolle.

Vastaavasti kuin lähestymiskieltojen määrä myös lähestymiskiellon rikkomisesta tuomittujen määrä on viime vuosina laskenut. Käräjäoikeuksien tilastojen mukaan vuonna 2015 lähestymiskiellon rikkomisesta tuomittiin 337 henkilöä, joista 123 henkilöä oli rikkonut lähestymiskieltoa useammin kuin yhden kerran. Vuonna 2019 lähestymiskiellon rikkomisesta tuomittiin 182 henkilöä, joista 72 henkilöä oli rikkonut lähestymiskieltoa useammin kuin yhden kerran.

Arvioitaessa sähköiseen valvontaan asetettavien määrää tulee ottaa huomioon, että lähestymiskieltojen määrän kasvaminen lisäisi myös sellaisten henkilöiden määrää, jotka ilman sähköistä valvontaa toistuvasti rikkoisivat lähestymiskieltoa. Toisaalta sähköisen valvonnan käyttöönotolla voi olla myös ennalta estävä vaikutus lähestymiskieltoon määrättäviin niin, että lähestymiskieltoa rikotaan nykyistä vähemmän. Esitykseen sisältyy lisäksi muita ehdotuksia, joilla pyritään parantamaan lähestymiskiellon tehokkuutta ja vähentämään lähestymiskiellon rikkomista, kuten lähestymiskiellon rikkomisen kiireellinen käsittely. Näiden syiden takia lähestymiskieltoa toistuvasti rikkovien henkilöiden määrä on vaikeasti arvioitavissa. Ottaen lisäksi huomioon MARAK-työryhmille tehdyllä kyselyllä saadut suuntaa antavat tiedot MARAK-asiakkaan suojaksi määrättyä lähestymiskieltoa rikkovien henkilöiden vuosittaisesta määrästä, voidaan kuitenkin karkeasti arvioida, että sähköinen valvonta voisi kohdistua vuosittain noin 50 laajennettuun lähestymiskieltoon määrättävään henkilöön.

Lähestymiskiellon sähköisen valvonnan kustannukset riippuvat siitä, millainen tekninen toteuttamistapa valitaan. Lähestymiskiellon sähköisessä valvonnassa voitaisiin käyttää vastaavia teknisiä ratkaisuja, mitä nykyään käytetään muun ohella tehostetun matkustuskiellon valvonnassa. Teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrättävää valvottaisiin tällöin kaksiosaisella laitteistolla (2-piece), johon kuuluisi kehoon kiinnitettävä panta sekä erillinen mukana kuljetettava GPS/GNSS-valvontalaite. Tekninen toteuttamistapa eroaisi kuitenkin tehostetun matkustuskiellon valvonnasta, koska myös lähestymiskiellolla suojattavalla henkilöllä voisi olla valvontalaite. Tällöin kiellolla suojattava saisi automaattisesti teknisen järjestelmän kautta tiedon lähestymiskiellon rikkomisesta aiheutuneesta hälytyksestä.

Lähestymiskiellon ympärivuorokautisesta teknisestä valvonnasta vastaisi Rikosseuraamuslaitoksen keskusvalvomo. Lähestymiskiellon teknisestä valvonnasta aiheutuisi Rikosseuraamuslaitokselle vuosittaisia henkilöstökustannuksia ja valvontalaitteiden leasingkustannuksia.

Lähestymiskiellon ympärivuorokautinen tekninen valvonta edellyttäisi Rikosseuraamuslaitoksen keskusvalvomotoiminnan resurssien vahvistamista kahdella henkilötyövuodella (50 000 e/htv) ja liikkuvan henkilöstön vahvistamista kolmella henkilötyövuodella (60 000 e/htv). Liikkuvan henkilöstön tehtävänä olisi mennä valvottavan luo asentamaan ja ottamaan pois valvontalaitteistoa. Rikosseuraamuslaitokselle aiheutuisi lisäksi yhteensä 25 000 euron (5 000 e/htv) lisäkustannus välttämättömistä henkilötyövuosiliitännäisistä palvelukeskus- ja perustietotekniikkamaksuista. Vuoden 2023 lisämäärärahararve on neljännes pysyvästä lisätarpeesta. Rikosseuraamuslaitokselle aiheutuisi siten henkilöstökustannuksista 76 000 euron lisämäärärahan tarve vuonna 2023 ja 305 000 euron vuosittainen lisäkustannus vuodesta 2024 alkaen.

Rikosseuraamuslaitokselle aiheutuisi kustannuksia kieltoon määrättävien ja kiellolla suojattavien henkilöiden käyttöön hankittavista teknisistä valvontalaitteista. GPS/GNSS-valvontalaitteen leasingvuokra on nykyään 5,14 euroa vuorokaudessa valvottavaa henkilöä kohden. Summa koostuu puhelimesta latureineen (2,66 euroa) ja pantavalvontalaitteesta (2,48 euroa). Jos valvontalaitteita olisi varattu kieltoon määrättyille henkilöille 50 kpl, vuosittaiset laitekustannukset kieltoon määrättyjen osalta olisivat 95 604 (50 kpl x 31 pv x 12 kk x 5,14 euroa). Rikosseuraamuslaitoksen nykyisessä sähköisessä valvonnassa ei ole käytössä suojattavalle henkilölle annettavia valvontalaitteita, mutta voidaan kuitenkin arvioida, että laitekustannukset kiellolla suojattavien henkilöiden osalta olisivat enintään yhtä suuret kuin kieltoon määrättyjen osalta. Lisäksi Rikosseuraamuslaitokselle aiheutuisi kustannuksia laitteiden häviämisestä tai rikkoutumisesta. Lähestymiskiellon sähköiseen valvontaan käytettävän valvontalaitteiston kustannukset olisivat yhteensä arviolta 200 000 euroa (2 x 95 604 euroa + vähäinen varautuminen laitteiden rikkoutumiseen) vuodessa. Rikosseuraamuslaitokselle aiheutuisi siten laitekustannuksista 50 000 euron lisämäärärahan tarve vuonna 2023 ja 200 000 euron vuosittainen lisäkustannus vuodesta 2024 alkaen.

Lähestymiskiellon sähköisen valvonnan käyttöönotto ja tuomioistuinten sähköisesti Rikosseuraamuslaitokselle lähettämät ilmoitukset edellyttäisivät muutoksia Rikosseuraamuslaitoksen ROTI-järjestelmään. Muutostöistä aiheutuisi Rikosseuraamuslaitokselle kertaluonteisia tietojärjestelmäkustannuksia arviolta 30 000 euroa. Sähköisestä valvontajärjestelmästä aiheutuisi kertaluonteisia kehittämiskustannuksia arviolta 15 000 euroa. Rikosseuraamuslaitokselle aiheutuisi siten yhteensä 45 000 euron kertaluonteiset tietojärjestelmäkustannukset vuonna 2023. Rikosseuraamuslaitokselle aiheutuvat lisämäärärahararveet ovat henkilöstö- ja laitekustannusten sekä kertaluonteisten tietojärjestelmäkustannusten osalta yhteensä 171 000 euroa vuonna 2023 ja 505 000 euroa vuodesta 2024 lukien. Nämä kustannukset kohdistuvat oikeusministeriön hallinnonalalle momentille 25.40.01 Rikosseuraamuslaitoksen toimintamenot.

Voidaan olettaa, että lähestymiskieltojen määrän lisääntymisen ja sähköisen valvonnan myötä poliisin tietoon tulevien lähestymiskiellon rikkomisten määrä lisääntyisi, vaikka lähestymiskiellon tehostamistoimet, kuten sähköinen valvonta ja lähestymiskiellon rikkomisen kiireellinen käsittely, vaikuttaisivat myös ennalta estävästi lähestymiskiellon rikkomiseen ja lisääisivät lähestymiskiellolla suojattavan turvallisuutta. Ehdotukset lisääisivät siten poliisin hälytystehtävien määrää. Lisäksi poliisille aiheutuisi uusia hälytystehtäviä valvontalaitteiden irrottamisesta tai rikkomisesta sekä aiheettomista hälytyksistä. Hälytystehtävien kasvun määrä on kuitenkin vaikeasti arvioitavissa. Karkea arvio työmäärän lisäyksestä olisi vuosittain noin kolme henkilötyövuotta eli 213 000 euroa.

Ehdotetuilla muutoksilla ennakoidaan lähestymiskieltojen määrän kasvavan aiempien vuosien korkeimmalle tasolle. Lähestymiskiellon tehokkuus turvaamistoimenpiteenä edellyttää, että sekä sähköisesti valvotun että muun lähestymiskiellon rikkomiseen reagoidaan ja esitutkinta aloitetaan nopeasti lähestymiskiellon rikkomisen jälkeen. Tämän vuoksi esityksessä ehdotetaan, että lähestymiskiellon rikkomista koskeva asia olisi käsiteltävä kiireellisesti. Nopea puuttuminen lähestymiskiellon rikkomiseen olisi erityisen tärkeää vakavimmissa tapauksissa, joissa kieltoon määrätty on sähköisessä valvonnassa. Sähköisen valvonnan toimivuus edellyttää, että hälytystehtävien hoitamisen lisäksi myös esitutkintatoimenpiteisiin ryhdytään välittömästi lähestymiskiellon rikkomisen jälkeen. Lähestymiskiellon tehostaminen ja kiireellisen käsittelyn turvaaminen edellyttäisivät poliisiyksiköiden resurssien vahvistamista. Jokaisen 11 poliisiyksikön resursseja tulisi vahvistaa yhdellä henkilötyövuodella, mikä tarkoittaisi yhteensä 781 000 euron vuosittaisia resurssilisäystä.

Väliaikaista lähestymiskieltoa koskeva muutosehdotus tarkoittaisi, että jatkossa poliisi määräisi väliaikaisen lähestymiskiellon omasta aloitteestaan nykyistä matalammalla kynnyksellä. Voidaan karkeasti arvioida, että ehdotus lisäisi poliisin omasta aloitteestaan määräämien väliaikaisten lähestymiskieltojen määrää noin 200 asialla vuodessa ja yhden asian hoitamiseen käräjäoikeusvaihe mukaan luettuna menisi poliisin työaikaa 12 tuntia. Työmäärän lisäys olisi tällöin 1,5 henkilötyövuotta, josta aiheutuisi 106 500 euron vuosittainen lisäkustannus.

Esityksestä aiheutuisi poliisille 15,5 henkilötyövuoden (71 000 e/htv) lisätarve. Vuoden 2023 lisämäärärahararve on neljännes pysyvistä lisätarpeista. Sähköisen valvonnan edellyttämistä muutoksista poliisin tietojärjestelmiin aiheutuisi noin 10 000 euron kertaluonteinen lisäkustannus vuonna 2023. Poliisille aiheutuisi siten henkilöstökustannuksista ja tietojärjestelmäkustannuksista 285 000 euron lisämäärärahan tarve vuonna 2023 ja henkilöstökustannuksista 1,1 miljoonan euron vuosittainen lisäkustannus vuodesta 2024 alkaen. Nämä kustannukset kohdistuvat sisäministeriön hallinnonalalle momentille 26.10.01 Poliisitoimen toimintamenot.

Esitys edellyttäisi poliisissa tunnin koulutusta noin 7 400 henkilölle, joka toteutettaisiin osana vuosittaisia koulutuksia.

Tuomioistuinnmaksulakia muutettaisiin niin, että jatkossa lähestymiskieltoasiat olisivat maksuttomia myös silloin, kun hakemus hylätään tai jätetään sillensä. Tämä vähentää valtion talousarvion tulomomentille 12.25.10 kertyviä tuloja arviolta 150 000 euroa vuodessa. Vuonna 2023 tuomioistuintulot vähenisivät arviolta tästä neljäsosan eli yhteensä 40 000 euroa.

Valtion tuloarviomuutosten lisäksi muutos vaikuttaa myös valtion menoihin käräjäoikeuksien lisääntyvän työmäärään myötä ja voidaan arvioida, että tämä lisäisi käräjäoikeudessa käsiteltävien lähestymiskieltoasioiden määrää noin 1 000 asialla vuodessa. Karkean arvion mukaan tämä tarkoittaisi noin 3,5 tuomarin henkilötyövuoden (92 000 e/htv) lisätarvetta. Lähestymiskieltohakemusten määrän merkittävä lisääntyminen lisäisi tuomioistuimen määräämien lähestymis-

kieltojen määrää, minkä arvioidaan lisäävän lähestymiskiellon rikkomista koskevien rikosasioiden määrää noin 200 asialla vuodessa. Koska kiireellisen käsittelyn takia jatkossa yhdessä lähestymiskiellon rikkomista koskevassa rikosasiassa käsiteltäisiin vähemmän yksittäisiä lähestymiskiellon rikkomisia kuin nykyään, myös ehdotus kiireellisestä käsittelystä lisäisi lähestymiskiellon rikkomista koskevien rikosasioiden määrää, arviolta noin 200 asialla vuodessa. Esityksen arvioidaan siten lisäävän lähestymiskiellon rikkomista koskevien asioiden määrää noin 400 asialla vuodessa, mikä tarkoittaisi arviolta yhden tuomarin henkilötyövuoden lisätarvetta. Lähestymiskieltoasioiden ja lähestymiskiellon rikkomista koskevien rikosasioiden määrän lisääntymisestä aiheutuisi arviolta 4,5 kansliahenkilökunnan henkilötyövuoden (43 000 e/htv) ja yhden haastemiehen henkilötyövuoden (51 000 e/htv) lisätarvetta. Tuomioistuimille aiheutuisi lisäksi yhteensä 50 000 euron (5 000 e/htv) lisäkustannus välttämättömistä henkilötyövuosiliitännäisistä palvelukeskus- ja perustietotekniikkamaksuista. Vuoden 2023 lisämääräraharake on neljännes pysyvistä lisätarpeista. Tuomioistuimille aiheutuisi siten henkilöstökustannuksista 177 000 euron lisämäärärahan tarve vuonna 2023 ja 709 000 euron vuosittainen lisäkustannus vuodesta 2024 alkaen. Lähestymiskiellon sähköisen valvonnan käyttöönotto ja tuomioistuimen velvollisuus ilmoittaa sähköisestä valvonnasta viipymättä Rikosseuraamuslaitokselle edellyttäisivät muutoksia tuomioistuinten AIPA-järjestelmään. Muutostöistä aiheutuisi tuomioistuimille kertaluonteisia tietojärjestelmäkustannuksia arviolta 50 000 euroa vuonna 2023. Nämä tuomioistuinten lisäkustannukset henkilöstön ja kertaluonteisesti järjestelmän osalta ovat vuonna 2023 yhteensä 227 000 euroa ja vuodesta 2024 lukien 709 000 euroa ja kohdistuvat oikeusministeriön hallinnonalalle momentille 25.10.03 Muiden tuomioistuinten toimintamenot.

Yksi syyttäjä ratkaisee keskimäärin noin 220–230 tavallista rikosasiaa vuodessa. Rikosasioiden määrän kasvusta noin 400 asialla vuodessa aiheutuisi Syyttäjälaitokselle kahta henkilötyövuotta (75 000 e/htv) vastaava työmäärän lisäys. Syyttäjälaitokselle aiheutuisi lisäksi yhteensä 10 000 euron (5 000 e/htv) lisäkustannus välttämättömistä henkilötyövuosiliitännäisistä palvelukeskus- ja perustietotekniikkamaksuista. Vuoden 2023 lisämääräraharake on neljännes pysyvistä lisätarpeista. Syyttäjälaitokselle aiheutuisi siten 40 000 euron lisämäärärahan tarve vuonna 2023 ja 160 000 euron vuosittainen lisäkustannus vuodesta 2024 alkaen. Nämä kustannukset kohdistuvat oikeusministeriön hallinnonalalle momentille 25.30.01 Syyttäjälaitoksen toimintamenot.

Lähestymiskieltolakiin lisättäisiin säännös avustajan määräämisestä lähestymiskiellon hakijalle, jos hakemuksen perusteena on hakijan henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistunut rikos. Avustajan määrääminen edellyttäisi lisäksi, että se rikoksen vakavuus, hakijan henkilökohtaiset olosuhteet ja muut seikat huomioon ottaen olisi perusteltua. Avustajalle maksettaisiin palkkio ja korvaus valtion varoista. Ehdotus lisäisi oikeusaputoimistoissa käsiteltävien asioiden määrää arviolta 100 asialla. Lisämäärärahan tarve aiheutuisi vain niiden lähestymiskiellon hakijoiden osalta, jotka eivät nykyään ole taloudellisen asemansa perusteella oikeutettuja oikeusapuun tai ovat oikeutettuja siihen vain osakorvausta vastaan. Lisäksi sähköisesti valvottua lähestymiskieltoa koskevassa asiassa kieltoon määrättäväksi vaaditulla olisi oikeus pyynnöstään saada avustaja valtion varoista. Esityksessä arvioidaan, että sähköisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrättäisiin vuosittain noin 50 henkilöä. Kieltoon määrättäväksi vaadittujen määrä olisi tätä suurempi, mutta osa heistä on jo nykyään taloudellisen asemansa perusteella oikeutettuja oikeusapuun. Voidaan siten arvioida, että tältä osin esitys lisäisi oikeusaputoimistoissa käsiteltävien asioiden määrää arviolta 50 asialla. Oikeusaputoimistoille aiheutuisi siten 1,5 henkilötyövuoden (75 000 e/htv) lisätyömäärä. Oikeusaputoimistoille aiheutuisi lisäksi yhteensä 7 500 euron (5 000 e/htv) lisäkustannus välttämättömistä henkilötyövuosiliitännäisistä palvelukeskus- ja perustietotekniikkamaksuista. Vuoden 2023 lisämääräraharake on neljännes pysyvistä lisätarpeista. Oikeusaputoimistoille aiheutuisi siten 30 000 euron lisämäärärahan tarve vuonna 2023 ja 120 000 euron vuosittainen lisäkustannus vuodesta 2024 alkaen. Nämä kustannukset kohdistuvat oikeusministeriön hallinnonalalle momentille 25.10.04 Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien ja kuluttajariitalautakunnan toimintamenot.

Kokonaisuutena arvioidaan, että esityksestä aiheutuisi valtiontaloudelle 753 000 euron lisämäärärahan tarve vuonna 2023 ja 2 594 000 euron vuosittaiset kustannukset vuodesta 2024 alkaen. Esitys vaikuttaa myös vuosittaisiin tuloarvioihin vähentämällä tuomioistuintuloja 40 000 eurolla vuonna 2023 ja 150 000 eurolla vuodesta 2024 alkaen.

4.2.2 Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Esityksessä ehdotettu sääntely vaikuttaisi tuomioistuinten, Syyttäjälaitoksen, Rikosseuraamuslaitoksen, poliisin ja oikeusaputoimistojen tehtäviin ja työmäärään.

Esitys lisäisi tuomioistuinten työmäärää. Lähestymiskieltoasioiden maksuttomuutta koskevan ehdotuksen voidaan arvioida lisäävän merkittävästi tuomioistuimissa käsiteltävien lähestymiskieltohakemusten ja tuomioistuinten määräämien lähestymiskieltojen määrää. Lähestymiskieltojen määrän kasvu lisäisi myös lähestymiskiellon rikkomista koskevien rikosasioiden määrää. Myös ehdotus lähestymiskiellon rikkomista koskevien rikosasioiden kiireellisyydestä lisäisi näiden rikosasioiden määrää, koska kiireellisen käsittelyn takia jatkossa yhdessä lähestymiskiellon rikkomista koskevaa rikosasiassa käsiteltäisiin vähemmän yksittäisiä lähestymiskiellon rikkomisia kuin nykyään.

Lähestymiskiellon rikkomista koskevien rikosasioiden määrän kasvu lisäisi syyttäjien työmäärää.

Esityksessä ehdotetaan, että uutena keinona hengen tai terveyden vaarassa olevan henkilön suojelemiseksi otettaisiin käyttöön sähköisesti valvottu lähestymiskielto. Lähestymiskiellon sähköisestä valvonnasta aiheutuisi useille viranomaisille uusia tehtäviä.

Ehdotuksen mukaan tuomioistuin voisi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta määrätä, että laajennetun lähestymiskiellon noudattamista valvotaan sähköisesti. Sähköisen valvonnan määrääminen olisi tuomioistuimille uusi tehtävä. Sähköinen valvonta liitettäisiin jatkossa osaan sellaisista lähestymiskielloista, jotka nykyään määrätään laajennettuina. Sähköisen valvonnan määräämisestä ei sen vuoksi aiheutuisi tuomioistuimille merkittävästi lisätyötä.

Ehdotuksen mukaan Rikosseuraamuslaitoksen keskusvalvomo vastaisi sähköisesti valvotun lähestymiskiellon ympärivuorokautisesta teknisestä valvonnasta. Rikosseuraamuslaitoksen liikkuvan henkilöstön tehtävänä olisi mennä valvottavan luo asentamaan ja ottamaan pois valvontalaitteistoa. Esityksestä seuraisi Rikosseuraamuslaitokselle uusi rekisterinpitotehtävä, joka tarkoittaisi lähestymiskieltoon määrätyn sähköiseen valvontaan liittyvien henkilötietojen käsittelyä. Tietojen käsittely sisältäisi myös sähköisen valvonnan yhteydessä saatujen sijaintitietojen käsittelyä, mikä edellyttäisi tietosuojavaikutusten arviointia sekä tietosuojaselosteiden ja ohjeiden tarkistamista. Rikosseuraamuslaitoksen olisi myös arvioitava julkisen hallinnon tiedonhallinnasta annetun lain (906/2019) mukaisesti tietojärjestelmämuutoksia ja niiden vaikutuksia tiedonhallinnan vastuisiin siltä osin kuin ne vaikuttavat olennaisesti tiedonhallintamallin sisältöön. Lähestymiskiellon sähköisestä valvonnasta aiheutuisi siten Rikosseuraamuslaitokselle uusia tehtäviä, jotka lisäisivät Rikosseuraamuslaitoksen työmäärää.

Lähestymiskieltoasioiden maksuttomuutta koskevan ehdotuksen lisäksi lähestymiskieltojen määrään vaikuttaisi myös väliaikaista lähestymiskieltoa koskeva ehdotus, jonka voidaan arvioida lisäävän poliisin omasta aloitteestaan määräämien väliaikaisten lähestymiskieltojen määrää. Voidaan arvioida, että lähestymiskieltojen määrän kasvu ja sähköisen valvonnan käyttöönotto lisäisivät poliisin tietoon tulevien lähestymiskiellon rikkomisten määrää ja poliisin hälytystehtävien määrää. Lisäksi poliisille aiheutuisi uusia hälytystehtäviä sähköisen valvonnan val-

vontalaitteiden irrottamisesta tai rikkomisesta sekä aiheuttamista hälytyksistä. Ehdotus lähestymiskiellon rikkomista koskevien rikosasioiden kiireellisyydestä tarkoittaisi, että poliisin tulisi ryhtyä esitutkintatoimenpiteisiin nopeasti lähestymiskiellon rikkomisen jälkeen. Esityksestä aiheutuisi siten poliisille lisää kiireellisiä hälytystehtäviä ja esitutkintatoimenpiteitä, jotka lisääisivät poliisin työ määrää. Toisaalta sähköisen valvonnan kautta kertyneet tiedot helpottaisivat näytön hankkimista esitutkinnassa. Poliisille tulisi oikeus käsitellä lähestymiskiellon sähköisen valvonnan yhteydessä saatuja sijaintitietoja esitutkinnassa, mikä tarkoittaisi uutta tietoryhmää lähestymiskiellon rikkomisen esitutkinnan yhteydessä.

Sähköisen valvontajärjestelmän hälytyksistä tehtäisiin hätäilmoitus Rikosseuraamuslaitokselta Hätäkeskuslaitokselle. Tästä ei aiheutuisi Hätäkeskuslaitokselle uusia tehtäviä, koska hätäilmoitusten vastaanottaminen ja ilmoituksen tai tehtävän välittäminen toimivaltaiselle viranomaiselle, kuten poliisille, on Hätäkeskuslaitoksen lakisääteinen tehtävä. Poliisin tulisi kuitenkin päivittää tarvittaessa Hätäkeskuslaitokselle antamansa tehtävien käsittelyyn ja välittämiseen liittyvä ohjeistuksensa lähestymiskieltoasioiden osalta. Esityksestä ei aiheutuisi Hätäkeskuslaitokselle merkittävää lisätyötä, koska Hätäkeskuslaitos vastaanottaa vuosittain noin 2,78 miljoonaa hätäilmoitusta ja esitys lisäisi ilmoituksia joitakin kymmeniä vuodessa.

Esityksessä ehdotetaan uusia säännöksiä, joiden mukaan lähestymiskieltoasiassa voitaisiin määrätä valtion varoista avustaja vakavan rikoksen uhriksi joutuneelle lähestymiskiellon hakijalle ja henkilölle, jota vaaditaan määrättäväksi sähköiseen valvontaan. Ehdotukset lisäisivät oikeusaputoimistojen työ määrää.

4.2.3 Yhteiskunnalliset vaikutukset

Vaikutukset rikosentorjuntaan ja turvallisuuteen

Esityksen tarkoituksena on ennalta estää henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvia rikoksia ja vakavaa häirintää, erityisesti lähisuhdeväkivaltaa ja naisiin kohdistuvaa väkivaltaa. Ehdotetuilla lainsäädäntömuutoksilla parannettaisiin lähestymiskiellon tehokkuutta, vähennettäisiin lähestymiskiellon rikkomista ja lisättäisiin uhrin turvallisuutta. Esityksellä myös lisättäisiin lähestymiskiellon käyttöä väkivallan uhan alla olevan henkilön suojelemiseksi.

Viranomaisen aloitteesta määrättävää lähestymiskieltoa koskevalla lainsäädäntömuutoksella lisättäisiin väliaikaisen lähestymiskiellon käyttöä välittömässä hengen tai terveyden vaarassa olevan uhrin suojelemiseksi. Lähestymiskieltoasioiden maksuttomuutta koskevalla muutoksella parannettaisiin suojan tarpeessa olevan henkilön mahdollisuutta hakea lähestymiskieltoa.

Ehdotettua sähköisesti valvottua lähestymiskieltoa voitaisiin käyttää henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen uhan torjumiseksi silloin, kun lievemmat keinot eivät olisi riittäviä uhrin turvallisuuden varmistamiseksi tilanteessa, jossa on olemassa vakava, jopa henkeen kohdistuvan, väkivallan riski. Esityksessä on arvioitu, että sähköiseen valvontaan määrittäminen olisi välttämätöntä uhrin suojelemiseksi noin 50 tapauksessa vuosittain. Ehdotuksen mukaan sähköinen valvonta voitaisiin liittää laajennettuun lähestymiskieltoon, jolloin kielto koskee oleskelua suojattavan henkilön asunnon, työpaikan tai niihin rinnastettavan oleskelupaikan läheisyydessä. Sen vuoksi sähköisen valvonnan ulkopuolelle jäisivät tilanteet, joissa tieto suojattavan henkilön osoitteesta on pidettävä salassa.

Laajennettuun lähestymiskieltoon liitettävä sähköinen valvonta parantaisi poliisin mahdollisuuksia valvoa kiellon noudattamista. Sähköisen valvonnan avulla poliisi saisi tiedon siitä, että

lähestymiskieltoon määrätty on rikkonut kieltoa menemällä lähestymiskieltoa koskevassa ratkaisussa määrätylle kielletylle alueelle. Tämä voisi mahdollistaa poliisin nopean puuttumisen lähestymiskiellon rikkomiseen akuutissa tilanteessa. Sähköisellä valvonnalla ei olisi mahdollista estää sitä, että kieltoon määrätty valvonnasta huolimatta rikkoisi kieltoa, eikä taata kiellolla suojattavan turvallisuutta. Sähköisen valvonnan avulla olisi kuitenkin mahdollista varoittaa etukäteen kiellolla suojattavaa siitä, että kieltoon määrätty lähestyy kiellettyä aluetta.

Sähköinen valvonta myös lisäisi lähestymiskieltoa rikkovan henkilön kiinnijäämisriskiä, helpottaisi näytön hankkimista kiellon rikkomisesta ja vaikuttaisi ennalta estävästi lähestymiskiellon rikkomiseen. Mahdollisuus tarvittaessa tehostaa lähestymiskieltoa sähköisellä valvonnalla voisi vaikuttaa ennalta estävästi myös muihin lähestymiskieltoon määrättyihin henkilöihin. Sähköinen valvonta parantaisi siten lähestymiskiellon tehokkuutta ja lisäisi kiellolla suojattavien turvallisuutta.

Ehdotuksella lähestymiskiellon rikkomisen kiireellisestä käsittelystä turvattaisiin lähestymiskiellon tehokas täytäntöönpano. Lähestymiskielto menettää tehokkuutensa eikä suojaa uhria, jos kieltoa voidaan rikkoa toistuvasti ilman, että viranomaiset puuttuvat rikkomiseen. Lähestymiskiellon rikkomista koskevien rikosasioiden kiireellinen käsittely tehostaisi lähestymiskieltoa ja vähentäisi lähestymiskiellon rikkomista.

Lähestymiskiellon tehostamisella parannettaisiin uhrin suojaa väkivaltaa, uhkailua ja häirintää vastaan. Lähestymiskielto ei kuitenkaan nykyään eikä jatkossakaan suojaisi uhkailun kohteena olevaa henkilöä yhtä tehokkaasti tilanteessa, jossa uhkaamiseen osallistuu useita ihmisiä, kuten kunniaväkivallassa tai maalittamisessa (ks. myös Mika Illman, Järjestelmällinen häirintä ja maalittaminen, Valtioneuvoston selvitys 2020:3 s. 103).

Tukipalveluihin ohjaamisen tehostamisella edistettäisiin lähestymiskiellolla suojattavan avun ja tuen saamista akuuteissa tilanteissa. Valtakunnallisesti on kattavasti tarjolla sellaisia tukipalveluja, jonne kiellolla suojattava voitaisiin ohjata. Tällaisia ovat Rikosuhripäivystys, THL:n koordinoima turvakotiverkosto sekä Ensi- ja turvakotien liiton jäsenyhdistykset. Lisäksi paikkakuntakohtaisesti tarjolla on muiden järjestöjen ja kuntien palveluja.

Vaikutukset terveyteen ja hyvinvointiin

Lähestymiskiellon tehostamisella ja väkivallan uhrien tai uhan alla elävien henkilöiden oikeuksien edistämisellä olisi myönteisiä vaikutuksia yksityishenkilöiden hyvinvointiin ja terveyteen. Esityksellä parannettaisiin erityisesti lähisuhdeväkivallan uhrien tai uhan alla elävien henkilöiden asemaa.

Vaikutukset lapsiin

Esityksellä parannettaisiin lähisuhdeväkivallan uhan alla elävien ja lähisuhdeväkivaltaa todistamaan joutuneiden lasten asemaa. Lapsen oikeuksien sopimuksen 19 artikla edellyttää, että sopimusvaltiot ryhtyvät kaikkiin asianmukaisiin toimiin suojellakseen lasta kaikenlaiselta ruumiilliselta ja henkiseltä väkivallalta. Esitykseen sisältyy useita lähestymiskieltoa tehostavia ja uhrin turvallisuutta parantavia ehdotuksia. Esityksessä ehdotetaan, että väliaikaisen lähestymiskiellon määrääminen viranomaisen omasta aloitteesta ei jatkossa edellyttäisi, että kiellolla suojattava henkilö ei kykene kieltoa itse hakemaan. Ehdotus parantaisi viranomaisen mahdollisuuksia toimia sellaisen lapsen suojelemiseksi väkivallalta, jolle oman suojan tarpeen arviointi ja ilmaisu voi olla vaikeaa. Esityksellä parannettaisiin siten lasten suojelua väkivallalta lapsen oikeuksien sopimuksen 19 artiklan edellyttämällä tavalla.

Vaikutukset sukupuolten tasa-arvoon

Suurin osa lähestymiskieltoon määrätyistä on miehiä ja kiellolla suojatuista naisia. Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilaston mukaan viime vuosina lähestymiskieltoon määrätyistä vajaa 90 prosenttia on ollut miehiä ja kiellolla suojatuista noin 70 prosenttia on ollut naisia. Lähestymiskiellon tehostamisella olisi myönteisiä vaikutuksia naisiin kohdistuvan ja lähisuhdeväkivallan torjumiseen ja uhrin oikeuksien turvaamiseen. Esitykseen sisältyvät ehdotukset parantaisivat naisiin kohdistuvan väkivallan uhrien asemaa ja siten edistäisivät sukupuolten tasa-arvoa.

Vaikutukset perus- ja ihmisoikeuksiin

Esityksellä vahvistettaisiin väkivallan uhrien tai uhan alla elävien henkilöiden oikeutta elämään sekä henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Esitykseen sisältyy useita ehdotuksia, jotka parantaisivat lähestymiskiellolla suojattavan turvallisuutta. Tällaisia ovat lähestymiskiellon sähköinen valvonta, lähestymiskiellon rikkomisen kiireellinen käsittely sekä väliaikaisen lähestymiskiellon määrääminen viranomaisen aloitteesta nykyistä matalammalla kynnyksellä. Lähestymiskiellon sähköinen valvonta lisäisi sellaisten vakavassa hengen tai terveyden vaarassa elävien henkilöiden turvallisuutta, joiden suojaamiseksi väkivallalta nykyinen lähestymiskielto ei ole riittävä keino.

Ehdotettu lähestymiskiellon sähköinen valvonta ei rajoittaisi valvottavan liikkumisvapautta enempää kuin nykyinen laajennettu lähestymiskielto. Sähköinen valvonta rajoittaisi kuitenkin valvottavan henkilökohtaista vapautta ja koskemattomuutta sekä yksityiselämän ja henkilötietojen suojaa. Sähköisellä valvonnalla olisi vaikutuksia valvottavan henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen, koska valvottava olisi velvollinen saapumaan valvontavälineiden kiinnittämiseen, sallimaan niiden kiinnittämisen sekä pitämään hallussaan tai yllään valvonnassa käytettäviä valvontavälineitä sekä huolehtimaan niiden pitamisestä toimintakykyisinä. Sähköinen valvonta, mukaan lukien siihen liittyvä yksityiselämän ytimeen ulottuva sijaintitietojen käsittely, rajoittaisi valvottavan henkilön yksityiselämän suojaa. Vaikutusten kannalta merkityksellistä on, että vaikka lähestymiskiellon sähköiseen valvontaan määrääminen yleensä edellyttäisi, että kieltoon määrättävä olisi syyllistynyt rikokseen, sähköiseen valvontaan voitaisiin yksittäistapauksissa kiellolla suojattavan suojan tarpeen sitä edellyttäessä määrätä myös muu kuin rikoksesta tuomittu henkilö. Toisaalta sijaintitietoja ei käsiteltäisi muutoin kuin laissa säädettyissä rajallisissa tilanteissa. Huomioiden sijaintitietojen luonteen arkaluonteisina tietoina, henkilötietojen ja yksityiselämän suojaan kohdistuisi erityisiä riskejä. Yksityselämän suojaan kaavailtavaa vaikutusta ja henkilötietojen suojaan kohdistuvia riskejä aiheutuisi myös henkilölle, jota kiellolla suojattaisiin. Vaikutuksia kuitenkin pidetään välttämättöminä ja oikeasuhteisina väkivallan uhkaa kokevien turvallisuuden parantamisen tavoitteen saavuttamiseksi, ottaen huomioon, että väkivallan uhallä voi olla voimakkaitakin vaikutuksia lähestymiskiellon hakijan elämään. Perusoikeusrajoitusten välttämättömyyttä ja oikeasuhteisuutta arvioidaan tarkemmin sääntämisenjärjestysperusteluissa.

Lähestymiskielto voidaan määrätä henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuvan rikoksen tai tällaisen rikoksen uhan tai muun vakavan häirinnän torjumiseksi. Lähestymiskiellon määräämisessä ja sen sähköisessä valvonnassa on kyse sellaisesta rikoksen tai sen uhan ennalta estämisestä, johon liittyvään henkilötietojen käsittelyyn sovelletaan yleislakina lakia henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä (1054/2018, rikosasioiden tietosuojalaki). Yksityselämän ja henkilötietojen suojaan kohdistuvia riskejä pyritään vähentämään ehdotettavilla erityissäännöksillä, jotka lisättäisiin henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annettuun lakiin (1301/2021) ja henkilötietojen

käsittelystä poliisitoimessa annettuun lakiin (616/2019). Laissa säädettäisiin yksityiskohtaisesti ja tarkkarajaisesti lähestymiskiellon sähköistä valvontaa koskevien henkilötietojen käsittelystä, säilyttämisestä ja luovuttamisesta. Rikosseuraamuslaitos saisi hakea esiin ja tallentaa omaan rekisteriinsä valvontalaitteen keräämiä sijaintitietoja vain, jos valvontalaite antaisi hälytyksen joko siitä syystä, että valvottava menee teknisesti valvottua lähestymiskielloa koskevassa ratkaisussa määrätylle kielletylle alueelle tai jos laitteen toiminta estyy. Laissa myös täsmennettäisiin ne henkilöt, joilla Rikosseuraamuslaitoksessa olisi oikeus käsitellä sijaintitietoja. Tietoja ei luovutettaisi myöskään Hätäkeskuslaitokselle ja poliisille muutoin kuin tilanteessa, jossa lähestymiskieltoon määrätty on mennyt kielletylle alueelle tai laitteen toiminta on estynyt, minkä lisäksi poliisi saisi käyttää sijaintitietoja esitutkintaan. Rikosseuraamuslaitoksella olisi rekisterinpitäjän vastuuseen liittyen rikosasioiden tietosuojalain 14 §:n mukaisesti osoittamisvelvollisuus lain säännösten noudattamisesta, ja sen olisi erityisesti huolehdittava 14 ja 15 §:n edellyttämistä teknisistä ja organisatorisista toimenpiteistä, ottaen huomioon arkaluonteisten tietojen käsittelyn luonne, laajuus, asiayhteys ja tarkoitukset sekä käsittelystä aiheutuvat riskit. Rekisterinpitäjän olisi myös syytä arvioida suunniteltujen käsittelytoimien vaikutukset henkilötietojen suojaan ja toteutettava tarvittavat toimet riskien vähentämiseksi rikosasioiden tietosuojalain 20 §:n mukaisesti. Ehdotettujen yksityiskohtaisten säännösten ja rikosasioiden tietosuojalaissa säädettyjen menettelyllisten takeiden arvioidaan vastaavan riittävästi sijaintitietojen käsittelyyn liittyviin riskeihin.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

Esityksessä ehdotetaan lähestymiskiellon sähköisen valvonnan toteuttamista niin, että lähestymiskiellon tekniseen valvontaan käytettäisiin Rikosseuraamuslaitoksen nykyistä sähköistä valvontajärjestelmää. Valmistelun aikana on ollut harkittavana myös vaihtoehto, jossa poliisi vastaisi lähestymiskiellon teknisestä valvonnasta.

Poliisilla ei nykyään ole lähestymiskiellon sähköisen valvonnan edellyttämää valvontajärjestelmää eikä osaamista sähköisen valvonnan suorittamiseen. Poliisin tulisi luoda lähestymiskiellon sähköistä valvontaa suorittava uusi toiminto osaksi poliisin organisaatiota, hankkia valvontalaitteiston lisäksi poliisin tietojärjestelmäarkkitehtuuriin soveltuva valvontajärjestelmä sekä kouluttaa henkilöstö sähköisen valvonnan suorittamiseen. Tämä vaihtoehto tarkoittaisi, että lähestymiskiellon sähköinen valvonta tulisi huomattavasti esityksessä ehdotettua vaihtoehtoa kalliimmaksi, koska sähköisen valvonnan järjestelmän hankkimisesta aiheutuisi kertaluonteisia kustannuksia karkeasti arvioiden noin 3,5–6,5 miljoonaa euroa.

Esityksessä ehdotetussa vaihtoehdossa valvontalaitteet voitaisiin yhdistää Rikosseuraamuslaitoksen olemassa olevaan sähköiseen valvontajärjestelmään, jolloin kustannuksia ei aiheutuisi valvontajärjestelmästä, vaan ainoastaan valvontalaitteistosta. Rikosseuraamuslaitoksella on tekniseen valvontaan liittyvää erityisosaamista ja kokemusta, jota olisi mahdollista hyödyntää myös lähestymiskiellon teknisessä valvonnassa. Esityksessä ehdotettu vaihtoehto tarkoittaa, että poliisi ei hälytystilanteissa saa tietoa lähestymiskiellon rikkomisesta suoraan valvontajärjestelmästä, vaan tieto lähestymiskiellon rikkomisesta välitetään Rikosseuraamuslaitoksesta Hätäkeskuslaitokselle, joka välittäisi tehtävän poliisille. Poliisin ja Rikosseuraamuslaitoksen välinen viranomaisyhteistyön malli on kuitenkin jo nykyään käytössä tehostetun matkustuskiellon valvonnassa. Myös tehostetun matkustuskiellon osalta Rikosseuraamuslaitos vastaa ainoastaan teknisestä valvonnasta ja välittää teknisessä valvonnassa saadut tiedot poliisille.

Edellä olevilla perusteilla tarkoituksenmukaisempana vaihtoehtona voidaan pitää sitä, että lähestymiskiellon sähköiseen valvontaan käytettäisiin Rikosseuraamuslaitoksen sähköistä valvontajärjestelmää.

Lähestymiskiellon sähköisen valvonnan edellytyksiä koskevan säännöksen valmistelussa on arvioitu vaihtoehtoa, jonka mukaan sähköiseen valvontaan määrääminen kaikissa tapauksissa edellyttäisi, että kieltoon määrättävä olisi tuomittu rikoksesta. Uhrin suojaamisen näkökulmasta tämä vaihtoehto olisi ongelmallinen, koska suojan ulkopuolelle rajattaisiin silloin tilanteet, joissa yksittäisessä tapauksessa tehdyn uhka-arvion perusteella tiedossa on, että kiellolla suojattavaan kohdistuu vakava henkeen tai terveyteen kohdistuva uhka. Tämä vaihtoehto myös viivästyttäisi uhrin suojaamiseksi välttämättömien toimenpiteiden käyttöönottamista.

5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot

5.2.1 Ruotsi

Lähestymiskielto

Ruotsissa lähestymiskiellosta säädetään lähestymiskiellosta annetussa laissa (lag om kontaktförbud, 1988:688) ja asetuksessa (förförordning om kontaktförbud, 1988:691). Ruotsissa lähestymiskiellon sähköinen valvonta otettiin käyttöön vuonna 2011. Sen jälkeen sähköisen valvonnan edellytyksiä on lievennetty kahteen kertaan, vuonna 2018 ja 2022 voimaan tulleilla lainmuutoksilla.

Lähestymiskielto voidaan määrätä, jos on olemassa vaara, että kieltoon määrättävä henkilö syylistyisi rikokseen suojattavaa henkilöä kohtaan, vainoaisi tai muuten vakavasti häiritsisi häntä. Riskinarvioinnissa otetaan erityisesti huomioon, onko henkilö syyllistynyt jonkun henkilön henkeen, terveyteen, vapauteen tai rauhaan kohdistuneeseen rikokseen. Lähestymiskieltoon määrätty ei saa tavata, muulla tavoin ottaa yhteyttä eikä seurata suojattavaa henkilöä. Lähestymiskielto voidaan määrätä perusmuotoisena, laajennettuna (utvidgad kontaktförbud) tai erityislaajennettuna (särskild utvidgad kontaktförbud). Lähestymiskielto voidaan määrätä koskemaan myös oleskelua yhteisessä asunnossa (kontaktförbud avseende gemensam bostad).

Jos voidaan olettaa, että perusmuotoinen lähestymiskielto ei ole riittävä, kielto voidaan laajentaa koskemaan oleskelua suojattavan henkilön asunnon, työpaikan tai muun sellaisen paikan lähisöllä, jossa henkilö tavanomaisesti oleskelee (laajennettu lähestymiskielto). Laajennettuun lähestymiskieltoon on liitettävä sähköinen valvonta, jos lähestymiskieltoon määrätty on rikkonut lähestymiskieltoa eikä ole erityisiä syitä sähköisen valvonnan määräämistä vastaan.

Laajennettua lähestymiskieltoa rikkoneelle voidaan määrätä kielto oleskella laajennetulla lähestymiskiellolla määrättyä suuremmalla alueella (erityislaajennettu lähestymiskielto). Kielto voidaan laajentaa koskemaan yhtä tai useampaa sellaiseen alueeseen liittyvää aluetta, jossa suojattavalla henkilöllä on asunto tai työpaikka tai jossa hän muutoin tavanomaisesti oleskelee. Erityislaajennettu lähestymiskielto ei saa koskea suurempaa aluetta kuin on välttämätöntä. Erityislaajennettuun lähestymiskieltoon on liitettävä sähköinen valvonta, jollei ole erityisiä syitä sitä vastaan. Erityislaajennettu lähestymiskielto voidaan määrätä vain, jos syyt sen määräämisen puolesta painavat olennaisesti enemmän kuin lähestymiskiellosta siihen määrättävälle aiheutuva liikkumisvapauden rajoittaminen.

Lähestymiskiellon sähköiseen valvontaan määrätty on velvollinen myötävaikuttamaan sähköisen valvonnan käyttöönottamiseen ja sähköisen valvonnan jatkumiseen.

Lähestymiskielto voidaan määrätä enintään yhdeksi vuodeksi. Yhteistä asuntoa koskeva lähestymiskielto voidaan kuitenkin määrätä enintään kahdeksi kuukaudeksi. Yhteistä asuntoa koskevaa lähestymiskieltoa voidaan pidentää vain erityisistä syistä ja enintään kaksi viikkoa kerrallaan. Sähköisesti valvottua lähestymiskieltoa voidaan pidentää enintään kolme kuukautta kerrallaan. Muissa tapauksissa lähestymiskieltoa voidaan pidentää enintään yhden vuoden kerrallaan.

Ruotsissa lähestymiskiellon määrää syyttäjä. Asia on saatettava käräjäoikeuden käsittelyyn, jos lähestymiskieltoon määrätty tai suojattava henkilö niin pyytää.

Jos lähestymiskieltoon määrättyllä ja suojattavalla henkilöllä on yhteinen alle 18-vuotias lapsi, sosiaaliviranomaiselle on heti ilmoitettava lähestymiskieltoa koskevasta päätöksestä. Yhteistä asuntoa koskevasta lähestymiskieltopäätöksestä on aina ilmoitettava sosiaaliviranomaiselle.

Yhteistä asuntoa koskevan lähestymiskiellon määräämisen yhteydessä lähestymiskieltoon määrättylle ja suojattavalle henkilölle on ilmoitettava, miltä viranomaisilta ja järjestöiltä he voivat saada tukea ja apua.

Sähköisesti valvottua lähestymiskieltoa koskevasta päätöksestä on ilmentävä, milloin sähköinen valvonta alkaa ja miten se toteutetaan, mitä lähestymiskieltoon määrätty on velvollinen tekemään myötävaikuttaakseen valvonnan käyttöönottamiseen ja jatkumiseen sekä mihin seuraamukseen sähköisen valvonnan estämisestä voidaan tuomita.

Sähköisesti valvotun lähestymiskiellon rikkomisesta voidaan tuomita vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Muusta lähestymiskiellon rikkomisesta voidaan tuomita vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Sähköisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrätty, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta estää sähköisen valvonnan käyttöönoton tai valvonnan jatkumisen, voidaan tuomita sähköisen valvonnan estämisestä sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Syyttäjä johtaa lähestymiskiellon rikkomisen esitutkintaa. Syyttäjän ohjeistuksen mukaan on tärkeää, että lähestymiskiellon rikkomista koskevat asiat käsitellään kiireellisesti (Åklagarmyndigheten, Handbok om kontaktförbud s. 100).

Ruotsissa lähestymiskiellon sähköinen valvonta otettiin käyttöön vuonna 2011 siten, että sähköinen valvonta voitiin liittää ainoastaan erityislaajennettuun lähestymiskieltoon. Erityislaajennettu lähestymiskielto voidaan määrätä vain, jos henkilö on rikkonut laajennettua lähestymiskieltoa.

Ennen lähestymiskiellon sähköisen valvonnan käyttöönottamista Ruotsissa sääntelyä arvioitiin lain esitoissa Euroopan ihmisoikeussopimuksen vaatimusten kannalta (Prop. 2010/11:45, s. 51–53). Hallituksen esityksessä todettiin, että erityislaajennettu lähestymiskielto voitiin määrätä vasta sen jälkeen, kun henkilö oli rikkonut aikaisemmin määrättyä laajennettua lähestymiskieltoa, ja ainoastaan jos syyt erityislaajennetun lähestymiskiellon määräämiselle painoivat olennaisesti enemmän kuin kiellon tarkoittama liikkumisvapauden rajoittaminen. Erityislaajennetun lähestymiskiellon tuli koskea hyvin rajattua maantieteellistä aluetta, joka ei ollut liian suuri. Lähestymiskiellon sähköistä valvontaa voidaan käyttää apuvälineenä, jolla kontrolloidaan, että lähestymiskieltoon määrätty noudattaa kieltoa ja kunnioittaa kielletyn alueen rajoja. Tämä johtaa siihen, että rikoksia voidaan ehkäistä ja uhkan kohteena olevan suojaa voidaan parantaa. Valvontatoimenpiteellä on tätä taustaa vastaan hyväksyttävä tarkoitus demokraattisessa yhteis-

kunnassa. Hallituksen esityksessä katsottiin, että lähestymiskiellon sähköisellä valvonnalla henkilön yksityiselämän suojaan puuttuminen rajoitettiin siihen, mikä oli välttämätöntä tavoitteen saavuttamiseksi.

Hallituksen esityksessä todettiin, että toimenpiteen tulee olla oikeassa suhteessa suojattavaan intressiin. Esityksessä katsottiin, että ehdotettu sääntely sähköisen valvonnan liittämisestä erityislaajennettuun lähestymiskieltoon vastasi Euroopan ihmisoikeussopimuksen vaatimuksia.

Vuonna 2018 voimaan tulleilla lainmuutoksilla sähköisen valvonnan edellytyksiä muutettiin siten, että sähköinen valvonta on liitettävä myös laajennettuun lähestymiskieltoon, jos henkilö on rikkonut lähestymiskieltoa eikä ole erityisiä syitä sähköisen valvonnan määräämistä vastaan. Lain esitöiden mukaan (Prop. 2017/18:81, s. 26–27) laajennettua lähestymiskieltoa käytetään ensisijaisesti tilanteissa, joissa lähestymiskieltoon määrätty ilman hyväksyttävää syytä toistuvasti oleskelee suojattavan asunnon tai työpaikan läheisyydessä ja yrittää pelotella suojattavaa. Koska laajennettu lähestymiskielto puuttuu lähestymiskieltoon määrättävän oikeuksiin enemmän, sen määräämiselle on suhteellisuusarvioinnissa asetettava tiukemmat vaatimukset kuin tavallisen lähestymiskiellon määräämiselle. Hallituksen esityksessä arvioitiin vastaavasti kuin aiemmin erityislaajennetun lähestymiskiellon osalta, että myös ehdotettu laajennetun lähestymiskiellon sähköinen valvonta täyttää Euroopan ihmisoikeussopimuksen vaatimukset.

Vuoden 2022 alusta lähtien Ruotsissa on ollut mahdollista liittää sähköinen valvonta laajennettuun lähestymiskieltoon, vaikka henkilö ei ole aiemmin rikkonut lähestymiskieltoa. Lainmuutoksen esitöiden mukaan uusi sääntely vastaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen vaatimuksia. Muutosta pidettiin perusteltuna ottaen huomioon väkivallan uhasta suojattavalle henkilölle aiheutuva kärsimys verrattuna kieltoon määrättävälle aiheutuviin rajoituksiin. Intressipunninnassa päädyttiin siten toiseen lopputulokseen kuin aiemmissa esityksissä. Esitöissä korostettiin sitä, että suojan tarve tulee voida arvioida yksilöllisesti ja jokaisessa yksittäisessä tapauksessa suojattavaan henkilöön kohdistuvan uhan ja suojattavan tilanteen perusteella eikä olla riippuvainen siitä, onko lähestymiskielto aiemmin rikottu vai ei. (Prop. 2020/21:217, s. 23–24 ja 35–36)

Turvapaketti uhkailun kohteena olevalle uhrille

Kaikilla poliisialueilla on rikosuhri- ja henkilöturvallisuustoimintaa. Paikallinen poliisiviranomainen voi tehdä uhka- ja riskiarvioinnin uhrin suojelun tarpeen suuruuden ja tarvittavien toimenpiteiden arvioimiseksi. Uhrilla on mahdollisuus saada ns. turvapaketti, joka sisältää sekä teknisiä turvalaitteita että uhrin tukevia toimenpiteitä.

Teknisiä turvalaitteita, joita uhrille voidaan tarjota, ovat turvapuhelin (larmtelefon), puheluiden tallennuslaite (inspelningsenheten) ja äänimerkkihälytin/paikallishälytin (akustiskt larm). Turvapakettiin kuuluvia uhrin tukevia toimenpiteitä ovat esimerkiksi oma yhteyshenkilö poliisissa ja mahdollisuus tieto- ja turvallisuuskeskusteluihin (informations- och säkerhetssamtal). Ennen kuin uhrille annetaan turvapuhelin, hänen kanssaan käydään turvallisuuskeskustelu. Uhrille annetaan tietoa turvapuhelimesta, sen teknisistä rajoituksista ja sen vaikutuksista jokapäiväiseen elämään.

Turvapuhelin (larmtelefon) on matkapuhelin, jossa on GPS-paikannin. Turvapuhelimessa on hätäpainike ja painike etukäteen ohjelmoituun numeroon soittamista varten. Kun kyse ei ole akuutista hätätilanteesta, uhri saa jälkimmäistä painiketta painamalla yhteyden poliisiin henkilölle, joka hoitaa yleisiä tiedottamista, tukea ja turvajärjestelyjä koskevia rikosten uhrien asioita.

Kun hätäpainiketta painetaan, puhelin lähettää hätäviestin poliisin hälytysten vastaanottojärjestelmään (Polisens inlarmsystem).

Puheluiden tallennuslaitteen (inspelningsenheten) avulla voidaan dokumentoida uhkaavat puhelut ja lähestymiskiellon rikkomiset, jotka tehdään puhelimella.

Äänimerkkihälytin (akustiskt larm) on pieni laite, jota uhri voi kantaa mukanaan. Äänimerkkihälyttimestä kuuluu korkea ääni, kun se aktivoidaan. Korkea ääni voi joko pelästyttää hyökkääjän pois tai herättää huomiota ympäristössä. Hälyttimen tarkoituksena on lisätä uhrin turvallisuudentunnetta.

5.2.2 Norja

Norjan rikosprosessilain 222 a §:n mukaan syyttäjä voi määrätä väliaikaisen/välittömän lähestymiskiellon (besøksforbud). Syyttäjä voi määrätä lähestymiskiellon, jos on aihetta olettaa, että kieltoon määrättävä henkilö muutoin tekisi suojattavaan henkilöön kohdistuvan rikoksen, vainoaisi tätä tai muulla tavalla häiritsisi tämän rauhaa. Syyttäjä voi määrätä lähestymiskiellon, jos suojattava henkilö sitä pyytää tai yleinen etu niin vaatii. Lähestymiskiellolla kieltoon määrättävää henkilöä voidaan kieltää a) oleskelemasta tietyssä paikassa, tai b) vainoamasta tai tapaamasta suojattavaa henkilöä tai muulla tavalla ottamasta tähän yhteyttä. Jos on välitön vaara, että kieltoon määrättävä tekisi suojattavaan henkilöön kohdistuvan rikoksen, kieltoon määrättävää voidaan kieltää asumasta omassa kodissaan.

Syyttäjän päätös voidaan saattaa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Syyttäjän on saatettava asia tuomioistuimen käsiteltäväksi, jos kieltoon määrättävää kielletään asumasta omassa kodissaan. Lähestymiskielto voidaan määrätä enintään yhdeksi vuodeksi, mutta sitä voidaan pidentää. Oma kotia koskeva kielto voidaan määrätä enintään kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan.

Poliisi tiedustelee lähestymiskiellon tarvetta rikosilmoituksen tai kuulustelun yhteydessä lähi-suhdeväkivaltaa koskevassa jutussa tai uhri itse esittää pyynnön lähestymiskiellosta poliisille, joko suullisesti tai kirjallisesti. Syyttäjien ohjeistuksessa todetaan, että jos on syytä olettaa, että edellytykset väliaikaisen lähestymiskiellon määräämiselle täyttyvät, suojattavalle henkilölle on ilmoitettava oikeudesta pyytää lähestymiskiellon määräämistä.

Norjan rikoslain 57 §:n mukaan tuomioistuin voi määrätä lähestymiskiellon (kontaktforbud) rikostuomion yhteydessä rikosoikeudellisena seuraamuksena. Tuomioistuimen rikoksen johdosta määräämään lähestymiskieltoon voidaan liittää myös sähköinen valvonta.

Rikoslain 57 §:n mukaan rikostuomioon voidaan liittää lähestymiskielloa koskeva määräys, jos on aihetta olettaa, että rikoksesta tuomittu henkilö muutoin tekisi suojattavaan henkilöön kohdistuvan rikoksen, vainoaisi tätä tai muutoin häiritsisi tämän rauhaa. Lähestymiskielloa koskevalla määräyksellä henkilöä voidaan kieltää a) oleskelemasta tietyillä alueilla, tai b) vainoamasta tai tapaamasta suojattavaa henkilöä tai muuten ottamasta tähän yhteyttä. Jos on ilmeinen riski siitä, että kieltoon määrättävä tulisi syöllistymään rikokseen suojattavaa henkilöä kohtaan, kieltoon määrättävää voidaan kieltää asumasta omassa kodissaan.

Jos se on välttämätöntä lähestymiskiellon noudattamisen varmistamiseksi, tuomioistuin voi liittää rikostuomion yhteydessä määrättävään lähestymiskieltoon sähköisen valvonnan joko lähestymiskiellon koko keston ajaksi tai osaksi aikaa.

Lähestymiskielto voidaan määrätä enintään viideksi vuodeksi, tai jos siihen on erityisiä syitä, määräämättömäksi ajaksi. Sähköinen valvonta voi kestää enintään viisi vuotta. Kielto asua

omassa kodissaan voidaan antaa enintään yhdeksi vuodeksi. Tuomioistuimien voi arvioida sähköisen valvonnan määräämistä uudelleen kuuden kuukauden kuluttua. Jos sähköinen valvonta pidetään voimassa, määräystä ei voida arvioida uudelleen kuuteen kuukauteen.

Rikosseuraamusviranomaisen (Kriminalvården) huolehtii sähköisestä valvonnasta sekä valvontalaitteiden asentamisesta ja poistamisesta. Rikosseuraamusviranomaisen antaa poliisille teknistä apua ja sillä on myös erityinen vastuu ennaltaestävästä työstä jutuissa, joissa on kohonnut riski lähestymiskiellon rikkomiseen. Muilta osin poliisi vastaa järjestelmästä ja hälytyksistä, joita lähestymiskiellon rikkomisista aiheutuu. Rikosseuraamusviranomaisen ja poliisin välisestä yhteistyöstä on säännelty viranomaisten välisellä sopimuksella.

Lähestymiskiellon rikkomisesta voidaan tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi. Lähestymiskiellon rikkomisesta voidaan tuomita myös se, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta estää lähestymiskiellon sähköisen valvonnan toimeenpanon tai jatkumisen. Syyttäjän ohjeistuksen mukaan lähestymiskiellon rikkomista koskevat asiat on käsiteltävä kiireellisesti ja vakavissa tapauksissa rikkomisesta voi seurata pidättäminen tai vangitseminen. Ohjeen mukaan tulee harkita lähestymiskiellon rikkomista koskevan asian käsittelyä erikseen, ennen siihen liittyvän lähisuhdeväkivaltaa koskevan rikosasian käsittelyä.

5.2.3 Tanska

Tanskan lähestymiskiellonlain (Lov om tilhold, opholdsforbud og bortvisning) 2 §:n mukaan lähestymiskielto voidaan määrätä, jos on todennäköisiä syitä epäillä, että henkilö on loukannut toisen henkilön rauhaa vainoamalla tai häiritsemällä tätä, tai on tehnyt toiseen henkilöön kohdistuvan rauhan loukkaamiseen verrattavan rikoksen, ja on syytä olettaa, että henkilö jatkaa tällaista rauhan loukkaamista toista henkilöä kohtaan. Lisäksi lähestymiskielto voidaan määrätä, jos on todennäköisiä syitä epäillä, että henkilö on tehnyt tietyn muun rikoksen, kuten seksuaalirikoksen, ja ottaen huomioon rikoksen vakavuus uhrilla tai hänen läheisillään ei pidä olla velvollisuutta sallia kyseisen henkilön yhteydenottoja. Väliaikainen lähestymiskielto voidaan määrätä, jos on todennäköisiä syitä epäillä, että henkilö on loukannut toisen rauhaa 2 §:ssä kuvatulla tavalla ja on erityisiä syitä olettaa, että henkilö jatkaa toisen henkilön loukkaamista ja henkilöllä ei ole perusteltua syytä ottaa yhteyttä toiseen henkilöön.

Lähestymiskielto voidaan lain 4 §:n mukaan määrätä laajennettuna, jos kielto ei muuten ole riittävä turvaamistoimenpide. Tällöin kiellettyä on oleskelu erityisesti rajatulla alueella toisen henkilön kodin, työpaikan, opiskelupaikan tai muun sellaisen paikan läheisyydessä, jossa tämä säännöllisesti liikkuu. Edellytyksenä laajennetun lähestymiskiellon määräämiselle on, että henkilöä epäillään toistuvista 2 §:ssä tarkoitetuista rauhan loukkaamisista, lähestymiskiellon tahallisuudesta rikkomisesta tai tietyistä muista rikoksista, kuten seksuaalirikoksista, joista voi seurata vankeutta yksi vuosi kuusi kuukautta.

Lähestymiskielto voidaan määrätä enintään viideksi vuodeksi ja laajennettuna enintään yhdeksi vuodeksi. Lähestymiskielto voidaan uudistaa, jos edellytykset sen määräämiselle ovat yhä olemassa. Tahallisuudesta lähestymiskiellon rikkomisesta voidaan tuomita sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi. Lähestymiskiellon rikkomisrikoksen tekeminen osana järjestelmällistä ja jatkuvaa vainoamista tai häiritsemistä on rangaistuksen koventamisperuste.

Lain 7 §:n nojalla voidaan määrätä kielto, jolla henkilö määrätään poistumaan omasta asunnostaan. Edellytyksenä on, että henkilöä epäillään tietyistä rikoksista, kuten seksuaalirikoksista, henkilöön tai vapauteen kohdistuvista rikoksista, joista voidaan tuomita vankeuteen yhdeksi vuodeksi kuudeksi kuukaudeksi tai on syytä olettaa henkilön tekevän tällaisen rikoksen, jos hän

jäisi asuntoon. Määräys voidaan antaa välittömästi, jos sen edellytykset täyttyvät. Määräys voidaan antaa neljäksi viikoksi ja se voidaan uudistaa, jos sen edellytykset ovat yhä olemassa. Lain 11 §:n mukaan poliisin on ilmoitettava määräyksen antamisesta kunnan viranomaisille.

Tanskassa lähestymiskieltoa ei ole mahdollista valvoa sähköisesti.

5.2.4 Ranska

Ranskan siviililain mukaan perhetuomioistuin voi määrätä lähestymiskiellon (ordonnance de protection) entisen tai nykyisen puolison tai kumppanin väkivallan uhriksi joutuneen suojaksi (Code civile, artikla 515-9). Menettelyä koskevat säännökset ovat Ranskan siviiliprosessilaissa (Code de procédure civile, artikkelit 1136-3 – 1136). Tuomioistuin voi määrätä lähestymiskiellon itsenäisesti riippumatta avioero- tai rikosprosessin vireilläolosta.

Perhetuomioistuin määrää lähestymiskiellon, jos se katsoo olevan painavia syitä pitää todennäköisenä, että väitetyt väkivallanteot tapahtuivat ja että uhri on vaarassa. Lähestymiskieltopäätöksessä kieltoon määrättyä voidaan kieltää tapaamasta tai muulla tavalla olemasta yhteydessä suojattavaan henkilöön taikka menemästä päätöksessä määritellyille alueille. Päätöksessä voidaan määrätä muun ohella myös lapsen tapaamisoikeudesta ja asumisesta. (Code civile, artikla 515-11) Lähestymiskielto voidaan määrätä enintään kuudeksi kuukaudeksi, mutta sitä voidaan pidentää.

Ranskan rikoslain (artikla 227-4-2) mukaan lähestymiskiellon rikkomisesta voidaan tuomita vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi ja 15 000 euron sakkoon.

Ranskassa lähestymiskiellon sähköinen valvonta otettiin käyttöön joillakin alueilla syyskuussa 2020 ja koko maassa vuoden 2020 lopussa. Säännökset lähestymiskiellon sähköisestä valvonnasta ovat Ranskan rikosprosessilaissa (Code de procédure pénale, artikkelit 24-14 – 24-24).

Perhetuomioistuimen tuomari voi lähestymiskieltopäätöksessä määrätä valvottavalle henkilölle kiellon mennä päätöksessä määrättyä etäisyyttä lähemmäksi suojattavaa henkilöä ja molempien osapuolten suostumuksella määrätä heidät käyttämään sähköistä valvontalaitetta, jonka avulla voidaan jatkuvasti valvoa, että valvottava noudattaa kieltoa (Code civile, artikla 515-11-1). Jos valvottava kieltäytyy antamasta suostumusta pantavalvontaan, perhetuomioistuimen tuomari voi saattaa asian syyttäjälle rikostutkintaa varten. Rikostutkinnan jälkeen tuomari voi määrätä pantavalvonnan, jos harkitsee sen tarpeelliseksi.

Pantavalvonta voidaan määrätä enintään kuudeksi kuukaudeksi. Määräys voidaan tietyillä edellytyksillä uudistaa. Pantavalvonnan kokonaiskesto ei saa ylittää kahta vuotta.

Valvontapanta paikantaa valvottavan sijainnin ja lähettää hälytyksen, kun valvottava lähestyy suojattavaa henkilöä ylittämällä tuomarin määräämän alueen ulkoreunan. Tällöin etätukiase-malta otetaan valvottavaan välittömästi yhteyttä. Jos valvottava ei vastaa tai käänny takaisin, tehdään hälytys poliisille.

Hälytysetäisyydeksi täytyy asettaa vähintään yksi kilometri ja enintään kymmenen kilometriä. Ennakkohälytyksen etäisyys on kaksi kertaa hälytysetäisyys. Hälytysetäisyyden määrittämiseksi tuomarin täytyy sovittaa yhteen tarve suojella uhria valvottavan koskemattomuuden ja yksityiselämän suojan kanssa.

Suojattavalla henkilöllä on laite, jota hänen täytyy pitää aina mukanaan ja jolla hänen sijaintinsa voidaan paikantaa. Hän voi myös milloin tahansa ottaa suoraan yhteyttä operaattoriin.

Valvontapanta täydentää vuonna 2014 käyttöön otettua turvapuhelinta (Severe danger phone). Turvapuhelimella uhri voi vaaratilanteissa olla yhteydessä tukipalveluun ja pyytää poliisin apua paikannuksen avulla.

6 Lausuntopalaute

6.1 Lausuntokierros

Hallituksen esitys perustuu oikeusministeriön asettaman lähestymiskiellon tehostamista arvioineen työryhmän mietintöön, joka julkaistiin 23.9.2021 (Lähestymiskiellon tehostaminen, Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2021:26).

Mietintö oli lausuntokierroksella 23.9.–4.11.2021. Lausuntoa pyydettiin 59 taholta, ja lisäksi kuka tahansa saattoi antaa lausunnon mietinnöstä lausuntopalvelu.fi-palvelussa. Lausuntoja saatiin 52, joista kaksi yksityishenkilöiltä. Lausunnoista on laadittu lausuntotiivistelmä (Lähestymiskiellon tehostaminen, Lausuntotiivistelmä, Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2022:24).

Esityksen jatkovalmistelu on tehty oikeusministeriössä. Esitystä ja sen perusteluja on esityksen jatkovalmistelussa muokattu saadun lausuntopalauteen perusteella.

Lausuntopalauteessa työryhmän ehdotuksiin suhtauduttiin pääosin myönteisesti. Ehdotuksia pidettiin kannatettavina ja tarpeellisina lähestymiskiellon tehostamiseksi ja uhrin turvallisuuden parantamiseksi.

Apulaisoikeuskansleri totesi lausunnossaan, että jatkovalmistelussa tulisi harkita viran puolesta määrättävää väliaikaista lähestymiskieltoa koskevan säännöksen sanamuodon tiukentamista, jotta uudistuksen tarkoitus tehostaa viran puolesta määrättävän lähestymiskiellon käyttämistä toteutuisi. Työryhmän ehdotuksen mukainen sanamuoto oli, että pidättämiseen oikeutettu virkamies voisi määrätä väliaikaisen lähestymiskiellon viran puolesta, jos kiellolla suojattavan suojan tarpeen ilmeisyys edellyttäisi kiellon välitöntä antamista. Esityksessä säännöksen sanamuotoa on tarkennettu niin, että näiden edellytysten täyttyessä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen olisi määrättävä väliaikainen lähestymiskielto omasta aloitteestaan. Apulaisoikeuskanslerin lausunnon johdosta myös lähestymiskieltoon määrätyn ohjaamista palveluihin koskevan säännöksen sanamuotoa on tarkennettu.

Pääosa asiaan kantaa ottaneista lausunnonantajista kannatti työryhmän ehdotusta avustajan määräämisestä vakavan rikoksen uhriksi joutuneelle lähestymiskiellon hakijalle. Lausuntopalauteessa tuotiin esiin, että ottaen huomioon sähköisen valvonnan vaikutukset valvottavan perusoikeuksiin olisi arvioitava myös, tulisiko sähköisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrättäväksi vaaditun saada avustaja valtion varoista. Esitystä on sen vuoksi täydennetty niin, että sähköisesti valvottua lähestymiskieltoa koskevassa asiassa kieltoon määrättäväksi vaaditulla olisi oikeus pyynnöstään saada avustaja valtion varoista.

Ehdotus lähestymiskiellon rikkomista koskevan rikosasian kiireellisestä käsittelystä jakoi lausunnonantajien mielipiteitä. Useat lausunnonantajat kannattivat ehdotusta. Osa lausunnonantajista katsoi, ettei lähestymiskiellon rikkomista koskevien asioiden muita rikosasioita kiireellisempi käsittely ole perusteltua, eikä kannattanut rikoslajikohtaisen kiireellisyysperusteen säätämistä. Lähestymiskiellon rikkomisen kiireellistä käsittelyä koskevan ehdotuksen tarkoituksena ei ole turvata oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeisiin kuuluvaa ja kaikissa rikosasioissa sovellettavaa oikeudenkäyntiin kohtuullisen ajan kuluessa, vaan turvata lähestymiskiellon tehokas täytäntöönpano. Lähestymiskiellon tehokkuuden ja uhrin suojaamisen kannalta

on ongelmallista, jos kieltoa voidaan rikkoa toistuvasti ilman seuraamuksia. Lausuntopalautteen perusteella ehdotusta on kuitenkin muutettu siten, että velvoite käsitellä lähestymiskiellon rikkomista koskeva rikosasia kiireellisenä ei koskisi kokonaisuutena arvioiden vähäisiä tekoja.

Esitystä on lisäksi täydennetty lisäämällä henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annettuun lakiin ja henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annettuun lakiin lähestymiskiellon teknisen valvonnan edellyttämien tietojen käsittelyä koskevat säännökset.

Lausunnoissa tuotiin esiin tarve moniammatillista riskinarviointia ja sitä koskevaa järjestämisvelvollisuutta koskevalle sääntelylle. Euroopan komissio on 8.3.2022 tehnyt ehdotuksen (COM(2022) 105 lopullinen) Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan torjumisesta. Direktiiviehdotus sisältää muun ohella säännöksiä moniammatillisessa yhteistyössä tehtävästä naisiin kohdistuvan väkivallan ja lähisuhdeväkivallan riskinarvioinnista. Tarvetta moniammatillista riskinarviointia koskevalle sääntelylle on sen vuoksi tarkoituksenmukaista arvioida direktiivin kansallisen täytäntöönpanon yhteydessä.

6.2 Lainsäädännön arviointineuvoston lausunto

Arviointineuvosto antoi esityksestä lausuntonsa 8.8.2022 (VN/19747/2022-VNK-2). Arviointineuvosto katsoi, että esityksessä tulisi selventää vaikutuksia lapsiin. Esityksessä tulisi kuvata tarkemmin, miten esitys parantaa lähestymiskiellolla suojeltavien asemaa sekä arvioida esityksen vaikutuksia niiden suojelun tarpeessa olevien asemaan, joita uhkaa suurempi ryhmä ihmisiä. Esityksessä tulisi myös käsitellä tukipalvelujen alueellista saatavuutta. Arviointineuvoston lausunnon johdosta erityisesti esityksen yhteiskunnallisia vaikutuksia on täydennetty. Esityksessä on kuvattu tarkemmin ehdotusten vaikutuksia lähestymiskiellolla suojeltavien asemaan ja ehdotusten vaikutuksia lapsiin.

7 Säännöskohtaiset perustelut

7.1 Laki lähestymiskiellosta

3 §. Kiellon sisältö. Voimassa olevan *4 momentin* mukaan lähestymiskielto ei koske yhteydenottoja, joihin on asiallinen peruste ja jotka ovat ilmeisen tarpeellisia. Momenttia tarkennettaisiin siten, että yhteydenoton olisi oltava erityisestä syystä ilmeisen tarpeellinen. Jotta yhteydenotto olisi momentin nojalla sallittu, yhteydenoton asiallisuuden ja tarpeellisuuden lisäksi edellytettäisiin siten, että yhteydenotolle on erityinen syy.

Säännöksen sanamuodon tarkentamisella korostettaisiin, että yhteydenotto olisi säännöksen nojalla sallittu vain poikkeuksellisessa tilanteessa, jota ei ole voitu ottaa huomioon lähestymiskielltoa koskevassa ratkaisussa. Yhteydenotto voi olla erityisestä syystä ilmeisen tarpeellinen esimerkiksi tilanteessa, jossa yhteinen lapsi äkillisesti sairastuu. Säännös ei koskisi ennakoitavissa olevia, kuten lapsen tapaamisoikeuden toteuttamiseen liittyviä yhteydenottoja. Ennakoitavissa olevien välttämättömien yhteydenottojen toteuttamisesta on jo voimassa olevan lain 8 §:n 2 momentin nojalla tapauskohtaisesti määrättävä lähestymiskielltoratkaisussa (HE 41/1998 vp s. 19 ja 22, LaVM 2/2004 vp s. 4).

3 a §. Teknisesti valvottu lähestymiskielto. Uudessa pykälässä säädettäisiin teknisesti valvottuun lähestymiskielloon määrittämisen edellytyksistä ja tekniseen valvontaan määrätyn velvollisuudesta.

Pykälän 1 momentissa säädetyillä edellytyksillä laajennettuun lähestymiskieltoon voitaisiin liittää tekninen valvonta. Tekniseen valvontaan määrättyä valvottaisiin hänen haltuunsa annettavilla tai hänen ylleen ranteeseen, nilkkaan tai vyötärölle kiinnitettävillä teknisillä välineillä taikka tällaisten välineiden yhdistelmillä. Teknisestä valvonnasta päättäisi aina tuomioistuin. Ehdotetun 11 §:n 1 momentin mukaan teknistä valvontaa ei voitaisi määrätä väliaikaisena.

Tuomioistuin voisi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta määrätä henkilön teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon, jos tekninen valvonta olisi välttämätöntä kiellolla suojattavan henkilön henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen uhan torjumiseksi. Tuomioistuimen tulisi tapauskohtaisesti arvioida kiellon perusteena olevien syiden painavuutta suhteessa kieltoon määrättävälle valvonnasta aiheutuviin rajoituksiin. Tässä arvioinnissa keskeistä olisi rikoksen uhan todennäköisyys ja uhkaavan rikoksen laatu.

Välttämättömyysvaatimus edellyttäisi yleensä, että tekniseen valvontaan määrättävä olisi syylistynyt suojattavan henkilön henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvaan rikokseen tai fyysisesti rikkonut lähestymiskieltoa. Arvioinnissa olisi merkitystä aiemman rikoksen ajankohdalla, laadulla ja vakavuudella. Edellytyksenä teknisesti valvotun lähestymiskiellon määräämiselle ei kuitenkaan olisi, että kieltoon määrättävä henkilö on tehnyt kiellolla suojattavaan henkilöön kohdistuneen rikoksen. Tekninen valvonta voitaisiin määrätä myös, jos kieltoon määrättävän uhkauksista, aiemmista rikoksista tai muusta käyttäytymisestä voidaan päätellä, että kiellolla suojattava on välittömässä vaarassa ja että kieltoon määrättävä ei tulisi kieltoa muuten noudattamaan. Riskinarvioinnissa otettaisiin huomioon myös muiden henkilöiden kuin kiellolla suojattavan henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuneet aiemmat rikokset.

Teknistä valvontaa ei voitaisi määrätä, jos se olisi kohtuutonta ottaen huomioon uhkaavan rikoksen vakavuus, valvontaan määrättävän olosuhteet sekä muut asiassa ilmenneet seikat. Tekninen valvonta voisi olla kohtuutonta lähestymiskieltoon määrättävän olosuhteiden vuoksi esimerkiksi, jos kieltoon määrättävällä olisi jokin sairaus, jonka vuoksi hän ei kykenisi noudattamaan valvontavälineistä annettavia ohjeita.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrätyn velvollisuudesta myötävaikuttaa siihen, että tekninen valvonta voidaan aloittaa ja sitä voidaan jatkaa.

Teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrätty olisi ensinnäkin velvollinen myötävaikuttamaan teknisen valvonnan käyttöönottamiseen ja teknisessä valvonnassa käytettävien valvontavälineiden kiinnittämiseen. Teknisesti valvottua lähestymiskieltoa koskevassa ratkaisussaan tuomioistuin 8 a §:n 2 kohdan nojalla määräisi, missä ja milloin tekniseen valvontaan määrätyn valvontavälineiden kiinnittäminen tapahtuu. Ratkaisussaan tuomioistuin velvoittaisi tekniseen valvontaan määrätyn pysymään istuntopaikassa välittömästi istunnon jälkeen tapahtuvaa valvontavälineiden kiinnittämistä varten tai saapumaan myöhemmin tapahtuvaan valvontavälineiden kiinnittämiseen tähän tarkoitukseen soveltuvassa paikassa. Tekniseen valvontaan määrätty olisi myös velvollinen sallimaan valvontavälineiden kiinnittämisen.

Toiseksi teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrättyllä olisi velvollisuus myötävaikuttaa teknisen valvonnan toteutumiseen. Tätä varten tekniseen valvontaan määrätyn olisi pidettävä hallussaan tai yllään valvonnassa käytettäviä välineitä ja huolehdittava niiden pitämisestä toimintakykyisinä. Valvontapannan lisäksi valvontaan määrättyllä olisi velvollisuus pitää paikannuspuhelin mukanaan. Jotta puhelin pysyisi toimintakykyisenä, valvontaan määrätyn velvollisuutena olisi säännöllisesti ladata sitä. Valvontaan määrätty olisi myös velvollinen käsittelemään valvontavälineitä huolellisesti ja noudattamaan niiden käytöstä annettuja Rikosseuraamuslaitoksen ohjeita.

Lähestymiskiellon rikkomista koskevaa rangaistussäännöstä täydennettäisiin niin, että lähestymiskiellon rikkomisesta voitaisiin tuomita myös, jos kieltoon määrätty rikkoisi momentissa tarkoitettuja velvollisuuksiaan ja siten estäisi teknisen valvonnan käyttöönottamisen tai toteutumisen. Uuden 8 a §:n mukaan näiden velvollisuuksien olisi käytävä ilmi teknisesti valvottua lähestymiskielloa koskevasta ratkaisusta.

7 §. Lähestymiskiellon voimassaolo. Pykälässä säädetään lähestymiskiellon voimassaolosta ja uudistamisesta. Pykälän 1 momenttiin lisättäisiin säännös siitä, että teknisesti valvottu lähestymiskielto voidaan määrätä enintään kuudeksi kuukaudeksi. Teknisesti valvotun lähestymiskiellon kestoa määrittäessä olisi otettava huomioon tapauskohtaiset olosuhteet. Kestoa ei saisi määrätä pidemmäksi ajaksi kuin mikä on lähestymiskiellolla suojattavaan henkilöön kohdistuvan rikoksen uhan torjumiseksi välttämätöntä.

Pykälän 2 momenttiin lisättäisiin säännös siitä, että teknisesti valvottu lähestymiskielto voitaisiin uudistaa enintään kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan. Kun tuomioistuimelta pyydetäisiin teknisesti valvotun lähestymiskiellon uudistamista, tuomioistuimen olisi uudelleen harkittava, täytyvätkö tekniseen valvontaan määrittämisen edellytykset.

8 a §. Teknisesti valvottua lähestymiskielloa koskevan ratkaisun sisältö. Uudessa pykälässä säädetäisiin, mitä tietoja teknisesti valvottua lähestymiskielloa koskevan ratkaisun tulisi sisältää 8 §:ssä säädettyjen tietojen lisäksi.

Pykälän 1 kohdan mukaan teknisesti valvottua lähestymiskielloa koskevasta ratkaisusta olisi käytävä ilmi se tekninen tapa, jolla kieltoon määrättyä valvotaan.

Pykälän 2 kohdan mukaan teknisesti valvottua lähestymiskielloa koskevasta ratkaisusta olisi ilmentävä, missä ja milloin kieltoon määrätyn valvontavälineiden kiinnittäminen tapahtuu. Kiinnittäminen voisi tapahtua joko tuomioistuimen istuntopaikassa välittömästi istunnon jälkeen tai tuomioistuimen määräämässä tähän tarkoitukseen soveltuvassa paikassa myöhemmän ajankohdana. Lain 3 a §:n 2 momentin mukaan teknisesti valvottuun lähestymiskielloon määrättyllä olisi velvollisuus joko pysyä istuntopaikassa valvontavälineiden kiinnittämistä varten tai saapua välineiden kiinnittämiseen myöhemmin. Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehet huolehtisivat valvontalaitteiden kiinnittämisestä. Valvontavälineiden kiinnittämisen aikataulu ja tarkoitukseen soveltuva paikka olisi sen vuoksi syytä selvittää ennen istunkäsittelyä, jotta määräykset olisivat myös käytännössä toteutettavissa. Paikan tulisi olla sellainen, jossa välineiden kiinnittäminen on mahdollista tehdä herättämättä aiheetonta huomiota ja joka olisi valvontaan määrätylle helposti saavutettavissa.

Pykälän 3 kohdan mukaan teknisesti valvottua lähestymiskielloa koskevasta ratkaisusta olisi ilmentävä 3 a §:n 2 momentissa tarkoitettu kieltoon määrätyn velvollisuus myötävaikuttaa teknisen valvonnan käyttöönottamiseen ja toteutumiseen. Ratkaisusta olisi siten ilmentävä, mitä kieltoon määrätty on velvollinen tekemään, jotta tekninen valvonta voidaan aloittaa ja sitä voidaan jatkaa, eli mitä kieltoon määrätyltä vaaditaan, jotta valvontavälineet toimivat.

Lakiin ehdotetaan lisättäväksi myös säännös siitä, että Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen olisi selvitettävä kieltoon määrätylle nämä velvollisuudet (ehdotettu 15 b §:n 2 momentti). Tämä tapahtuisi yleensä suullisesti siinä vaiheessa, kun tekniseen valvontaan määrätylle asennetaan valvontalaitteet. Valvontaan määrätty saisi siten tiedon tekniseen valvontaan liittyvistä velvollisuuksistaan sekä silloin, kun hän saisi tiedoksi teknisesti valvottua lähestymiskielloa koskevan ratkaisun, että silloin, kun teknisestä valvonnasta vastaava viranomainen täyttäisi 15 b §:n 2 momentin mukaisen selvityselvollisuutensa.

9 §. Ilmoitukset tuomiosta. Pykälään lisättäisiin uusi 4 momentti, jonka mukaan teknisesti valvottua lähestymiskieltoa koskevasta ratkaisusta olisi viipymättä ilmoitettava Rikosseuraamuslaitokselle.

11 §. Päätös väliaikaisesta lähestymiskiellosta. Pykälän 1 momentin mukaan lähestymiskielto voidaan määrätä myös väliaikaisena. Momenttiin lisättäisiin säännös siitä, että teknisesti valvottua lähestymiskieltoa ei voitaisi määrätä väliaikaisena.

Pykälän 2 momentissa säädetään väliaikaisen lähestymiskiellon määräämisestä pidättämiseen oikeutetun virkamiehen omasta aloitteesta. Väliaikaisen lähestymiskiellon määrääminen edellyttää lain 2 §:ssä säädettyjen edellytysten täyttymistä. Momentissa säädetään erityisistä edellytyksistä, joiden tulee lisäksi täytyä, jotta pidättämiseen oikeutettu virkamies voi määrätä väliaikaisen lähestymiskiellon omasta aloitteestaan. Voimassa olevan momentin mukaan pidättämiseen oikeutettu virkamies voi määrätä väliaikaisen lähestymiskiellon viran puolesta, jos kiellolla suojattavan suojan tarpeen ilmeisyys edellyttää kiellon välitöntä antamista ja jos asiassa ilmenneistä seikoista on pääteltävissä, että kiellolla suojattava henkilö ei kieltoon määrättävää kohtaan tuntemansa pelon vuoksi tai muusta syystä kykene itse kieltoa hakemaan.

Kuten yleisperusteluista tarkemmin ilmenee (jakso 2.3.1), Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön mukaan valtion positiivinen toimimisvelvollisuus edellyttää valtiolta ennalta estäviä toimia yksilön hengen ja fyysisen koskemattomuuden turvaamiseksi. Positiivinen toimimisvelvollisuus syntyy, jos viranomaiset tiesivät tai heidän olisi pitänyt tietää yksilöä uhanneesta todellisesta ja välittömästä hengen tai terveyden vaarasta, mutta he laiminlöivät ryhtyä toimivallassaan oleviin riskiltä välttymiseksi tarpeellisiin kohtuullisiin toimenpiteisiin. Ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisukäytännössään katsonut, että valtiolla on korostunut velvollisuus suojella haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä, kuten lapsia ja perheväkivallan uhreja. Momentin sanamuotoa muutettaisiin siten, että pidättämiseen oikeutetun virkamiehen olisi määrättävä väliaikainen lähestymiskielto omasta aloitteestaan, jos kiellolla suojattavan henkilön suojan tarpeen ilmeisyys edellyttää kiellon välitöntä antamista. Säännös vastaisi Euroopan ihmisoikeussopimuksen vaatimuksia valtion positiivisesta toimimisvelvollisuudesta ja säännöstä olisi tulkittava ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännön mukaisesti.

Lähestymiskiellon määrääminen viranomaisen omasta aloitteesta ei enää edellyttäisi, että kiellolla suojattava henkilö ei kykene itse kieltoa hakemaan. Lisäksi momentin sanamuotoa muutettaisiin niin, että yleiskielelle vieras ilmaisu ”viran puolesta” korvattaisiin ilmaisulla ”omasta aloitteestaan”, joka tarkoittaisi samaa asiaa, mutta olisi helpommin ymmärrettävä ja informatiivisempi.

Kuten nykyäänkin, väliaikaisen lähestymiskiellon määrääminen viranomaisen aloitteesta edellyttäisi, että henkilöllä olisi välitön ja ilmeinen tarve tulla kiellon avulla suojelluksi. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen olisi siten määrättävä väliaikainen lähestymiskielto omasta aloitteestaan tilanteessa, jossa riskiarvion perusteella on selvää, että henkilöä uhkaa vakavan väkivallan vaara, jolta lähestymiskielto voi häntä suojata. Lisäksi edellytyksenä väliaikaisen lähestymiskiellon määräämiselle viranomaisen omasta aloitteesta olisi, että kyse olisi akuutista tilanteesta, jossa henkilön suojaaminen edellyttäisi kiellon välitöntä antamista.

11 a §. Palveluihin ohjaaminen. Uuden pykälän 1 momentissa säädettäisiin lähestymiskiellolla suojattavan henkilön ohjaamisesta tukipalveluihin silloin, kun poliisi tai syyttäjä määrää väliaikaisen lähestymiskiellon. Väliaikaisen lähestymiskiellon määräämisen yhteydessä poliisin tai syyttäjän olisi tiedusteltava kiellolla suojattavalta, suostuuko hän yhteystietojensa välittämiseen tukipalveluiden tarjoajalle, ja kiellolla suojattavan suostuessa siihen välitettävä yhteystiedot il-

man aiheutonta viivytystä. Esitutkintalain 4 luvun 10 §:n 3 momentin nojalla esitutkintaviranomaisella on vastaava velvollisuus ohjata asianomistaja tukipalveluihin, jos asianomistaja on erityisen suojelun tarpeessa taikka rikoksen luonne tai asianomistajan henkilökohtaiset olosuhteet sitä muuten edellyttävät. Uudella säännöksellä varmistettaisiin, että poliisin tai syyttäjän määrätessä väliaikaisen lähestymiskiellon kiellolla suojattava ohjattaisiin tukipalveluihin myös niissä tilanteissa, joita mainittu esitutkintalain säännös ei kata.

Pykälän 2 momentti koskisi lähestymiskieltoon määrätyn ohjaamista tukipalveluihin silloin, kun poliisi tai syyttäjä määrää väliaikaisen lähestymiskiellon. Väkivallan tekijöille tarkoitettuja tukipalveluja ei ole tällä hetkellä kattavasti koko maassa. Poliisilla tai syyttäjällä olisi kuitenkin velvollisuus ilmoittaa kieltoon määrätulle saatavilla olevista tukipalveluista.

14 a §. Avustaja. Uuden pykälän 1 momentissa säädettäisiin avustajan määräämisestä hakijalle lähestymiskieltoasiassa, jossa hakemuksen perusteena on vakava henkeen, terveyteen tai vapauksen kohdistunut rikos. Momentin nojalla avustaja voitaisiin määrätä myös kiellolla suojattavalle, joka ei ole hakija. Tuomioistuimien voisi määrätä hakijalle tai kiellolla suojattavalle avustajan, jos sitä rikoksen vakavuus, kiellolla suojattavan henkilökohtaiset olosuhteet ja muut seikat huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna.

Edellytykset avustajan määräämiselle vastaisivat rikosoikeudenkäyntilain 2 luvun 1 a §:n 3 kohta. Rikosasian asianomistajalle, joka voisi kohdan nojalla saada oikeudenkäyntiavustajan rikosasiaa varten, voitaisiin siten määrätä avustaja lähestymiskieltoasiaa varten. Tuomioistuimien tulisi tapauskohtaisen kokonaisharkinnan perusteella arvioida, onko avustajan määrääminen perusteltua. Avustaja voitaisiin määrätä, jos hakijalla henkilökohtaisten ominaisuuksiensa tai olosuhteidensa vuoksi tai muun syyn takia olisi erityinen tarve avustajan saamiseen. Avustajan määrääminen olisi sitä perustellumpaa, mitä vakavammasta rikoksesta on kysymys. Harkinnassa voitaisiin ottaa huomioon muun muassa hakijan ikä, terveys ja suhde kieltoon määrättäväksi vaadittuun henkilöön sekä hakemuksen perusteena oleva uhka tai häirintä ja siitä aiheutuneet tai aiheutuvat seuraukset hakijalle.

Pykälän 2 momentin mukaan teknisesti valvottua lähestymiskieltoa koskevassa asiassa kieltoon määrättäväksi vaadittuna olisi oikeus pyynnöstään saada avustaja valtion varoista.

Pykälän 3 momentin mukaan avustajasta olisi soveltuvin osin voimassa, mitä rikosoikeudenkäyntilain 2 luvussa puolustajasta ja asianomistajan oikeudenkäyntiavustajasta säädetään. Tämä tarkoittaisi muun muassa, että luvun 10 §:n 1 momentin mukaisesti avustajan palkkio maksettaisiin valtion varoista ja 2 momentin mukaisesti oikeusavun saajan vastapuolen korvausvelvollisuudesta valtiolle olisi soveltuvin osin voimassa, mitä oikeusapulain 22 §:ssä säädetään.

Oikeusapulain 22 §:n 1 momentin nojalla oikeusavun saajan vastapuoli on velvollinen korvaamaan valtiolle valtion varoista maksettavaksi määrättyt kustannukset ja julkisen oikeusavustajan arvioidun palkkion, jos hän olisi oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevien säännösten nojalla ollut velvollinen korvaamaan oikeusavun saajan oikeudenkäyntikulut. Nyt kysymyksessä olevan pykälän nojalla avustajan saaneen vastapuolelle syntyisi siten korvausvelvollisuus valtiolle, jos olisi lähestymiskieltoain 14 §:ssä tarkoitettuja painavia syitä velvoittaa hänet suorittamaan vastapuolen oikeudenkäyntikulut. Selvyyden vuoksi esityksessä ehdotetaan oikeusapulain 22 §:n 1 momentin täydentämistä lisäämällä siihen nimenomainen viittaus lähestymiskieltoain 14 §:ään. Mainitun pykälän mukaan pääsääntönä kuitenkin on, että asiaan osalliset vastaavat itse lähestymiskieltoasian käsittelystä johtuvista kustannuksista, jolloin nyt kysymyksessä olevan pykälän nojalla maksettavaksi määrättyt kustannukset ja julkisen oikeusavustajan arvioitu palkkio jäisivät valtion vahingoksi.

Avustajan saaneen korvausvelvollisuuteen valtiolle ei sovellettaisi, mitä rikosoikeudenkäyntilain 2 luvun 11 §:ssä säädetään. Teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrätty, jolle olisi pykälän 1 momentin nojalla määrätty avustaja, ei siten olisi velvollinen korvaamaan valtiolle sen varoista maksettua korvauksia.

15 a §. *Lähestymiskiellon noudattamisen valvonta.* Lakiin otettaisiin selvyiden vuoksi säännös lähestymiskiellon valvonnasta. Pykälän mukaan poliisi vastaisi lähestymiskiellon noudattamisen valvonnasta. Lain 3 a §:n nojalla määrätyn lähestymiskiellon teknisestä valvonnasta vastaisi 15 b §:n mukaisesti Rikosseuraamuslaitos.

Poliisilain (872/2011) 1 luvun 1 §:n 1 momentin nojalla poliisin tehtäviin kuuluu yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen sekä rikosten, myös lähestymiskiellon rikkomisen, ennalta estäminen, paljastaminen ja selvittäminen. Lähestymiskiellon valvonta kuuluu siten käytännössä poliisin tehtäviin jo nykyisin, vaikka siitä ei ole laintasoista sääntelyä. Poliisi valvoo lähestymiskiellon noudattamista muun poliisitoiminnan yhteydessä, ellei muihin järjestelyihin ole yksittäisessä tapauksessa tarvetta. Ehdotetulla säännöksellä ei muutettaisi nykytilaa eikä poliisin nykyisiä tehtäviä tältä osin. Lähestymiskiellon teknisestä valvonnasta tulisi kuitenkin poliisille uusia tehtäviä.

Teknisesti valvotun lähestymiskiellon osalta poliisi hoitaisi jatkotoimet saatuaan Rikosseuraamuslaitoksen keskusvalvomosta Häätäkeskuslaitoksen kautta ilmoituksen sähköisen valvontajärjestelmän antamasta luotettavasta hälytyksestä. Keskusvalvomon ilmoittamien tietojen perusteella poliisi arvioisi tilanteen vaatimat toimenpiteet. Kiireellisessä hengen ja terveyden vaarantavassa tapauksessa paikalle lähetettäisiin heti poliisipartio. Tilanteen kiireellisyyteen vaikuttaisivat muun muassa kieltoon määrätyn ja kiellolla suojattavan sijaintitiedot sekä väkivallan uhka ja sen vakavuus.

15 b §. *Tekninen valvonta.* Pykälän 1 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitos vastaisi lähestymiskiellon teknisestä valvonnasta. Lähestymiskiellon ympärivuorokautisesta keskusvalvonnasta vastaisi Rikosseuraamuslaitoksen keskusvalvomo, joka toimii keskusvalvomona myös tutkinta-arestin ja tehostetun matkustuskiellon valvonnassa. Rikosseuraamuslaitos voisi järjestää lähestymiskieltoa koskevan keskusvalvonnan valtakunnallisesti tai alueellisesti noudattaen, mitä yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain (400/2015) 57 §:ssä säädetään. Rikosseuraamuslaitoksen virkamies asentaisi valvontalaitteet teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrätylle ja kiellolla suojattavalle, jos suojattava niin haluaisi, sekä huolehtisi valvontalaitteiden poisottamisesta, kun valvonta päättyy.

Pykälän 2 momentin mukaan teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrätylle olisi selvitettävä hänen valvontalaitteisiin liittyvät velvollisuutensa, joista säädetään ehdotetussa 3 a §:n 2 momentissa. Mainitun momentin mukaan teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrätty olisi velvollinen myötävaikuttamaan teknisen valvonnan käyttöönottamiseen ja valvontavälineiden kiinnittämiseen pysymällä tuomioistuimen istuntopaikassa välineiden kiinnittämistä varten tai saapumalla myöhemmin tapahtuvaan välineiden kiinnittämiseen, sekä sallimalla niiden kiinnittämisen. Teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrätty olisi velvollinen myötävaikuttamaan teknisen valvonnan toteutumiseen pitämällä hallussaan tai yllään valvontavälineitä, huolehtimalla niiden pitämisestä toimintakykyisinä sekä käsittelemällä niitä huolellisesti ja noudattamalla niiden käytöstä annettuja Rikosseuraamuslaitoksen ohjeita.

Pykälän 3 momentti sisältäisi säännöksen teknisessä valvonnassa noudatettavasta hienotunteisuusperiaatteesta. Momentin mukaan valvonnassa olisi vältettävä aiheettoman huomion herättämistä. Lisäksi säädettäisiin, että valvonta olisi toteutettava puuttumatta enempää kenenkään oikeuksiin ja aiheuttamatta suurempaa haittaa kuin on välttämätöntä valvonnan suorittamiseksi.

Pykälän 4 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä olisi oikeus saada virka-tehtävän suorittamiseksi poliisilta poliisilain mukaista virka-apua. Säännöksen nojalla Rikos-seuraamuslaitoksen virkamies voisi saada poliisilta virka-apua esimerkiksi laitteiden asennuk-seen, korjaukseen ja poisottamiseen liittyvissä tilanteissa.

7.2 Rikoslaki

16 luku Rikoksista viranomaisia vastaan

9 a §. Lähestymiskiellon rikkominen. Pykälää täydennettäisiin tekniseen valvontaan liittyvien velvollisuuksien rikkomista koskevalla rangaistussäännöksellä. Pykälään lisättäisiin uusi 2 mo-mentti, jonka mukaan lähestymiskiellon rikkomisesta tuomittaisiin myös lähestymiskieltoon määrätty, joka rikkoisi teknisesti valvottua lähestymiskieltoa koskevassa ratkaisussa määrättyjä velvollisuuksiaan ja siten estäisi teknisen valvonnan käyttöönottamisen tai toteutumisen. Lä-hestymiskielto lakiin ehdotetun uuden 8 a §:n 2 kohdan mukaan teknisesti valvottua lähestymis-kieltoa koskevasta ratkaisusta olisi ilmentävä kieltoon määrätyn velvollisuudet, joista säädetään mainitun lain uudessa 3 a §:n 2 momentissa. Teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrätty olisi velvollinen myötävaikuttamaan teknisen valvonnan käyttöönottamiseen ja valvontaväli-neiden kiinnittämiseen pysymällä tuomioistuimen istuntopaikassa niiden kiinnittämistä varten tai saapumalla myöhemmin tapahtuvaan välineiden kiinnittämiseen, sekä sallimalla niiden kiin-nittämisen. Teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrätty olisi velvollinen myötävaikutta-maan teknisen valvonnan toteutumiseen pitämällä hallussaan tai yllään valvontavälineitä, huo-lehtimalla niiden pitämisestä toimintakykyisinä sekä käsittelemällä niitä huolellisesti ja noudat-tamalla niiden käytöstä annettuja Rikosseuraamuslaitoksen ohjeita. Lähestymiskieltoa koske-vasta ratkaisusta tulisi ilmetä kieltoon määrätyn velvollisuuksien sisältö niin, että kieltoon mää-rätty tietäisi, mitä häneltä vaaditaan, jotta tekninen valvonta voidaan aloittaa, sitä voidaan jatkaa ja valvontavälineet pysyvät toimintakykyisinä. Mainitun lain uuden 15 b §:n 2 momentin mu-kaan Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehen olisi selvitettävä teknisesti valvottuun lähestymis-kieltoon määrätylle hänen valvontavälineisiin liittyvät velvollisuutensa.

Lähestymiskiellon rikkominen on rangaistavaa tahallisenä. Uuden säännöksen tunnusmerkistön mukaan rangaistavuuden edellytyksenä olisi, että velvollisuuksien rikkomisen seurauksena tek-nisen valvonnan käyttöönottaminen tai toteutuminen estyisi. Tunnusmerkistö täyttyisi siten, jos tekijä on teon hetkellä pyrkinyt aiheuttamaansa seuraukseen tai ymmärtänyt, että teon seurauk-sena on teknisen valvonnan estyminen.

Nykyinen 2 momentti siirtyisi 3 momentiksi. Momenttiin tehtäisiin lähestymiskielto lain 3 §:n 4 momentin yhteydenottoja koskevan poikkeussäännöksen tarkentamisesta johtuva muutos.

7.3 Esitutkintalaki

3 luku Esitutinnan toimittamisen yleiset säännökset

11 §. Esitutinnan toimittamisaika. Pykälään lisättäisiin uusi 3 momentti, jonka mukaan esitut-kinta olisi toimitettava kiireellisesti, jos henkilöä epäillään lähestymiskiellon rikkomisesta. Esi-tutinnan kiireellisen toimittamisen tarkoituksena olisi turvata lähestymiskiellon tehokas täy-täntöönpano.

Vaatus esitutinnan kiireellisestä toimittamisesta ei kuitenkaan koskisi lähestymiskiellon rik-komista, jota olisi pidettävä kokonaisuutena arvioiden vähäisenä. Vähäisyyttä olisi arvioitava uhrin suojaamisen ja lähestymiskiellon tehokkaan täytäntöönpanon kannalta. Lähestymiskiel-lon fyysistä tai toistuvaa rikkomista voitaisiin vain poikkeuksellisesti pitää vähäisenä. Vaikka

kyse olisi yksittäisestä teosta, kiireellisyysvaatimus koskisi myös muulla tavoin kuin fyysisesti, esimerkiksi viestillä tai muulla yhteydenotolla, tapahtunutta lähestymiskiellon rikkomista, jos kiellolla suojattavan fyysisen koskemattomuuden turvaaminen tai lähestymiskiellon tehokas täytäntöönpano sitä edellyttäisi.

Nykyinen 3 momentti siirtyisi 4 momentiksi.

7.4 Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa

1 luku Syyteoikeudesta ja syyteharkinnasta

8 a §. Pykälään lisättäisiin uusi *3 momentti* syyteharkinnan toimittamisesta kiireellisesti lähestymiskiellon rikkomista koskevassa asiassa. Jos henkilöä epäiltäisiin lähestymiskiellon rikkomisesta, syyttäjän olisi kiireellisesti ratkaistava, nostaako hän syytteen. Myös syyte olisi nostettava ilman viivytystä. Kiireellisen käsittelyn tarkoituksena olisi turvata lähestymiskiellon tehokas täytäntöönpano.

Vaatimus kiireellisestä syyteharkinnasta ja syytteen nostamisesta ilman viivytystä ei kuitenkaan koskisi lähestymiskiellon rikkomista, jota olisi pidettävä kokonaisuutena arvioiden vähäisenä. Vähäisyyttä olisi arvioitava uhrin suojaamisen ja lähestymiskiellon tehokkaan täytäntöönpanon kannalta. Lähestymiskiellon fyysistä tai toistuvaa rikkomista voitaisiin vain poikkeuksellisesti pitää vähäisenä. Vaikka kyse olisi yksittäisestä teosta, kiireellisyysvaatimus koskisi myös muulla tavoin kuin fyysisesti, esimerkiksi viestillä tai muulla yhteydenotolla, tapahtunutta lähestymiskiellon rikkomista, jos kiellolla suojattavan fyysisen koskemattomuuden turvaaminen tai lähestymiskiellon tehokas täytäntöönpano sitä edellyttäisi.

5 luku Syytteen vireillepanosta

13 a §. Uuden pykälän mukaan lähestymiskiellon rikkomista koskeva rikosasia olisi käsiteltävä kiireellisenä. Vastaavasti kuin syyteharkinnan osalta, vaatimus kiireellisestä käsittelystä ei koskisi lähestymiskiellon rikkomista, jota olisi pidettävä kokonaisuutena arvioiden vähäisenä. Vähäisyyden arvioinnin osalta viitataan 8 a §:n perusteluihin edellä.

Luvun 18 §:n 1 momentin mukaan saman vastaajan tekemiä eri rikoksia koskevat syytteet käsitellään yhdessä, jollei niiden erikseen käsittelemistä pidetä soveliaampana. Jos syytteiden käsitteleminen yhdessä viivästyttäisi lähestymiskiellon rikkomista koskevan rikosasian käsittelyä, tuomioistuimen tulisi harkita syytteiden käsittelemistä erikseen.

7.5 Oikeusapulaki

22 §. *Oikeusavun saajan vastapuolen korvausvelvollisuus.* Voimassa olevan *1 momentin* mukaan oikeusavun saajan vastapuoli, joka olisi oikeudenkäymiskaaren 21 luvun, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 9 luvun tai oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain 10 luvun nojalla velvollinen korvaamaan oikeusavun saajan oikeudenkäyntikulut kokonaan tai osittain, on velvoitettava korvaamaan vastaavasti valtiolle sen varoista oikeusapulain nojalla maksettavaksi määrättyt kustannukset ja julkisen oikeusavustajan arvioitu palkkio korkoineen.

Momentista ilmenee oikeusapuun liittyvä yleinen periaate, jonka mukaan oikeusapua saaneen vastapuolen oikeudenkäyntikuluvastuun tulee lähtökohtaisesti olla riippumaton siitä, onko asiassa myönnetty toiselle osapuolelle oikeusapua vai ei. Sen vuoksi momenttia on jo oikeuskäytännössä tulkittu niin, että sen mukainen korvausvelvollisuus valtiolle voi syntyä myös tilanteissa, jossa oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuus perustuu lähestymiskiellon 14 §:ään

(KKO 2009:8). Momenttia kuitenkin selvytyden vuoksi täydennettäisiin lisäämällä siihen nimellinen viittaus lähestymiskieltoain 14 §:ään.

Lähestymiskieltoain 14 §:n mukaisesti asiaan osalliset vastaavat itse lähestymiskieltoasian käsittelystä johtuvista kustannuksista, jollei ole painavia syitä velvoittaa asiaan osallista suorittamaan vastapuolen kohtuulliset oikeudenkäyntikulut. Lähestymiskieltoasiassa nyt kysymyksessä olevan momentin mukainen korvausvelvollisuus valtiolle syntyisi siten, jos olisi mainitussa pykälässä tarkoitettuja painavia syitä velvoittaa oikeusavun saajan vastapuoli korvaamaan oikeusavun saajan oikeudenkäyntikulut.

7.6 Tuomioistuinmaksulaki

2 §. Oikeudenkäyntimaksun suuruus. Pykälässä säädetään oikeudenkäyntimaksujen euromääristä. Pykälän 1 momenttia muutettaisiin siten, että siitä poistettaisiin lähestymiskieltoasiat. Ehdotetun 5 §:n 14 a kohdan mukaan lähestymiskieltoasiat olisivat jatkossa kaikissa oikeusasteissa maksuttomia.

5 §. Maksuttomat suoritteet. Pykälässä säädetään maksuttomista asiaryhmistä. Pykälään lisättäisiin uusi 14 a kohta, jonka mukaan lähestymiskieltoasioiden käsittelystä ei perittäisi maksua. Kansallisten lähestymiskieltoasioiden lisäksi maksuttomia olisivat eurooppalaista suojelumääräystä koskevan direktiivin 2011/99/EU täytäntöönpanolain (226/2015) sekä suojelutoimenpiteiden vastavuoroisesta tunnustamisesta annetun asetuksen (EU) N:o 606/2013 soveltamisesta annetun lain (227/2015) mukaiset asiat.

9 §. Asian lopputuloksen vaikutus. Voimassa olevan pykälän 4 kohdan mukaan oikeudenkäyntimaksua ei peritä, jos tuomioistuin määrää lähestymiskiellon. Kohta kumottaisiin, koska asian ratkaisu ei jatkossa vaikuttaisi maksun perimiseen. Ehdotetun 5 §:n 14 a kohdan mukaan lähestymiskieltoasiat olisivat maksuttomia.

7.7 Laki henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa

3 §. Määritelmät. Pykälään lisättäisiin kaksi uutta määritelmää. Uuden 10 kohdan mukaan teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrättyllä tarkoitettaisiin henkilöä, joka on määrätty lähestymiskieltoain 3 a §:n nojalla teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon. Uuden 11 kohdan mukaan lähestymiskiellolla suojattavalla tarkoitettaisiin henkilöä, jota määrättyllä lähestymiskiellolla ja sen teknisellä valvonnalla suojataan.

4 §. Rikosseuraamuslaitoksen tietojärjestelmän rekisterit. Lähestymiskiellon tekniseen valvontaan liittyvien henkilötietojen käsittely tarkoittaa uutta tietoryhmää ja uutta rekisterinpitotehtävää Rikosseuraamuslaitokselle. Koska käsiteltävät henkilötiedot eivät läheskään aina olisi vankien tai tutkintavankien tietoja, ja teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrätyn henkilötietojen lisäksi olisi tarpeen käsitellä myös lähestymiskiellolla suojattavan henkilötietoja, ne olisi säilytettävä erillään vankien ja tutkintavankien tiedoista. Myös rikosasioiden tietosuojadirektiivin 6 artikla, joka on pantu täytäntöön rikosasioiden tietosuojalain 8 §:n 1 momentilla, sisältää vaatimuksen siitä, että eri rekisteröityjen ryhmien välillä tulisi mahdollisuuksien mukaan tehdä selvä ero. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 5 momentti, jossa säädettäisiin Rikosseuraamuslaitoksen lähestymiskieltoarekisteristä. Rekisteri sisältäisi lähestymiskiellon tekniseen valvontaan liittyvät henkilötiedot. Nykyinen 5 momentti siirtyisi 6 momentiksi.

5 §. Yksilöintitiedot. Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että yksilöintitietoina saisi käsitellä myös teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrätyn yksilöimiseen tarvittavia tietoja, jotka tallennettaisiin lähestymiskieltoarekisteriin. Käsiteltävät yksilöintitiedot voisivat

olla lähtökohtaisesti samat kuin vankien ja tutkintavankien osalta, joskaan tuntomerkkietoja ei valvonnan sähköisestä luonteesta johtuen olisi yleensä tarpeen käsitellä.

6 §. *Tietojen käsittely muodollisen täytäntöönpanon tehtävissä.* Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 2 momentti, jonka mukaan Rikosseuraamuslaitos saisi käsitellä teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrätyn valvomiseksi tietoja lähestymiskiellon teknisen valvonnan alkamisesta ja päättymisestä.

8 §. *Tietojen käsittely vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon, tutkintavankeuden toimeenpanon ja lähestymiskiellon teknisen valvonnan tehtävissä.* Pykälän otsikkoa ja 1 momentin johdantokappaletta ja 9 kohtaa muutettaisiin lähestymiskiellon teknisen valvonnan tehtäviin liittyvien tietojen käsittelytarpeen huomioimiseksi. Valvonnan yhteydessä olisi tarpeen käsitellä lähestymiskiellon

sia rajoituksia koskevia tietoja sekä tietoja niiden noudattamisesta. Momentissa luetellut tietoryhmät eivät muiden kohtien osalta tulisi sovellettaviksi lähestymiskiellon teknisen valvonnan osalta.

Pykälään ehdotetaan myös lisättäväksi uusi 5 momentti, jossa huomioitaisiin tiedot, joita Rikosseuraamuslaitoksen olisi välttämätöntä käsitellä 1 momentin 9 kohdassa tarkoitettujen tietojen lisäksi. Momentin mukaan teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrätyn tietoihin saisi sisällyttää ensinnäkin teknisen valvonnan toimeenpanon varmistamiseksi myös lähestymiskielolla suojattavan välttämättömät yksilöintitiedot. Käytännössä kyse olisi henkilötiedoista, jotka sisältyvät teknisesti valvottua lähestymiskieltoa koskevaan tuomioistuimen ratkaisuun. Lisäksi momentin mukaan teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrätyn tietoihin saisi sisällyttää muut toimeenpanon kannalta tärkeät tiedot, joiden tulisi myös olla välttämättömiä teknisen valvonnan kannalta. Tietojen käsittely ehdotetaan rajattavaksi välttämättömiin tietoihin sen korostamiseksi, että rekisteröidyn yksityiselämää ei tule rajoittaa enempää kuin on välttämätöntä teknisen valvonnan toimeenpanon ja sääntelyn tavoitteen kannalta, eli lähestymiskielolla suojattavan turvallisuuden varmistamiseksi.

13 a §. *Lähestymiskiellon teknisen valvonnan yhteydessä saatujen sijaintitietojen käsittely.* Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uusi pykälä, jonka mukaan Rikosseuraamuslaitos saisi hakea esiin ja tallentaa rekisteriin lähestymiskiellon teknisen valvonnan yhteydessä saatuja sijaintitietoja vain, jos teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrätty menee kieltoa koskevassa ratkaisussa määrätyle kielletylle alueelle tai oleskelee siellä taikka tekninen valvonta estyy, tai poliisin pyynnöstä. Ehdotettu säännös rajoittaisi sijaintitietojen käsittelyn siihen, mikä on välttämätöntä teknisen valvonnan toteuttamisen kannalta. Valvontaan käytettävän pannan ja paikannuspuhelimien yhdistelmällä olisi teknisesti mahdollista selvittää valvottavan tarkka sijainti ja seurata valvottavan liikkeitä reaaliaikaisesti, mikä tarkoittaa yksityiselämän ytimeen puuttumista. Säännöksellä huomioitaisiin kuitenkin se, että sijaintitiedot ovat valtiosääntöisesti arkaluonteisia henkilötietoja, joiden käsittelyn tulee olla rajoitetumpaa kuin muiden henkilötietojen käsittelyn, ja käsittelyyn on tarpeen kohdistaa ylimäärisiä suojatoimenpiteitä. Ehdotetuilla rajoituksilla lähestymiskieltoon määrätyn sijaintia ei voitaisi seurata reaaliaikaisesti muulloin kuin siinä tilanteissa, että lähestymiskieltoon määrätyn paikannus aktivoitaisiin laitteen hälyttäessä. Sijaintitietojen käyttö koskisi sekä niitä tilanteita, joissa valvottava liikkuisi lähestymiskiellon kattamalla alueella, sekä toisaalta niitä tilanteita, joissa valvottava estää valvonnan toteutumisen tai valvonta estyy muusta syystä, esimerkiksi järjestelmään tulevan häiriön takia. Näissäkin tilanteissa on tarve tarkistaa valvottavan sijainti, jotta kiellolla suojattavan turvallisuus voidaan varmistaa. Joissakin harvemmissä tilanteissa voisi olla tarpeen hakea sijaintitiedot poliisin pyynnöstä, erityisesti silloin, jos suojattava henkilö on ilmoittanut lähestymiskiellon rikkomisesta, mutta laite ei ole hälyttänyt. Säännöksellä täsmennettäisiin rikosasioiden tietosuojalain 5

§:ssä säädettyä käyttötarkoitussidonnaisuuden vaatimusta. Rikosseuraamuslaitos ei voisi käyttää tietoja muuhun kuin 13 a §:ssä säädettyyn tarkoitukseen, minkä lisäksi niiden käsittelyn olisi oltava perustuslain tulkintakäytännön mukaisesti välttämätöntä.

14 §. Tietojen käsittelyyn oikeutetut. Pykälän 2 momentin 3 kohtaan ehdotetaan lisättäväksi viittaus 13 a §:ssä tarkoitettuihin sijaintitietoihin. Muutos tarkoittaisi, että sijaintitietoja saisi käsitellä vain Rikosseuraamuslaitoksen kehittämisen ja ohjauksen vastuualueen erikseen nimeämät Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehet. Säännöksellä täydennettäisiin erityisenä suojatoimenpiteenä rikosasioiden tietosuojalain 32 §:n vaatimuksia henkilötietojen suojaamisesta, ottaen huomioon sijaintitietojen arkaluonteisuuden.

16 §. Oikeus saada tietoja muilta viranomaisilta ja tiedonantovelvollisilta. Pykälän 1 momentin johdantokappaleta ehdotetaan muutettavaksi siten, että Rikosseuraamuslaitoksella olisi oikeus saada salassapitosäännösten estämättä myös teknisesti valvottuun lähestymiskielloon määrättyä ja lähestymiskiellolla suojattavaa koskevat tiedot. Kyse olisi tiedoista, jotka ovat tarpeen Rikosseuraamuslaitokselle säädettyjen uusien tehtävien hoitamiseksi.

20 §. Tietojen luovuttaminen poliisille ja Hätäkeskuslaitokselle. Pykälään lisättäisiin kaksi uutta momenttia, joilla huomioitaisiin tarve luovuttaa lähestymiskiellon tekniseen valvontaan liittyviä tietoja Hätäkeskuslaitokselle ja poliisille. Ehdotetun uuden 3 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitos voisi salassapitosäännösten estämättä pyynnöstä ja myös oma-aloitteisesti luovuttaa Hätäkeskuslaitokselle ja poliisille tiedon lähestymiskiellon rikkomisesta sekä teknisesti valvottuun lähestymiskielloon määrätyn ja lähestymiskiellolla suojattavan sijaintitiedon. Tiedot voitaisiin luovuttaa momentin mukaisesti rikoksen ennalta estämistä ja poliisin valvontatehtävän suorittamista varten. Käytännössä kyse olisi poliisin hälytystehtävän hoitamisesta. Lähestymiskiellolla suojattavan turvallisuuden varmistamiseksi tai esimerkiksi pahoinpitelyrikoksen ennalta estämiseksi olisi tarpeen luovuttaa lähestymiskiellon rikkomista koskevan tiedon lisäksi teknisesti valvottuun lähestymiskielloon määrätyn sijaintitieto. Myös lähestymiskiellolla suojattavalla voisi olla omalla suostumuksellaan valvontalaitteet, jolloin myös suojattavan sijainnista voitaisiin kerätä tietoja. Jos sähköiseen valvontaan määrätty menisi alueelle, joka kuuluu lähestymiskiellon piiriin, kiellolla suojattavan laitteen paikannustieto antaisi samalla tiedon myös siitä, miten kiireellisestä tilanteesta on kyse. Jos kiellolla suojattava olisi kaukana lähestymiskiellon piiriin kuuluvalla alueella, tilanne ei olisi kiireellinen siitä huolimatta, että sähköiseen valvontaan määrätty rikkoisi lähestymiskielloa. Käytännössä Rikosseuraamuslaitoksen keskusvalvomo saisi hälytyksen valvontajärjestelmästä ja tekisi sen saatuaan ilmoituksen Hätäkeskuslaitokselle. Hätäkeskuslaitoksen välittämien tietojen perusteella poliisi arvioisi, mihin toimenpiteisiin sen olisi tarpeen ryhtyä hälytyksen johdosta, mukaan lukien kiireellisyyden arviointi. Rikosseuraamuslaitoksen itse suorittama sijaintitietojen käsittely olisi siten yleensä hyvin rajallista, koska siihen ei liittyisi tietojen arviointia tiedon luovutushetkellä.

Poliisin oikeudesta käsitellä lähestymiskiellon tekniseen valvontaan liittyviä henkilötietoja lähestymiskiellon valvontatehtävien suorittamiseksi säädettäisiin henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 6 §:ään lisättävässä uudessa 5 kohdassa ja rikosten ennalta estämiseksi 8 §:ään lisättävässä uudessa 5 kohdassa.

Hätäkeskuslaitoksen oikeuteen käsitellä lähestymiskiellon tekniseen valvontaan liittyviä henkilötietoja soveltuisi hätäkeskuslain 17 §:n 1 momentin 5 kohta, jonka mukaan hätäkeskustietojärjestelmään voi tallentaa ilmoitukseen, tehtävään tai toimenpiteeseen liittyvän henkilön henkilöllisyyttä koskevia tietoja, liityntä asiaan ja ilmoituksen kohteen yksilöintitiedot sijainti- tai paikkatietoineen. Hätäkeskuslain uudistamishankkeessa (SM035:00/2020) ehdotetaan, että pykälässä säädettäisiin siitä, mitä henkilötietoja saadaan käsitellä hätäkeskustoiminnassa sen si-

jaan, että määriteltäisiin, mihin tietojärjestelmään tietoja tallennetaan. Pykälä soveltuisi jatkosakin tekniseen valvontaan liittyvien henkilötietojen käsittelyyn Hätaikeskuslaitoksessa. Hätaikeskuslaitos voisi myös pyytää näitä tietoja tuottaessaan hätaikeskustoimintaan liittyviä tukipalveluja poliisille.

Ehdotetussa uudessa *4 momentissa* säädettäisiin Rikosseuraamuslaitoksen oikeudesta salassapitosäännösten estämättä luovuttaa pyynnöstä ja myös oma-aloitteisesti poliisille esitutkintatarkoitukseen lähestymiskiellon teknisen valvonnan yhteydessä saadut sijaintitiedot ja muut teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrättyä ja lähestymiskiellolla suojattavaa koskevat tiedot. Kyse voisi olla lähestymiskiellon rikkomista koskevan rikosepäilyn selvittämisestä tai myös muun rikosepäilyn, erityisesti henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikosepäilyn selvittämisestä. Koska sijaintitiedot ovat arkaluonteisia, eikä muita esitutkinnassa mahdollisesti tarvittavia tietoja ole mahdollista yksilöidä tarkasti, tietojen olisi oltava välttämättömiä lähestymiskiellon rikkomista tai muuta rikosepäilyä koskevan esitutinnan suorittamiseksi. Lisäksi erityisenä suojatoimena ehdotetaan, että sijaintitietojen luovuttamisesta päättäisi rekisterinpitäjä tai sen määrittävä Rikosseuraamuslaitoksen virkamies. Voimassa olevat lain säännökset tietojen luovuttamisesta eivät kata lähestymiskiellon teknisen valvonnan yhteydessä saatuja sijaintitietoja ja muita siihen liittyviä tietoja, joten ne olisi katettava nimenomaisella tiedonluovutussääntelyllä. Ehdotetut säännökset ovat välttämättömiä, jotta lähestymiskiellon rikkomisen osoittavat tiedot ovat käytettävissä esitutkinnassa.

Poliisin oikeudesta käsitellä lähestymiskiellon tekniseen valvontaan liittyviä henkilötietoja tutkintatehtävissä säädettäisiin henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 6 §:ään liittyvässä uudessa 5 kohdassa.

Rekisteröidyn (sähköiseen valvontaan määrätyn) tiedonsaantioikeus perustuu suoraan rikosasioiden tietosuojalain 23 §:n säännöksiin. Kyseisen pykälän 1 momentin 1 kohdan perusteella rekisteröidyllä on oikeus saada itseään koskevat käsiteltävät henkilötiedot ja kaikki tietojen alkuperästä käytettävissä olevat tiedot. Tämä tiedonsaantioikeus kattaisi myös sijaintitiedot, eikä niiden käsittelystä rekisteröidyn oikeuksien toteuttamiseksi ole tarpeen säätää erikseen.

31 §. Tietojen tarkistaminen ja poistaminen rekistereistä. Pykälän *1 momentin 1 kohtaa* ehdotetaan täydennettäväksi lisäämällä siihen poistosäännökset, jotka koskevat lähestymiskiellon rekisterin tietoja ja lähestymiskiellon teknisen valvonnan yhteydessä saatuja sijaintitietoja. Lain 5 §:n 1 momentissa ja 6 §:n 2 momentissa tarkoitetut lähestymiskiellon rekisterin tiedot poistettaisiin viiden vuoden kuluttua teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrittämisestä. Säilytysaika vastaisi lähestymiskieltoa koskevien tietojen säilytysaikaa poliisin rekisterissä. Lain 13 a §:ssä tarkoitetuille sijaintitiedoille ehdotetaan lyhyempää säilytysaikaa. Tiedot poistettaisiin kahden vuoden kuluttua teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrittämisestä. Poistoajalla huomioitaisiin sijaintitietojen arkaluonteisuus ja säilyttäminen rajattaisiin siihen, minkä arvioidaan olevan riittävä ja välttämätön mahdollisten lähestymiskiellon rikkomistilanteiden esitutinnan, rikoksen ennalta estämisen tai vaaran torjumisen sekä rekisteröidyn oikeuksien kannalta. Esitutkinta olisi suoritettava kiireellisenä, joten pidempi säilytysaika ei olisi tarpeen.

7.8 Laki henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa

6 §. Tutkinta- ja valvontatehtävissä käsiteltävien henkilötietojen sisältö. Pykälässä täsmennetään henkilötiedot, joita poliisi saa käsitellä 5 §:n mukaisesti tutkinta- ja valvontatarkoituksiin 4 §:ssä tarkoitettujen henkilön perustietojen lisäksi. Voimassa olevan säännöksen perusteluiden mukaan lähestymiskieltoa koskevat tiedot kuuluvat *1 kohdassa* tarkoitettuihin poliisin tehtävään, toimenpiteeseen ja tapahtumaan liittyviin tarpeellisiin yksilöinteihin, kuvauksiin ja luokituksiin. Vastaavasti *1 kohdassa* tarkoitettuihin tietoihin kuuluvat myös yksityisoikeuden alalla

määrättyjen suojelutoimenpiteiden vastavuoroisesta tunnustamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen soveltamisesta annetussa laissa tarkoitettuja suojelutoimenpiteitä koskevat tiedot. (HE 242/2018 vp s. 63-64).

Poliisin tutkinta- ja valvontatehtävien suorittaminen edellyttää myös ehdotettuun lähestymiskiellon tekniseen valvontaan liittyvien henkilötietojen käsittelyä. Rikosseuraamuslaitoksen oikeudesta luovuttaa mainittuja tietoja poliisille säädettäisiin henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 20 §:ssä. Erityisesti sijaintitietojen luonteen huomioimiseksi pykälään lisättäisiin uusi *5 kohta*, jossa säädettäisiin nimenomaisesti lähestymiskielltoa ja yksityisyyden alalla määrättyjä suojelutoimenpiteitä koskevien tietojen käsittelystä. Kohta vastaisi niiden osalta nykyistä 1 kohtaa ja kattaisi jatkossa myös lähestymiskiellon tekniseen valvontaan liittyvät tiedot. Kohdassa täsmennettäisiin, että poliisi saa käsitellä muiden tietojen ohella myös lähestymiskiellon 15 b §:ssä tarkoitetun lähestymiskiellon teknisen valvonnan yhteydessä saatuja sijaintitietoja. Sijaintitietojen käsittely olisi tarpeen lähestymiskiellon valvontatehtävän suorittamiseksi, kiellolla suojattavan turvallisuuden varmistamiseksi ja lähestymiskiellon rikkomista tai muuta rikosepäilyä koskevan esitutkinnan suorittamiseksi vastaavissa tilanteissa kuin Rikosseuraamuslaitos saisi hakea esiin ja tallentaa rekisteriin sijaintitietoja ja luovuttaa niitä poliisille ja Häätokeskuslaitokselle. Tarkempien perustelujen osalta viitataan henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annettuun lakiin ehdotetun 13 a §:n ja 20 §:n 3 ja 4 momentin yksityiskohtaisiin perusteluihin.

8 §. *Rikosten ennalta estämiseen tai paljastamiseen liittyvien henkilötietojen sisältö.* Pykälän 1 momentissa täsmennetään henkilötiedot, joita poliisi saa käsitellä 7 §:ssä tarkoitettujen rikosten ennalta estämiseen tai paljastamiseen liittyvien tehtävien suorittamiseksi 4 §:ssä tarkoitettujen henkilön perustietojen lisäksi. Henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 20 §:ään ehdotetun uuden 3 momentin mukaan Rikosseuraamuslaitos voisi luovuttaa poliisille lähestymiskiellon tekniseen valvontaan liittyviä tietoja paitsi poliisin valvontatehtävän suorittamista, myös rikoksen ennalta estämistä varten. Nyt kysymyksessä olevan pykälän 1 momenttiin lisättäisiin uusi *5 kohta*, jossa säädettäisiin nimenomaisesti lähestymiskielltoa ja yksityisyyden alalla määrättyjä suojelutoimenpiteitä koskevien tietojen käsittelystä vastaavasti kuin poliisin tutkinta- ja valvontatehtäviä koskevassa 6 §:ssä. Kohdassa täsmennettäisiin, että poliisi saa käsitellä muiden tietojen ohella myös lähestymiskiellon 15 b §:ssä tarkoitetun lähestymiskiellon teknisen valvonnan yhteydessä saatuja sijaintitietoja. Sijaintitietojen käsittely olisi tarpeen lähestymiskiellolla suojattavan turvallisuuden varmistamiseksi ja rikosten ennalta estämiseksi vastaavissa tilanteissa kuin Rikosseuraamuslaitos saisi luovuttaa niitä poliisille. Tarkempien perustelujen osalta viitataan henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annettuun lakiin ehdotetun 20 §:n 3 momentin yksityiskohtaisiin perusteluihin.

8 Voimaantulo

Lait ehdotetaan tulemaan voimaan noin vuoden kuluttua siitä, kun ne on hyväksytty ja vahvistettu. Voimaantulo edellyttää riittävän ajan varaamista lainsäädännön täytäntöönpanotoimiin. Ehdotuksen mukaan sähköisesti valvotun lähestymiskiellon teknisestä valvonnasta vastaisi Rikosseuraamuslaitos ja tekniseen valvontaan käytettäisiin Rikosseuraamuslaitoksen sähköistä valvontajärjestelmää. Nykyistä valvontajärjestelmää tulisi kehittää siten, että se soveltuisi myös lähestymiskiellojen sähköiseen valvontaan.

9 Suhde muihin esityksiin

9.1 Esityksen riippuvuus muista esityksistä

Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi esitutkintalain 3 luvun 11§:ää sekä oikeudenkäynnissä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 8 a §:ää. Mainittuja pykäläiä ehdotetaan muutettaviksi myös esityksen kanssa samaan aikaan annettavassa hallituksen esityksessä laeiksi esitutkintalain 3 luvun 11 §:n ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 8 a §:n ja 5 luvun 13 §:n muuttamisesta.

9.2 Suhde talousarvioesitykseen

Esitys liittyy valtion vuoden 2023 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

10 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

10.1 Sähköinen valvonta

Esityksessä ehdotetaan, että lähestymiskieltolakia täydennettäisiin säännöksillä lähestymiskiellon sähköisestä valvonnasta. Ehdotetulla sääntelyllä on merkitystä perustuslain 7 §:ssä turvatuhenkilökohtaisen vapauden, koskemattomuuden ja turvallisuuden, 9 §:ssä turvatuhenkilökohtaisen liikumisvapauden sekä 10 §:ssä turvatuhenkilökohtaisen yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta.

Henkilökohtainen vapaus, koskemattomuus ja turvallisuus sekä liikkumisvapaus

Perustuslain 7 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Pykälän 3 momentin mukaan henkilökohtaiseen koskemattomuuteen ei saa puuttua eikä vapautta riistää mielivaltaisesti eikä ilman laissa säädettyä perustetta. Perustuslain 9 §:ssä turvataan Suomen kansalaisen ja maassa laillisesti oleskelevan ulkomaalaisen vapaus liikkua maassa ja valita asuinpaikkansa. Perustuslain 10 §:ssä säädetään yksityiselämän suojasta. Pykälän 1 momentin mukaan jokaisen yksityiselämä, kunnia ja kotirauha on turvattu. Pykälän 3 momentin mukaan lailla voidaan säätää perusoikeuksien turvaamiseksi tai rikosten selvittämiseksi välttämättömistä kotirauhan piiriin ulottuvista toimenpiteistä.

Euroopan ihmisoikeussopimuksen neljännen lisäpöytäkirjan 2 artiklan mukaan jokaisella, joka on laillisesti jonkin valtion alueella, on oikeus liikkumisvapauteen tällä alueella ja vapaus valita asuinpaikkansa. Liikkumisvapautta voidaan rajoittaa vain lailla ja jos se on välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa muun muassa rikosten ehkäisemiseksi tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien suojelemiseksi. Liikkumisvapauden rajoitusten tulee olla oikeassa suhteessa niiden tavoitteeseen. Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklassa turvataan oikeus nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta. Artiklan mukaan näihin oikeuksiin ei saa puuttua, paitsi silloin kun laki sen sallii ja se on välttämätöntä demokraattisessa yhteiskunnassa artiklassa mainittujen tavoitteiden saavuttamiseksi, kuten rikollisuuden estämiseksi tai muiden henkilöiden oikeuksien ja vapauksien turvaamiseksi.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä on korostettu valtion positiivista toimintavelvoitetta yksilön hengen ja fyysisen koskemattomuuden turvaamiseksi (PeVL 10/2017 vp, s. 2, Osman v. Yhdistynyt kuningaskunta 28.10.1998, kohdat 115 ja 116, Branko Tomasic

v. Kroatia 15.1.2009, kohta 51, Opuz v. Turkki 9.6.2009, kohta 129 ja Kurt v. Itävalta 15.6.2021).

Esityksessä ehdotetaan uutta sääntelyä, jonka mukaan laajennettuun lähestymiskieltoon voitaisiin kiellolla suojattavaan kohdistuvan rikoksen uhan torjumiseksi liittää sähköinen valvonta. Tuomioistuimien voisi laajennettua lähestymiskieltoa koskevassa päätöksessä määrätä, että kiellon noudattamista valvotaan teknisin välinein, jos tekninen valvonta on välttämätöntä henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen uhan torjumiseksi eikä se ole kohtuutonta ottaen huomioon uhkaavan rikoksen vakavuus, valvontaan määrättävän olosuhteet sekä muut asiassa ilmenneet seikat.

Teknisesti valvotun lähestymiskiellon noudattamista valvottaisiin kieltoon määrätyn haltuun annettavilla tai hänen yllleen kiinnitettävillä teknisillä välineillä tai tällaisten välineiden yhdistelmällä. Käytettäessä valvontavälineiden yhdistelmää kieltoon määrätyn ylle kiinnitettäisiin valvontapanta ja kieltoon määrätty olisi velvollinen pitämään mukanaan GPS/GNSS-paikkannuspuhelinta. Pannan käytöllä voitaisiin varmistaa paikkannuspuhelinta kantavan henkilöllisyys ja kieltoon määrätty voitaisiin paikantaa. Kieltoon määrätty olisi velvollinen lataamaan paikkannuspuhelinta säännöllisesti.

Laajennettu lähestymiskielto, johon liitetään sähköinen valvonta, ei rajoittaisi kieltoon määrättävän liikkumisvapautta enempää kuin laajennettu lähestymiskielto ilman sähköistä valvontaa. Sähköinen valvonta olisi tapa valvoa kiellon noudattamista. Uutta olisi, että lähestymiskieltoon määrätyn liikkumisesta kerättäisiin tietoa ja kieltoon määrätty olisi velvollinen myötävaikuttamaan sähköisen valvonnan käyttöönottamiseen ja valvontalaitteiden kiinnittämiseen sekä myötävaikuttamaan sähköisen valvonnan toteutumiseen pitämällä hallussaan tai yllään valvontavälineitä ja huolehtimalla niiden pitämisestä toimintakykyisinä. Sääntelyllä puututtaisiin siten kieltoon määrätyn yksityiselämän suojaan ja henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen.

Perusoikeuksien rajoitusperusteiden tulee olla hyväksyttäviä ja rajoittamisen tulee olla painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimaa (PeVM 25/1994 vp, s. 5, PeVL 8/2004 vp, s. 2). Lähestymiskiellon sähköinen valvonta voitaisiin määrätä vain henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen uhan torjumiseksi. Sähköisen valvonnan tarkoituksena on turvata lähestymiskiellolla suojattavan henkilön oikeutta elämään ja henkilökohtaiseen turvallisuuteen. Rajoitusperusteet ovat hyväksyttäviä ja perusoikeuksien rajoittaminen painavan yhteiskunnallisen tarpeen vaatimaa.

Perusoikeusrajoitusten on oltava välttämättömiä hyväksyttävän tarkoituksen saavuttamiseksi (PeVM 25/1994 vp, s. 5 ja PeVL 44/2020 vp, s. 5). Perusoikeusrajoitus on sallittu ainoastaan, jos tavoite ei ole saavutettavissa perusoikeuteen vähemmän puuttuvien keinoin (ks. PeVM 25/1994 vp, s. 5).

Ehdotettu sääntely sisältäisi takeita, jotka turvaavat, että sähköinen valvonta on perusteltua eikä ylitä sitä, mikä on välttämätöntä.

Sähköisen valvonnan edellytyksenä olisi, että se on välttämätöntä henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen uhan torjumiseksi. Sähköinen valvonta voitaisiin määrätä vain, jos lähestymiskiellon määrääminen ilman teknistä valvontaa ei olisi riittävä keino kiellolla suojattavan turvallisuuden varmistamiseksi. Edellytyksenä olisi lisäksi, että tekninen valvonta ei olisi kohtuutonta ottaen huomioon uhkaavan rikoksen vakavuus, valvontaan määrättävän olosuhteet sekä muut asiassa ilmenneet seikat. Sähköistä valvontaa ei liitettäisi kaikkiin laajennet-

tuihin lähestymiskieltoihin, vaan sähköinen valvonta perustuisi tapauskohtaiseen riskinarviointiin, jossa keskeistä olisi rikoksen uhan todennäköisyys ja uhkaavan rikoksen laatu. Sähköisen valvonnan määrääminen edellyttäisi tapauskohtaista kokonaisharkintaa, jossa arvioitaisiin valvonnan määräämisen perusteena olevien syiden painavuutta suhteessa perusoikeusrajoituksiin.

Ehdotuksen mukaan sähköisessä valvonnassa olisi vältettävä aiheettoman huomion herättämistä ja se olisi toteutettava puuttumatta enempää kenenkään oikeuksiin ja aiheuttamatta suurempaa haittaa kuin on välttämätöntä valvonnan suorittamiseksi.

Perustuslakivaliokunta on käsitellessään valvontarangaistusta ja valvottua koevapautta koskevia lakiehdotuksia (PeVL 30/2010 vp ja PeVL 4/2013 vp) arvioinut ehdotettua teknistä valvontatapaa, jossa valvonta tapahtuisi kieltoon määrätyn haltuun annettavilla tai ylle kiinnitettävillä valvontalaitteilla. Perustuslakivaliokunta on niiden yhteydessä pitänyt tällaista puuttumista henkilökohtaiseen koskemattomuuteen vähäisenä ja välttämättömänä rangaistuksen luonne huomioon ottaen eikä ole pitänyt sääntelyä ongelmallisena perustuslain 7 §:n 3 momentin kannalta. Toisaalta merkityksellistä valtiosääntöisessä arvioinnissa on, että lähestymiskielto voidaan määrätä rikoksen ennalta estämiseksi myös muulle henkilölle kuin rikoksesta tuomitulle.

Sähköinen valvonta olisi ajallisesti rajattu ja sen enimmäiskesto olisi lyhyempi kuin laajennetun lähestymiskiellon. Teknisesti valvottu lähestymiskielto voitaisiin määrätä enintään kuudeksi kuukaudeksi ja se voitaisiin uudistaa enintään kolmeksi kuukaudeksi kerrallaan. Sähköinen valvonta voitaisiin määrätä vain niin pitkäksi aikaa kuin se on kiellolla suojattavaan kohdistuvan rikoksen uhan torjumiseksi välttämätöntä. Sähköisen valvonnan välttämättömyyttä olisi arvioitava säännöllisesti uudelleen.

Voimassa olevan lain mukaan lähestymiskielto voidaan määrätä laajennettuna, jos on syytä olettaa, että perusmuotoinen lähestymiskielto ei ole riittävä rikoksen uhan torjumiseksi. On kuitenkin osoittautunut, että nykyinen lähestymiskielto ei laajennettukaan ole ollut riittävä keino varmistaa kiellolla suojattavan turvallisuutta tilanteessa, jossa on olemassa korkea, jopa henkeen kohdistuvan, väkivallan riski. Ehdotetulla sääntelyllä puututtaisiin lähestymiskiellon tekniseen valvontaan määrättävän henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen sekä liikkumisvapauteen ainoastaan tilanteessa, jossa lievemmat keinot eivät ole auttaneet ja liikkumisvapautta rajoitettaisiin vain erikseen täsmennetylle alueelle. Sääntely ei siten rajoittaisi näitä perusoikeuksia enempää kuin on välttämätöntä kiellolla suojattavan turvallisuuden varmistamiseksi. Ottaen huomioon kiellolla suojattavaan henkilöön kohdistuva vakavan väkivallan riski ja siitä suojattavalle aiheutuva kärsimys sääntely täyttäisi oikeasuhtaisuuden vaatimukset.

Henkilötietojen suoja

Sääntelyllä olisi vaikutusta henkilötietojen suojaan. Henkilötietojen käsittelytilanteet kuuluisivat rikosasioiden tietosuojalain soveltamisalaan. Lisäksi sovellettaviksi tulisivat toimivaltaisia viranomaisia koskevat erityislait. Hallituksen esityksellä ehdotetaan täydennettäväksi henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annettua lakia ja henkilötietojen käsittelystä poliisitoimissa annettua lakia. Vaikka kyse olisi rikosten ennalta estämisestä, merkityksellistä ehdotetun henkilötietojen käsittelyä koskevan sääntelyn valtiosääntöisen arvioinnin kannalta on se, että sääntelyllä puututtaisiin sellaistenkin henkilöiden yksityiselämän suojaan, joita ei ole välttämättä tuomittu rikoksesta, ja sillä olisi myös vaikutusta lähestymiskiellolla suojattavan henkilön yksityiselämän ja henkilötietojen suojaan.

Teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrättyjä valvottaisiin valvontapannan ja GPS/GNSS-paikannuksen avulla. Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on katsonut, että GPS-

laitteella kerätyt tiedot ovat henkilötietoja siltä osin kuin ne paljastavat henkilön sijainnin ja liikkumisen yleisellä paikalla. Tällaisten tietojen käsittely myös tarkoittaa rekisteröidyn yksityiselämän suojaan puuttumista. GPS-teknologian avulla tapahtuva tarkkailu on kuitenkin luonteeltaan erilaista kuin katselun tai kuuntelun mahdollistavat menetelmät, jotka puuttuvat yksityiselämän suojaan voimakkaammin, koska ne paljastavat enemmän tietoa henkilön käyttäytymisestä sekä tietoa mielipiteistä ja tunteista. Koska GPS-teknologiaan perustuva tarkkailu puuttuu yksityiselämän suojaan vähemmän, telekuuntelua koskevat verrattain tiukat vaatimukset eivät sellaisenaan sovellu yksilön liikkumisen tarkkailuun GPS-paikannuksen avulla. Tuomioistuimien onkin soveltanut yleisempiä periaatteita lainsäädännön ennakoitavuudesta arvioiessaan yksittäistapauksessa, onko GPS-paikannuksen kohteeksi joutuneella henkilöllä ollut käytettävissään riittävä suoja 8 artiklan takaamien oikeuksien mielivaltaiselta loukkaukselta (esim. *Uzun v. Germany*, tuomio 2.9.2010, §§ 51-52 ja 66). Sijaintitiedot ovat myös rikosasioiden tietosuojalain 3 §:n 1 kohdan henkilötietojen määritelmän alaan kuuluvia tietoja.

Lähestymiskiellon tekniseen valvontaan käytettävä valvontalaite ei mahdollistaisi teknistä kuuntelua tai katselua. Näin ollen ehdotettu sääntely ei tarkoittaisi perustuslain 10 §:ssä turvatun kotirauhan piiriin ulottuvaa puuttumista. Ehdotettua sääntelyä on kuitenkin tarpeen arvioida rikosasioihin sovellettavaa henkilötietojen käsittelyä koskevien vaatimusten valossa sekä vakiintuneen arkaluonteisten henkilötietojen käsittelyä koskevan perustuslain tulkintakäytännön valossa.

Perustuslakivaliokunta on tarkistanut henkilötietojen suojaa koskevaa tulkintakäytäntöään EU:n yleistä tietosuojaa-asetusta täydentävää tietosuojalakiehdotusta koskevassa lausunnossaan PeVL 14/2018 vp. Valiokunnan mukaan tietosuojaa-asetuksen yksityiskohtainen sääntely, jota tulkitaan ja sovelletaan EU:n perusoikeuskirjassa turvattujen oikeuksien mukaisesti, muodostaa yleensä riittävän säännöspohjan myös perustuslain 10 §:ssä turvatun yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta (PeVL 14/2018 vp, s. 4). Toisin kuin suoraan sovellettava tietosuojaa-asetus, poliisidirektiivi ei kuitenkaan sisällä sellaista yksityiskohtaista sääntelyä, joka muodostaisi riittävän säännöspohjan perustuslain 10 §:ssä turvatun yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta (PeVL 14/2018 vp, s. 7, ks. myös PeVL 26/2018 vp, s. 3). Perustuslakivaliokunnan mukaan on selvää, että erityislainsäädännön tarpeellisuutta on arvioitava myös tietosuojaa-asetuksenkin edellyttämän riskiperustaisen lähestymistavan mukaisesti kiinnittämällä huomiota tietojen käsittelyn aiheuttamiin uhkiin ja riskeihin. Mitä korkeampi riski käsittelystä aiheutuu luonnollisen henkilön oikeuksille ja vapauksille, sitä perustellumpaa on yksityiskohtaisempi sääntely (PeVL 14/2018 vp, s. 5).

Perustuslakivaliokunnan mielestä arkaluonteisten tietojen käsittelyä koskevaa sääntelyä on edelleen syytä arvioida myös aiemman sääntelyn lakitasoisuutta koskevan käytännön pohjalta (PeVL 14/2018 vp ja PeVL 15/2018 vp). Perustuslakivaliokunta on muun muassa henkilötietojen käsittelyä Rikosseuraamuslaitoksessa koskevaa lakiehdotusta käsitellessään kiinnittänyt huomiota siihen, että henkilötietojen käsittelyä koskevaa sääntelyä on myös perusoikeusherkissä sääntelykonteksteissa edelleen arvioitava valiokunnan aiemman sääntelyn lakitasoisuutta, täsmällisyyttä ja kattavuutta korostaneen käytännön pohjalta (PeVL 27/2021 vp, s. 2, PeVL 26/2018 vp, s. 3, ks. myös PeVL 14/2018 vp, s. 7). Valiokunta on lisäksi viitannut nimenomaisesti siihen, että valiokunta on pitänyt henkilötietojen käsittelyä koskevassa valtiosääntöisessä arviossa merkityksellisenä myös käsittelyn tarkoitusta yksilöön kohdistuvan julkisen vallan käytön mahdollistajana (ks. PeVL 26/2018 vp, s. 3, PeVL 14/2018, s. 5, PeVL 1/2018 vp, s. 6). Perustuslakivaliokunta on toisaalta kiinnittänyt huomiota myös henkilötietojen käsittelyä koskevan sääntelyn raskauteen ja monimutkaisuuteen (ks. esim. PeVL 31/2017 vp, s. 4 ja PeVL 71/2014 vp, s. 3). Valiokunta muistuttaa tämän johdosta, että henkilötietojen suojaan liittyvät sääntelyn kattavuuden, täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden vaatimukset voidaan joiltain osin

täyttää myös tietosuojasetuksen soveltamisalan ulkopuolella kansalliseen oikeuteen sisältyvällä yleislailla (ks. myös PeVL 14/2018 vp, s. 7, PeVL 31/2017 vp, s. 3—4, PeVL 5/2017 vp, s. 9, PeVL 38/2016 vp, s. 4).

Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on kiinnittänyt henkilötietojen suojaa koskevassa oikeuskäytännössään huomiota siihen, että jo pelkkä henkilön yksityiselämään liittyvien tietojen rekisteröinti tarkoittaa puuttumista 8 artiklassa tarkoitetun yksityiselämän suojaan, eikä sillä, mihin tarkoitukseen rekisteröityjä henkilötietoja myöhemmin käytetään ole tämän arvion kannalta merkitystä (Leander v. Sweden, tuomio 26.3.1987, § 48, Amann v. Sveitsi, suuren jaoston tuomio 16.2.2002, § 69). Sen arvioinnissa, ovatko viranomaisen käsittelemät henkilötiedot merkityksellisiä yksityiselämän suojan kannalta, tuomioistuin on antanut merkitystä erityiselle asiayhteydelle, johon liittyen henkilötietoja on rekisteröity ja säilytetty, rekisterin luonteelle ja käyttötarkoitukselle sekä käsittelyn seurauksille (esim. Peck v. the United Kingdom, tuomio 28.1.2003, § 59). Ehdotetun sääntelyn kannalta merkityksellisessä asiayhteydessä, esimerkiksi telekuuntelun, tarkkailun ja salaisten tiedonhankintakeinojen osalta, tuomioistuin on pitänyt oleellisena, että lainsäädäntö on riittävän selkeää ja yksityiskohtaista soveltamisalaltaan ja että se sisältää suojan vähimmäistakeet muun muassa rekisteröinnin, säilytysaikojen, käytön, tietoon pääsyyn oikeutettujen ja salassapidon osalta (S. ja Marper v. Yhdistynyt Kuningaskunta, tuomio 4.12.2008, § 99, ja siinä viitatu tuomiot).

Perustuslakivaliokunta on tarkistanut yksityiselämän suojan ydinalueen merkitystä koskevaa käytäntöään. Perustuslakivaliokunta on todennut muun muassa, että kategorinen erottelu suojan reuna- ja ydinalueeseen ei aina ole perusteltua, vaan huomiota on yleisemmin kiinnitettävä myös rajoitusten merkittävyyteen (PeVL 36/2021 vp, s. 3-4, PeVL 48/2018 vp, s. 3-6, PeVL 18/2014 vp, s. 6/II, ks. myös PeVL 36/2018 vp, s. 22). Perustuslakivaliokunta on katsonut myös EU-oikeuteen perustuvan yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta merkityksellisen kansallisen sääntelyn valmistelussa olevan syytä kiinnittää huomiota erityisesti EU-tuomioistuimen asioissa Digital Rights Ireland (C-293/12 ja C-594/12), Schrems (C-362/14) ja Tele2 Sverige ja Watson (C-698/15 ja C-203/15) antamiin ratkaisuihin (PeVL 36/2017 vp, s. 7, PeVL 35/2018 vp, s. 6, PeVL 13/2017 vp, s. 4—5, PeVL 9/2017 vp, s. 5). EU-tuomioistuin on Tele2 Sverige ja Watson -tapauksessa todennut, että liikenne- ja paikkatietojen kokonaisuus voi mahdollistaa hyvin tarkkojen päätelmien tekemisen niiden henkilöiden, joiden tietoja on säilytetty, yksityiselämästä, kuten elämäntavoista, vakituksista tai väliaikaisista oleskelupaikoista, päivittäisestä tai muusta liikkumisesta, tekemisestä sekä näiden henkilöiden sosiaalisista suhteista ja heidän sosiaalisesta ympäristöstään (kohta 99, ks. myös Digital Rights -tuomio, 27 kohta).

Perustuslakivaliokunta on antanut erityistä merkitystä luovutettavien tietojen luonteelle arkaluonteisina tietoina arvioidessaan täsmällisyyttä ja sisältöä. Mikäli ehdotetut säännökset tietojen luovutuksesta ovat kohdistuneet myös arkaluonteisiin tietoihin, on tavallisen lain säätämisjärjestyksen käyttämisen edellytyksenä ollut sääntelyn täsmentäminen selostetun perustuslakivaliokunnan viranomaisten tietojen saamista ja luovuttamista salassapitovelvollisuuden estämättä koskevaa sääntelyä koskevan käytännön mukaiseksi (ks. PeVL 15/2018 vp ja esim. PeVL 38/2016 vp). Perustuslakivaliokunta on arvioinut tietojen luovuttamista koskevaa sääntelyä erityisesti viranomaisten osalta ja on kiinnittänyt huomiota muun muassa siihen, mihin ja ketä koskeviin tietoihin tiedonsaantioikeus ulottuu ja miten tiedonsaantioikeus sidotaan tietojen välttämättömyyteen. Viranomaisen tietojensaantioikeus ja tietojen luovuttamismahdollisuus ovat voineet liittyä jonkin tarkoituksen kannalta "tarpeellisiin tietoihin", jos tarkoitetut tietosisällöt on pyritty luettelemaan laissa tyhjentävästi. Jos taas tietosisältöjä ei ole samalla tavoin luetteloitu, sääntelyyn on pitänyt sisällyttää vaatimus "tietojen välttämättömyydestä" jonkin tarkoituksen kannalta (ks. esim. PeVL 17/2016 vp, s. 2—3 ja siinä viitatu lausunnot). Valiokunta ei

toisaalta ole pitänyt hyvin väliä ja yksilöimättömiä tietojensaantioikeuksia perustuslain kannalta mahdollisina edes silloin, kun ne on sidottu välttämättömyyskriteeriin (esim. PeVL 36/2020 vp, s. 5, PeVL 19/2012 vp).

Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt tulkintakäytännössään erityistä huomiota myös arkaluonteisten henkilötietojen säilytysaikoihin. Perustuslakivaliokunnan mukaan tietojen pysyvä säilyttäminen ei ole henkilötietojen suojan mukaista, ellei siihen ole tietojärjestelmän luonteeseen tai tarkoitukseen liittyviä perusteita (ks. esim. PeVL 51/2018 vp, PeVL 31/2017 vp). Valiokunta on pitänyt myös viiden vuoden säilytysaikaa arkaluonteisten tietojen osalta pitkänä (PeVL 3/2021 vp, s. 4, PeVL 51/2018 vp, s. 16, PeVL 13/2017 vp, s. 6) ja korostanut, että mitä pidemmäksi tietojen säilytysaika muodostuu, sitä olennaisempaa on huolehtia tietoturvasta, tietojen käytön valvonnasta ja rekisteröidyn oikeusturvasta (PeVL 28/2016 vp, s. 7).

Ehdotettu sääntely kuuluu perusoikeusherkkään sääntelykontekstiin, johon myös liittyy julkisen vallan käyttöä. Sääntely myös tarkoittaisi, että arkaluonteisiksi katsottavia sijaintitietoja, joita saataisiin GPS/GNSS-teknologiaa hyödyntämällä lähestymiskiellon teknisen valvonnan yhteydessä, rekisteröitäisiin ja käsiteltäisiin erityisesti Rikosseuraamuslaitoksen ja poliisin toimesta. Rikosasoiden tietosuojalaki sisältää useita menettelyllisiä takeita sille, että sijaintitietoja ja muita lähestymiskiellon tekniseen valvontaan liittyviä henkilötietoja käsitellään asianmukaisesti, mukaan lukien tietoturvallisuutta koskevat vaatimukset. Käsittelyyn ja rekisteröidyn oikeuksien toteutumiseen kohdistuu myös valvontaa. Ottaen kuitenkin huomioon arkaluonteisten henkilötietojen suojaan kohdistuvat erityiset vaatimukset, henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annettuun lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännökset lähestymiskiellon sähköistä valvontaa koskevien henkilötietojen käsittelystä, säilyttämisestä ja luovuttamisesta. Sijaintitietoja saisi hakea esiin ja tallentaa Rikosseuraamuslaitoksen rekisteriin vain laissa nimenomaisesti säädettyissä tilanteissa. Siten myös teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrätyn sijainnin reaaliaikainen seuranta olisi mahdollista vain kyseisissä tilanteissa. Laissa myös täsmennettäisiin ne henkilöt, joilla Rikosseuraamuslaitoksessa olisi oikeus käsitellä sijaintitietoja. Henkilötietojen luovuttaminen Rikosseuraamuslaitoksen rekisteristä Häätäkeskuslaitokselle ja poliisille rajattaisiin tilanteisiin, joissa ne olisivat välttämättömiä laissa täsmennettyyn käyttötarkoitukseen. Sijaintitietojen ohella käsiteltävät tiedot rajattaisiin niihin tietoihin, joita pidettäisiin välttämättömänä sähköisen valvonnan kannalta. Sijaintitietojen ehdotettu säilytysaika Rikosseuraamuslaitoksen rekisterissä olisi lyhyempi kuin muiden teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrättyä koskevien henkilötietojen säilytysaika. Henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annettuun lakiin lisättäisiin lisäksi säännökset siitä, että poliisi saisi käsitellä muiden tietojen ohella myös lähestymiskiellosta annetun lain 15 b §:ssä tarkoitetun lähestymiskiellon teknisen valvonnan yhteydessä saatuja sijaintitietoja. Poliisin käsittelyoikeus olisi rajattu käyttötarkoitukseltaan ainoastaan tutkinta- ja valvontatehtävien suorittamiseen sekä rikosten ennalta estämiseen ja paljastamiseen ja koskisi sijaintitietojen osalta ainoastaan lähestymiskiellosta annetun lain 15 b §:ssä tarkoitetun lähestymiskiellon teknisen valvonnan yhteydessä saatuja sijaintitietoja. Käsittely olisi tarpeen lähestymiskiellon valvontatehtävän suorittamiseksi, kiellolla suojattavan turvallisuuden varmistamiseksi ja lähestymiskiellon rikkomista tai muuta rikosepäilyä koskevan esitutinnan suorittamiseksi.

Ehdotetut henkilötietojen käsittelyä koskevat erityissäännökset ovat tarpeen rekisteröidyn suojan vahvistamiseksi. Henkilötietojen käsittely rajoitettaisiin ehdotetuilla säännöksillä siihen, mikä on välttämätöntä ja oikeasuhteista sääntelyn tavoitteen eli lähestymiskiellolla suojattavan turvallisuuden varmistamiseksi.

Rangaistussäännös

Esityksessä ehdotetaan lähestymiskiellon rikkomista koskevan rikoslain 16 luvun 9 a §:n täydentämistä niin, että rangaistavaa olisi myös sähköiseen valvontaan liittyvien velvollisuuksien rikkominen. Ehdotetun säännöksen nojalla rangaistaisiin sitä, joka rikkoo teknisesti valvottua lähestymiskielloa koskevassa ratkaisussa määrättyjä velvollisuuksiaan ja siten estää teknisen valvonnan käyttöönottamisen tai toteutumisen.

Ehdotetun lähestymiskiellon 3 a §:n 2 momentin mukaan teknisesti valvottuun lähestymiskiellon määrätty olisi velvollinen myötävaikuttamaan teknisen valvonnan käyttöönottamiseen ja valvonnassa käytettävien välineiden kiinnittämiseen. Lähestymiskiellon tekninen valvonta toteutettaisiin kieltoon määrätyn ylle kiinnitettävällä valvontapannalla ja hänen haltuunsa annettavalla GPS/GNSS-paikannuspuhelimella. Kieltoon määrätyn olisi pidettävä yllään valvontapantaa, jotta voidaan varmistaa paikannuspuhelimella kantavan henkilöllisyys ja kieltoon määrätty voidaan paikantaa. Tekniseen valvontaan määrätty olisi velvollinen myötävaikuttamaan myös teknisen valvonnan toteutumiseen pitämällä hallussaan tai yllään valvonnassa käytettäviä välineitä, huolehtimalla niiden pitämisestä toimintakykyisinä sekä käsittelemällä niitä huolellisesti ja noudattamalla niiden käytöstä annettuja Rikosseuraamuslaitoksen ohjeita.

Lähestymiskiellon teknistä valvontaa ei voitaisi ottaa käyttöön eikä toteuttaa ilman valvontaan määrätyn myötävaikutusta. Teknistä valvontaa ei voitaisi aloittaa, jos kieltoon määrättyä ei saataisi paikalle valvontapannan kiinnittämistä varten tai valvontapantaa ei saataisi kiinnitettyä hänen ylleen. Jo aloitettu tekninen valvonta estyisi, jos kieltoon määrätty rikkoisi, irrottaisi tai tekisi toimintakyvyttömäksi hänen ylleen kiinnitetyn tai haltuunsa annetun teknisen välineen. Kysymys voisi olla esimerkiksi siitä, että kieltoon määrätty poistaisi laitteen virtalähteen saaden laitteen sammumaan, estäisi laitteen toiminnan estämällä sen välittämän signaalin lähettämisen tai jättäisi lataamatta paikannuspuhelimien. Tällainen toimenpide aiheuttaisi hälytyksen Rikosseuraamuslaitoksen keskusvalvomossa, joka välittäisi tiedon siitä Hätäkeskuslaitoksen kautta poliisille. Jos kieltoon määrätty kuitenkin jatkuvasti toimisi näin, kieltoon määrätyn toiminta johtaisi käytännössä siihen, että tuomioistuimen määräämää teknistä valvontaa ei pystyttäisi panemaan täytäntöön.

Vastaavaa sähköistä valvontatekniikkaa käytetään rikosseuraamusten ja pakkokeinojen valvonnassa. Myös niissä sähköisen valvonnan toteutuminen edellyttää valvontaan määrätyn myötävaikutusta. Vankeuden tai tutkintavankeuden vaihtoehtona määrättävässä sähköisessä valvonnassa valvontaan määrätty on motivoitunut myötävaikuttamaan valvonnan onnistumiseen, koska myötävaikutusvelvollisuuden laiminlyönti voi johtaa ankarampaan, vankeudessa suoritettavaan seuraamukseen. Teknisesti valvottu lähestymiskielto ei olisi vankeuden tai tutkintavankeuden vaihtoehto eikä myötävaikutusvelvollisuuden laiminlyöntiin liittyisi uhkaa ankarammasta seuraamuksesta. Myötävaikutusvelvollisuuden laiminlyöntiin liittyvä rangaistusuhka olisi sen vuoksi välttämätön teknisen valvonnan täytäntöönpanon turvaamiseksi.

Lähestymiskiellon sähköinen valvonta määrättäisiin vain tilanteessa, jossa se on välttämätöntä henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen uhan torjumiseksi ja jossa lievemmat keinot eivät ole riittäviä kiellolla suojattavan turvallisuuden varmistamiseksi. Sähköisen valvonnan täytäntöönpanon turvaaminen edellyttää valvontaan määrätyn myötävaikutusta, minkä vuoksi on välttämätöntä säätää sähköiseen valvontaan liittyvien velvollisuuksien laiminlyönti rangaistavaksi. Perusoikeusrajoitus on välttämätön perustuslaissa turvatun kiellolla suojatun turvallisuuden varmistamiseksi. Kriminalisoinnille on siten painava yhteiskunnallinen tarve ja perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävä peruste.

Teknisen valvonnan estyminen ei edellyttäisi, että kieltoon määrätty vahingoittaisi valvontalaitteita, vaan kieltoon määrätty voisi myös muilla toimenpiteillään tai laiminlyönneillään estää teknisen valvonnan toteutumisen. Vahingontekoa koskeva rangaistussäännös ei sen vuoksi olisi riittävä turvaamaan tekniseen valvontaan liittyvien velvollisuuksien noudattamista ja valvonnan toteutumista.

Esityksessä ehdotetaan lähestymiskiellon rikkomista koskevan rangaistussäännöksen laajentamista siten, että lähestymiskiellon rikkomisesta voitaisiin tuomita myös se, joka rikkoo teknisesti valvottua lähestymiskielloa koskevassa ratkaisussa määrättyjä velvollisuuksiaan ja siten estää teknisen valvonnan käyttöönottamisen tai toteutumisen. Tekniseen valvontaan määrätyn velvollisuudet ilmenisivät lähestymiskieltolain 3 a §:n 2 momentista ja teknisesti valvottua lähestymiskielloa koskevasta ratkaisusta. Ehdotettu rangaistussäännös täyttäisi rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen sisältyvän vaatimuksen sääntelyn täsmällisyydestä.

Lähestymiskiellon rikkomisen uutena tekemuotona tekniseen valvontaan liittyvien velvollisuuksien rikkomisen enimmäisrangaistus olisi vuosi vankeutta. Tavoitetta teknisen valvonnan täytäntöönpanon turvaamisesta ja uhrin suojaamisesta vakavalta hengen tai terveyden vaaralta ei saavutettaisi, jos tekniseen valvontaan liittyvien velvollisuuksien rikkominen olisi tätä lievemmin rangaistavaa. Rangaistusseuraamuksen ankaruus olisi siten oikeassa suhteessa teon moitittavuuteen ja rangaistusjärjestelmä kokonaisuudessaan täyttäisi suhteellisuuden vaatimukset. Lähestymiskiellon rikkomisen rangaistusasteikko mahdollistaisi myös tarvittaessa pakkokeinojen käytön, jos se olisi välttämätöntä teknisen valvonnan täytäntöönpanemiseksi, esimerkiksi teknisten välineiden kiinnittämistä varten. Ehdotettu sääntely sähköisestä valvonnasta täyttää kokonaisuutena perusoikeuksien rajoittamisen välttämättömyyden ja oikeasuhtaisuuden vaatimukset.

10.2 Väliaikaisen lähestymiskiellon määrääminen viranomaisen aloitteesta

Säännös väliaikaisen lähestymiskiellon määräämisestä viranomaisen aloitteesta otettiin lähestymiskieltolakiin samassa yhteydessä, kun lakia täydennettiin perheen sisäistä lähestymiskielloa koskevilla säännöksillä. Hallituksen esityksessä (HE 144/2003 vp) ehdotettiin, että pidättämiseen oikeutettu virkamies voisi määrätä väliaikaisen lähestymiskiellon viran puolesta, jos kiellon tarve on ilmeinen. Säännöksen tarkoituksena oli mahdollistaa lähestymiskiellon määrääminen viranomaisen omasta aloitteesta sellaisissa tilanteissa, joissa suojan tarpeessa selvästi oleva henkilö ei esimerkiksi kykene tai uskalla pyytää kiellon määräämistä. Perustuslakivaliokunta piti säännöksen tavoitetta perusoikeusjärjestelmän kannalta hyväksyttävänä ja perusteltuna, mutta katsoi vaatimuksen toimenpiteen oikeasuhtaisesta käyttämisestä edellyttävän säännöksen täsmentämistä (PeVL 8/2004 vp s. 3). Tämän vuoksi säännöstä täydennettiin eduskuntakäsittelyssä siten, että väliaikainen lähestymiskiello voidaan määrätä viran puolesta, jos kiellolla suojattavan henkilön suojan tarpeen ilmeisyys edellyttää kiellon välitöntä antamista ja jos asiassa ilmenneistä seikoista on pääteltävissä, että kiellolla suojattava henkilö ei kieltoon määrättävää henkilöä kohtaan tuntemansa pelon vuoksi tai muusta syystä kykene itse kieltoa hakemaan (11 § 2 momentti).

Esityksessä ehdotetaan lähestymiskieltolain 11 §:n 2 momentin säännöksen muuttamista niin, että pidättämiseen oikeutetun virkamiehen olisi määrättävä väliaikainen lähestymiskiello omasta aloitteestaan, jos kiellolla suojattavan henkilön suojan tarpeen ilmeisyys edellyttää kiellon välitöntä antamista. Ehdotuksen mukaan väliaikaisen lähestymiskiellon määrääminen pidättämiseen oikeutetun virkamiehen omasta aloitteesta ei siten enää edellyttäisi, että kiellolla suojattava henkilö ei kykene itse kieltoa hakemaan.

Ehdotuksella on merkitystä perustuslain 9 §:ssä suojatun liikkumisvapauden, 10 §:ssä turvattujen yksityiselämän ja perhe-elämän suojan sekä perheen sisäisen lähestymiskiellon osalta myös perustuslain 15 §:ssä turvatun omaisuuden suojan kannalta. Ehdotetulla säännöksellä suojataan jokaiselle perustuslain 7 §:ssä turvattuja oikeuksia elämään, henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Ehdotus toteuttaa siten julkiselle vallalle perustuslain 22 §:ssä säädettyä perus- ja ihmisoikeuksien turvaamisvelvoitetta.

Perusoikeusrajoitusta arvioitaessa on otettava huomioon Suomea sitovat kansainväliset ihmisoikeusvelvoitteet. Kuten edellä (jakso 10.1) ilmenee, Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä on korostettu valtion positiivista toimimisvelvollisuutta yksilön hengen ja fyysisen koskemattomuuden turvaamiseksi.

Väliaikaisen lähestymiskiellon määrittäminen viran puolesta koskevan säännöksen säätämisen jälkeen Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on antanut useita ratkaisuja, jotka koskevat valtion positiivista toimimisvelvollisuutta henkilöiden suojelemiseksi perhe- tai parisuhdeväkivallalta, kuten *Kontrová v. Slovakia* (31.5.2007) ja *Opuz v. Turkki* (9.6.2009). Ihmisoikeustuomioistuin on ratkaisukäytännössään katsonut, että ihmisoikeussopimuksen 2 artikla (oikeus elämään) ja 3 artikla (kidutuksen ja epäinhimillisen kohtelun kielto) edellyttävät valtiolta erityisiä toimenpiteitä väkivallan ennalta estämiseksi, jos viranomaiset tiesivät tai heidän olisi pitänyt tietää kyseisenä aikana tietyn yksilön henkeä uhanneesta todellisesta ja välittömästä vaarasta, mutta he laiminlöivät ryhtyä toimivallassaan oleviin riskiltä välttymiseksi tarpeellisiin kohtuullisiin toimenpiteisiin. Valtion positiivinen toimimisvelvollisuus henkilöiden suojelemiseksi perheväkivallalta voi perustua myös ihmisoikeussopimuksen 8 artiklaan, jossa turvattu yksityiselämän suoja kattaa myös henkilökohtaisen koskemattomuuden. Ihmisoikeustuomioistuin on katsonut perheväkivaltaa koskevassa ratkaisukäytännössään, kuten *Talpis v. Italia* (18.9.2017), että todellisen ja välittömän riskin arvioinnissa tulee ottaa huomioon erityinen perheväkivallan konteksti. Valtiolla on korostunut velvollisuus suojella haavoittuvassa asemassa olevia perheväkivallan uhreja. Tällöin kysymys ei ole ainoastaan velvoitteesta tarjota yleistä suojelua yhteiskunnalle, vaan ennen kaikkea velvoitteesta huomioida perättäisten väkivaltatapauksien toistuminen perheen sisällä.

Valtion positiivista toimimisvelvollisuutta edellytetään myös Istanbulin sopimuksen 5 artiklan 2 kohdassa. Kohdan mukaan sopimusvaltioilla on huolellisuusvelvoite ehkäistä, tutkia, rankaista ja hyvittää yleissopimuksen soveltamisalaan kuuluvat valtiosta riippumattomien toimijoiden eli yksityisten henkilöiden väkivallanteot. Sopimuksen selitysmuistion mukaan 5 artiklan sisältö kuvastaa Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytäntöä. Selitysmuistiossa viitataan ihmisoikeustuomioistuimen tuomioon *Opuz v. Turkki*, jossa tuomioistuin sovelsi huolellisuusvelvoitetta. Tuomioistuin katsoi, että positiivinen velvoite suojella oikeutta elämään (ihmisoikeussopimuksen 2 artikla) edellyttää valtion viranomaisilta huolellisuutta, esimerkiksi ennalta ehkäiseviä operatiivisia toimia, niiden suojellessa yksilöä, jonka elämä on vaarassa.

Istanbulin sopimuksen 52 artikla velvoittaa sopimusvaltiot varmistamaan, että toimivaltaisilla viranomaisilla on valtuudet määrätä välittömän vaaran uhatessa perheväkivallan tekijä poistumaan uhrin tai vaarassa olevan henkilön asunnosta riittävän pitkäksi ajaksi sekä valtuudet kieltää väkivallantekijää menemästä uhrin tai vaarassa olevan henkilön asuntoon tai ottamasta yhteyttä häneen. Sopimuksen selitysmuistiossa todetaan, että artiklassa tarkoitettu välitön vaara on toimivaltaisten viranomaisten arvioitava. Istanbulin sopimuksen toimeenpanoa valvova GREVIO-asiantuntijaryhmä katsoi, että turvaamistoimenpiteenä väliaikaisen lähestymiskiellon määrittäminen ei saa riippua uhrin tahdosta, vaan se pitää määrätä välittömästi viran puolesta osana valtion velvollisuutta estää väkivallan tapahtuminen (5 artiklan 2 kohta).

Ehdotettu säännös ottaisi huomioon edellä mainitun ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisukäytännössä tapahtuneen kehityksen ja Istanbulin sopimuksen vaatimukset. Säännöstä sovellettaisiin olosuhteissa, joissa ihmisoikeustuomioistuin on katsonut valtiolle syntyvän positiivisen toimimisvelvollisuuden henkilöiden suojelemiseksi perheväkivallalta. Säännöksen voidaan siten katsoa täyttävän oikeasuhtaisuuden vaatimukset.

Edellä mainituilla perusteilla lakiehdotukset voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyksessä.

Hallitus pitää kuitenkin suotavana, että perustuslakivaliokunta antaisi asiasta lausunnon.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

lähestymiskiellosta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lähestymiskiellosta annetun lain (898/1998) 3 §:n 4 momentti, 7 § sekä 11 §:n 1 ja 2 momentti, sellaisina kuin ne ovat laissa 711/2004, sekä
lisätään lakiin uusi 3 a ja 8 a §, 9 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 384/2010, uusi 4 momentti sekä lakiin uusi 11 a, 14 a, 15 a ja 15 b § seuraavasti:

1 luku

Yleiset säännökset

3 §

Kiellon sisältö

Lähestymiskielto ei koske yhteydenottoja, joille on asiallinen peruste ja jotka ovat erityisestä syystä ilmeisen tarpeellisia.

3 a §

Teknisesti valvottu lähestymiskielto

Tuomioistuin voi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta määrätä, että laajennetun lähestymiskiellon noudattamista valvotaan teknisin välinein kieltoon määrätyn haltuun annettavilla tai hänen ylleen ranteeseen, nilkkaan tai vyötärölle kiinnitettävillä teknisillä välineillä taikka tällaisten välineiden yhdistelmillä (*teknisesti valvottu lähestymiskielto*), jos tekninen valvonta on välttämätöntä henkeen, terveyteen tai vapautteen kohdistuvan rikoksen uhan torjumiseksi eikä se ole kohtuutonta ottaen huomioon uhkaavan rikoksen vakavuus, valvontaan määrättävän olosuhteet sekä muut asiassa ilmenneet seikat.

Teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrätty on velvollinen myötävaikuttamaan teknisen valvonnan käyttöönottamiseen ja 1 momentissa tarkoitettujen valvonnassa käytettävien välineiden kiinnittämiseen pysymällä tuomioistuimen istuntopaikassa istunnon jälkeen tapahtuvaa välineiden kiinnittämistä varten tai saapumalla myöhemmin tapahtuvaan välineiden kiinnittämiseen sekä sallimalla niiden kiinnittämisen. Teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrätty on velvollinen myötävaikuttamaan teknisen valvonnan toteutumiseen pitämällä hallussaan tai yllään valvonnassa käytettäviä välineitä, huolehtimalla niiden pitämisestä toimintakykyisinä sekä käsittelemällä niitä huolellisesti ja noudattamalla niiden käytöstä annettuja Rikosseuraamuslaitoksen ohjeita.

7 §

Lähestymiskiellon voimassaolo

Lähestymiskielto voidaan määrätä enintään yhdeksi vuodeksi. Perheen sisäinen lähestymiskielto voidaan kuitenkin määrätä enintään kolmeksi kuukaudeksi ja teknisesti valvottu lähestymiskielto enintään kuudeksi kuukaudeksi. Kielto tulee voimaan silloin, kun käräjäoikeus tekee ratkaisun kieltoon määräämisestä. Ratkaisua on noudatettava muutoksenhausta huolimatta, jollei asiaa käsittelevä ylempi tuomioistuin toisin määrää.

Kielto voidaan uudistaa. Tällöin lähestymiskielto voidaan määrätä enintään kahdeksi vuodeksi. Perheen sisäinen lähestymiskielto ja teknisesti valvottu lähestymiskielto voidaan kuitenkin uudistettaessa määrätä enintään kolmeksi kuukaudeksi. Kiellon uudistamista voidaan pyytää ennen edellisen kiellon päättymistä.

8 a §

Teknisesti valvottua lähestymiskielloa koskevan ratkaisun sisältö

Sen lisäksi, mitä 8 §:ssä säädetään, teknisesti valvottua lähestymiskielloa koskevasta ratkaisusta on ilmentävä:

- 1) tekninen valvontatapa;
- 2) missä ja milloin kieltoon määrätyn valvonnassa käytettävien teknisten välineiden kiinnittäminen tapahtuu;
- 3) kieltoon määrätyn 3 a §:n 2 momentissa tarkoitettu velvollisuus myötävaikuttaa teknisen valvonnan käyttöönottamiseen ja toteutumiseen.

9 §

Ilmoitukset tuomiosta

Teknisesti valvottua lähestymiskielloa koskevasta päätöksestä on viipymättä ilmoitettava Rikosseuraamuslaitokselle.

11 §

Päätös väliaikaisesta lähestymiskiellosta

Lähestymiskielto voidaan määrätä myös väliaikaisena. Teknisesti valvottua lähestymiskielloa ei kuitenkaan voida määrätä väliaikaisena. Väliaikaisesta lähestymiskiellosta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Siitä voi päättää myös tuomioistuin.

Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on määrättävä väliaikainen lähestymiskielto omasta aloitteestaan, jos kiellolla suojattavan henkilön suojan tarpeen ilmeisyys edellyttää kiellon välitöntä antamista.

11 a §

Palveluihin ohjaaminen

Poliisin tai syyttäjän on tiedusteltava väliaikaisella lähestymiskiellolla suojattavalta, suostuuko hän yhteystietojensa välittämiseen tukipalveluiden tarjoajalle, ja kiellolla suojattavan suostuessa siihen välitettävä yhteystiedot ilman aiheetonta viivytystä.

Poliisin tai syyttäjän on ilmoitettava väliaikaiseen lähestymiskieltoon määrätyle saatavilla olevista tukipalveluista.

14 a §

Avustaja

Tuomioistuim voi määrätä avustajan lähestymiskiellon hakijalle tai sille, jota kiellolla on tarkoitus suojata, jos hän ei ole hakija, jos hakemuksen perusteena on kiellolla suojattavan henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistunut rikos ja sitä rikoksen vakavuus, kiellolla suojattavan henkilökohtaiset olosuhteet ja muut seikat huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna.

Teknisesti valvottua lähestymiskieltoa koskevassa asiassa kieltoon määrättäväksi vaaditulle on määrättävä avustaja, jos hän sitä pyytää.

Avustajasta on soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 2 luvussa säädetään puolustajasta ja asianomistajan oikeudenkäyntiavustajasta. Avustajan saaneen korvausvelvollisuuteen valtiolle ei kuitenkaan sovelleta, mitä luvun 11 §:ssä säädetään.

15 a §

Lähestymiskiellon noudattamisen valvonta

Lähestymiskiellon noudattamista valvoo poliisi.

15 b §

Tekninen valvonta

Lähestymiskiellon teknisestä valvonnasta vastaa Rikosseuraamuslaitos. Rikosseuraamuslaitos järjestää lähestymiskieltoa koskevan keskusvalvonnan valtakunnallisesti tai alueellisesti noudattaen, mitä yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain (400/2015) 57 §:ssä säädetään.

Teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrätyle on selvitettävä hänen 3 a §:n 2 momentissa tarkoitetut velvollisuutensa.

Teknisessä valvonnassa on vältettävä aiheettoman huomion herättämistä. Tekninen valvonta on toteutettava puuttumatta enempää kenenkään oikeuksiin ja aiheuttamatta suurempaa haittaa kuin on välttämätöntä valvonnan suorittamiseksi.

Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä on oikeus saada virkatehtävän suorittamiseksi poliisilta poliisilain mukaista virka-apua.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

2.

Laki

rikoslain 16 luvun 9 a §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikoslain (39/1889) 16 luvun 9 a §, sellaisena kuin se on laeissa 902/1998 ja 229/2015, seuraavasti:

16 luku

Rikoksista viranomaisia vastaan

9 a §

Lähestymiskiellon rikkominen

Jos lähestymiskieltoon tai väliaikaiseen lähestymiskieltoon määrätty rikkoo lähestymiskieltoa koskevassa ratkaisussa yksilöityä kieltoa, hänet on tuomittava *lähestymiskiellon rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Lähestymiskiellon rikkomisesta tuomitaan myös se, joka rikkoo teknisesti valvottua lähestymiskieltoa koskevassa ratkaisussa määrättyjä velvollisuuksiaan ja siten estää teknisen valvonnan käyttöönottamisen tai toteutumisen.

Sovellettaessa 1 momenttia lähestymiskieltoon rinnastetaan suojelutoimenpide, joka on ilmoitettu poliisiasiaan tietojärjestelmään yksityisoikeuden alalla määrättyjen suojelutoimenpiteiden vastavuoroisesta tunnustamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen soveltamisesta annetun lain (227/2015) 4 §:n nojalla. Lähestymiskiellon rikkomisena ei pidetä yhteydenottoja, joihin on lähestymiskiellosta annetun lain (898/1998) 3 §:n 4 momentissa tarkoitulla tavalla asiallinen peruste ja jotka ovat erityisestä syystä ilmeisen tarpeellisia.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

3.

Laki

esitutkintalain 3 luvun 11 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään esitutkintalain (805/2011) 3 luvun 11 §:ään uusi 3 momentti, jolloin nykyinen 3 momentti siirtyy 4 momentiksi, seuraavasti:

3 luku

Esitutinnan toimittamisen yleiset säännökset

11 §

Esitutinnan toimittamisaika

Esitutkinta on toimitettava kiireellisesti, jos henkilöä epäillään lähestymiskiellon rikkomisesta, jota ei ole pidettävä kokonaisuutena arvioiden vähäisenä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

4.

Laki

oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 ja 5 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 8 a §:ään, sellaisena
kuin se on laeissa 647/2003 ja 670/2014, uusi 3 momentti sekä 5 lukuun uusi 13 a § seuraavasti:

1 luku

Syyteoikeudesta ja syyteharkinnasta

8 a §

Jos henkilöä epäillään lähestymiskiellon rikkomisesta, jota ei ole pidettävä kokonaisuutena
arvioiden vähäisenä, syyttäjän on kiireellisesti ratkaistava, nostaako hän syytteen. Tällöin myös
syyte on nostettava ilman viivytystä.

5 luku

Syytteen vireillepanosta

13 a §

Lähestymiskiellon rikkomista koskeva rikosasia on käsiteltävä kiireellisenä, jollei rikkomista
ole pidettävä kokonaisuutena arvioiden vähäisenä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

5.

Laki

oikeusapulain 22 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeusapulain (257/2002) 22 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 818/2019,
seuraavasti:

22 §

Oikeusavun saajan vastapuolen korvausvelvollisuus

Jos oikeusavun saajan vastapuoli olisi oikeudenkäymiskaaren 21 luvun, oikeudenkäynnistä rikosasiassa annetun lain 9 luvun, oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain (808/2019) 10 luvun tai lähestymiskiellosta annetun lain (898/1998) 14 §:n nojalla velvollinen korvaamaan oikeusavun saajan oikeudenkäyntikulut kokonaan tai osittain, hänet on velvoitettava korvaamaan vastaavasti valtiolle sen varoista tämän lain nojalla asiassa maksettavaksi määrättyt kustannukset ja julkisen oikeusavustajan arvioitu palkkio korkolain 4 §:n 1 momentin mukaisine viivästyskorkoineen kuukauden kuluttua siitä päivästä, jona maksuvelvollisuutta koskeva tuomioistuimen päätös on ollut asianosaisen saatavissa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

6.

Laki

tuomioistuinmaksulain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan tuomioistuinmaksulain (1455/2015) 9 §:n 4 kohta,
muutetaan 2 §:n 1 momentti ja 9 §:n 3 kohta sekä
lisätään 5 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 1235/2016, 100/2018 ja 1203/2020, uusi
14 a kohta seuraavasti:

2 §

Oikeudenkäyntimaksun suuruus

Riita-, rikos- ja muutoksenhakuasian, ylimääräistä muutoksenhakua koskevan asian ja muun lainkäyttöasian käsittelystä peritään oikeudenkäyntimaksua seuraavasti:

Tuomioistuin	euroa
korkein oikeus	500
korkein hallinto-oikeus	500
hovioikeus	500
– rikosasia ja ulosottokaaren (705/2007) mukainen muutoksenhakuasia sekä asia, jossa sovinto ei ole sallittu	250
hallinto-oikeus	250
käräjäoikeus	
– riita-asia ja maa-oikeusasia	500
– rikosasia ja ulosottokaaren mukainen muutoksenhakuasia sekä asia, jossa sovinto ei ole sallittu	250

– yksipuolisella tuomiolla ratkaistu oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 §:ssä tarkoitettu riita-asia, jota koskevat tiedot on toimitettu suoraan käräjäoikeuden tietojärjestelmään	65
– muu yksipuolisella tuomiolla ratkaistu oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 §:ssä tarkoitettu riita-asia	86
– vastaajan riitauttama oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 §:ssä tarkoitettu asia	250
työtuomioistuin	2 000
markkinaoikeus	2 000
vakuutusosikeus	500

5 §

Maksuttomat suoritteet

Tämän lain mukaista maksua ei peritä:

14 a) lähestymiskiellosta annetun lain (898/1998), eurooppalaisesta suojelumääräyksestä annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytäntöönpanosta ja direktiivin soveltamisesta annetun lain (226/2015) sekä yksityisoikeuden alalla määrättyjen suojelutoimenpiteiden vastavuoroisesta tunnustamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen soveltamisesta annetun lain (227/2015) mukaisessa asiassa;

9 §

Asian lopputuloksen vaikutus

Oikeudenkäyntimaksua ei peritä, jos:

3) hallinto-oikeus, korkein hallinto-oikeus tai vakuutusosasto muuttaa valituksenalaista päätöstä muutoksenhakijan eduksi; markkinaoikeuden ensimmäisenä asteena käsittelemässä asiassa maksu peritään kuitenkin riippumatta lopputuloksesta, samoin veroasiassa annettua ennakoratkaisua koskevassa muutoksenhakuasiassa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

7.

Laki

henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain (1301/2021) 3 §:n 9 kohta, 5 §:n 1 momentti, 8 §:n otsikko, 1 momentin johdantokappale ja 9 kohta, 14 §:n 2 momentin 3 kohta, 16 §:n 1 momentin johdantokappale, 20 §:n otsikko ja 31 §:n 1 momentin 1 kohta,
sellaisena kuin niistä on 14 §:n 2 momentin 3 kohta laissa 227/2022, sekä
lisätään 3 §:ään uusi 10 ja 11 kohta, 4 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 227/2022, uusi 5 momentti, jolloin nykyinen 5 momentti siirtyy 6 momentiksi, 6 §:ään uusi 2 momentti, 8 §:ään uusi 5 momentti, lakiin uusi 13 a § sekä 20 §:ään uusi 3 ja 4 momentti seuraavasti:

3 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

-
- 9) *ulkopuolisella* henkilöä, joka ei ole vanki eikä tutkintavanki ja jonka henkilötietoja rekisteröidään 11 §:ssä tarkoitettuun turvallisuustietorekisteriin;
- 10) *teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrättyllä* henkilöä, joka on määrätty lähestymiskiellosta annetun lain (898/1998) 3 a §:n nojalla teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon;
- 11) *lähestymiskielloilla suojattavalla* henkilöä, jota määrättyllä lähestymiskielloilla ja sen teknisellä valvonnalla suojataan.

4 §

Rikosseuraamuslaitoksen tietojärjestelmän rekisterit

Rikosseuraamuslaitoksen lähestymiskielto rekisteriin sisältyvät lähestymiskiellon tekniseen valvontaan liittyvät henkilötiedot.

5 §

Yksilöintitiedot

Tuomitun, vangin, tutkintavangin, yhdyskuntaseuraamusta suorittavan ja teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrätyn yksilöimiseen tarvittavina tietoina Rikosseuraamuslaitos saa käsitellä seuraavia, rikosseuraamusrekisteriin, turvallisuustietorekisteriin ja lähestymiskielto rekisteriin tallennettavia tietoja:

- 1) nimi;
- 2) henkilötunnus, Maahanmuuttoviraston antama asiakasnumero tai muu henkilön yksilöintiin tarvittava tunnus;

- 3) sukupuoli;
 - 4) äidinkieli;
 - 5) kansalaisuus;
 - 6) koti- ja asuinpaikka sekä osoite;
 - 7) pituus, paino, silmien väri, hiusten oma väri, vartalon rakenne, mahdolliset arvet ja tatuoinnit sekä mahdolliset muut vastaavat tuntomerkkitiedot.
-

6 §

Tietojen käsittely muodollisen täytäntöönpanon tehtävissä

Rikosseuraamuslaitos saa käsitellä teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrätyn valvomiseksi tietoja lähestymiskiellon teknisen valvonnan alkamisesta ja päättymisestä.

8 §

Tietojen käsittely vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon, tutkintavankeuden toimeenpanon ja lähestymiskiellon teknisen valvonnan tehtävissä

Rikosseuraamuslaitos saa käsitellä laitostajärjestyksen ylläpitämistä, vankien ja tutkintavankien valvontaa ja toimintaan osallistumista sekä lähestymiskiellon teknistä valvontaa varten tietoja:

- 9) tutkinta-arestin toimeenpanemisen taikka tehostetun matkustuskiellon tai lähestymiskiellon teknisen valvonnan mukaisista rajoituksista ja niiden noudattamisesta.
-

Teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrätyn tietoihin saa sisällyttää teknisen valvonnan toimeenpanon varmistamiseksi sellaiset lähestymiskiellolla suojattavan yksilöintitiedot ja muut toimeenpanon kannalta tärkeät tiedot, jotka ovat välttämättömiä lähestymiskiellon teknisen valvonnan kannalta.

13 a §

Lähestymiskiellon teknisen valvonnan yhteydessä saatujen sijaintitietojen käsittely

Rikosseuraamuslaitos saa hakea esiin ja tallentaa rekisteriin lähestymiskiellon teknisen valvonnan yhteydessä saatuja sijaintitietoja vain, jos teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrätty menee lähestymiskiellosta annetun lain 3 §:n 3 momentissa tarkoitetulle alueelle tai oleskelee siellä taikka tekninen valvonta estyy, tai poliisin pyynnöstä.

14 §

Tietojen käsittelyyn oikeudet

Poiketen siitä, mitä 1 momentissa säädetään:

3) 11 §:ssä tarkoitetun turvallisuustietorekisterin tietoja ja 13 a §:ssä tarkoitettuja sijaintitietoja saavat käsitellä vain Rikosseuraamuslaitoksen kehittämisen ja ohjauksen vastuualueen erikseen nimeämät Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehet.

16 §

Oikeus saada tietoja muilta viranomaisilta ja tiedonantovelvollisilta

Sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, Rikosseuraamuslaitoksella on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada toiselta viranomaiselta rikoksesta epäiltyä, tuomittua, vankia, tutkintavankia, yhdyskuntaseuraamusta suorittavaa, teknisesti valvottuun lähestymiskielloon määrättyä ja lähestymiskiellolla suojattavaa koskevat tiedot, jotka ovat tarpeen rangaistuksen täytäntöönpanoa tai tutkintavankeuden toimeenpanoa koskevan tehtävän taikka muun Rikosseuraamuslaitokselle kuuluvan tehtävän hoitamista varten, seuraavasti:

20 §

Tietojen luovuttaminen poliisille ja Häätakeskuslaitokselle

Rikosseuraamuslaitos voi salassapitosäännösten estämättä pyynnöstä ja myös oma-aloitteisesti luovuttaa Häätakeskuslaitokselle ja poliisille tiedon lähestymiskiellon rikkomisesta sekä teknisesti valvottuun lähestymiskielloon määrätyn ja lähestymiskiellolla suojattavan sijaintitiedon rikoksen ennalta estämistä ja poliisin valvontatehtävän suorittamista varten.

Rikosseuraamuslaitos voi salassapitosäännösten estämättä pyynnöstä ja myös oma-aloitteisesti luovuttaa poliisille lähestymiskiellon teknisen valvonnan yhteydessä saadut sijaintitiedot ja muut teknisesti valvottuun lähestymiskielloon määrättyä ja lähestymiskiellolla suojattavaa koskevat tiedot, jotka ovat välttämättömiä lähestymiskiellon rikkomista tai muuta rikosepäilyä koskevan esitutinnan suorittamiseksi. Sijaintitietojen luovuttamisesta päättää rekisterinpitäjä tai sen määräämä Rikosseuraamuslaitoksen virkamies.

31 §

Tietojen tarkistaminen ja poistaminen rekistereistä

Henkilöä koskeva tieto poistetaan Rikosseuraamuslaitoksen rekisteristä, kun se ei ole enää tarpeellinen rekisterin käyttötarkoituksen kannalta. Tiedot poistetaan kuitenkin viimeistään seuraavasti:

1) 6 §:ssä tarkoitetut rikosseuraamusrekisterissä olevat tiedot 10 vuoden kuluttua henkilön viimeisestä rikosseuraamusrekisteriin merkitystä vireillä olleesta täytäntöönpanoasiasta, 5 §:n 1 momentissa ja 6 §:n 2 momentissa tarkoitetut lähestymiskiellotietorekisterin tiedot viiden vuoden

kuluttua teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määräämisestä ja 13 a §:ssä tarkoitetut sijaintitiedot kahden vuoden kuluttua teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määräämisestä;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

8.

Laki

henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 6 ja 8 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain (616/2019) 6 §:n 4 kohta
ja 8 §:n 1 momentin 4 kohta sekä
lisätään 6 §:ään uusi 5 kohta ja 8 §:n 1 momenttiin uusi 5 kohta seuraavasti:

6 §

Tutkinta- ja valvontatehtävissä käsiteltävien henkilötietojen sisältö

Poliisi saa käsitellä 5 §:ssä tarkoitetuista henkilöistä 4 §:ssä tarkoitettujen henkilön perustietojen lisäksi seuraavia henkilötietoja:

4) tunnistetieto syyttäjän tai tuomioistuimen ratkaisusta ja tieto siitä, onko henkilö tuomittu rangaistukseen, jätetty syyttämättä tai rangaistukseen tuomitsematta, onko syyte hylätty taikka jätetty tutkimatta tai sillensä ja tieto ratkaisun lainvoimaisuudesta;

5) lähestymiskiellosta annetussa laissa (898/1998) tarkoitettua lähestymiskielloa ja yksityisyysoikeuden alalla määrättyjen suojelutoimenpiteiden vastavuoroisesta tunnustamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen soveltamisesta annetussa laissa (227/2015) tarkoitettua suojelutoimenpidettä koskevat tiedot, mukaan lukien lähestymiskiellosta annetun lain 15 b §:ssä tarkoitetun lähestymiskiellon teknisen valvonnan yhteydessä saadut sijaintitiedot.

8 §

Rikosten ennalta estämiseen tai paljastamiseen liittyvien henkilötietojen sisältö

Poliisi saa käsitellä 7 §:ssä tarkoitetuista henkilöistä 4 §:ssä tarkoitettujen henkilön perustietojen lisäksi seuraavia henkilötietoja:

4) toimenpiteen kohteena olevan henkilön turvallisuuden tai viranomaisen työturvallisuuden turvaamiseksi tiedot henkilön terveydentilasta ja sen seurannasta taikka hänen sairautensa hoidosta, kohteen tai henkilön vaarallisuudesta tai arvaamattomuudesta sekä tiedot, jotka kuvaavat tai on tarkoitettu kuvaamaan rikollista tekoa, rangaistusta tai muuta rikoksen seuraamusta;

5) lähestymiskiellosta annetussa laissa tarkoitettua lähestymiskielloa ja yksityisyysoikeuden alalla määrättyjen suojelutoimenpiteiden vastavuoroisesta tunnustamisesta annetun Euroopan

parlamentin ja neuvoston asetuksen soveltamisesta annetussa laissa tarkoitettua suojelutoimenpidettä koskevat tiedot, mukaan lukien lähestymiskiellosta annetun lain 15 b §:ssä tarkoitetun lähestymiskiellon teknisen valvonnan yhteydessä saadut sijaintitiedot.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä 19.9.2022

Pääministeri

Sanna Marin

Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson

1.

Laki

lähestymiskiellosta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan lähestymiskiellosta annetun lain (898/1998) 3 §:n 4 momentti, 7 § sekä 11 §:n 1 ja 2 momentti, sellaisina kuin ne ovat laissa 711/2004, sekä
lisätään lakiin uusi 3 a ja 8 a §, 9 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 384/2010, uusi 4 momentti sekä lakiin uusi 11 a, 14 a, 15 a ja 15 b § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 luku

1 luku

Yleiset säännökset

Yleiset säännökset

3 §

3 §

Kiellon sisältö

Kiellon sisältö

Lähestymiskielto ei koske yhteydenottoja, joille on asiallinen peruste ja jotka ovat ilmeisen tarpeellisia.

Lähestymiskielto ei koske yhteydenottoja, joille on asiallinen peruste ja jotka ovat *erityisesti* syystä ilmeisen tarpeellisia.

Teknisesti valvottu lähestymiskielto

Tuomioistuिन voi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta määrätä, että laajennetun lähestymiskiellon noudattamista valvotaan teknisin välinein kieltoon määrätyn haltuun annettavilla tai hänen ylleen ranteseen, nilkkaan tai vyötärölle kiinnitettävillä teknisillä välineillä taikka tällaisten välineiden yhdistelmillä (teknisesti valvottu lähestymiskielto), jos tekninen valvonta on välttämättöntä henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistuvan rikoksen uhan torjumiseksi eikä se ole kohtuutonta ottaen huomioon uhkaavan rikoksen vakavuus, valvontaan määrättävän olosuhteet sekä muut asiassa ilmenneet seikat.

Teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrätty on velvollinen myötävaikuttamaan teknisen valvonnan käyttöönottamiseen ja l momentissa tarkoitettujen valvonnassa käytettävien välineiden kiinnittämiseen pysymällä tuomioistuimen istuntopaikassa istunnon jälkeen tapahtuvaa välineiden kiinnittämistä varten tai saapumalla myöhemmin tapahtuvaan välineiden kiinnittämiseen sekä sallimalla niiden kiinnittämisen. Teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrätty on velvollinen myötävaikuttamaan teknisen valvonnan toteutumiseen pitämällä hallussaan tai yllään valvonnassa käytettäviä välineitä, huolehtimalla niiden pitämisestä toimintakykyisinä sekä käsittelemällä niitä huolellisesti ja noudattamalla niiden käytöstä annettuja Rikosseuraamuslaitoksen ohjeita.

7 §

Lähestymiskiellon voimassaolo

Lähestymiskielto voidaan määrätä enintään yhdeksi vuodeksi. Perheen sisäinen lähestymiskielto voidaan kuitenkin määrätä enintään kolmeksi kuukaudeksi. Kielto tulee voimaan silloin, kun käräjäoikeus tekee ratkaisun kieltoon määräämisestä. Ratkaisua on noudatettava muutoksenhausta huolimatta, jollei asiaa käsittelevä ylempi tuomioistuin toisin määrää.

Kielto voidaan uudistaa. Tällöin lähestymiskielto voidaan määrätä enintään kahdeksi vuodeksi. Perheen sisäinen lähestymiskielto voidaan kuitenkin uudistettaessa määrätä enintään kolmeksi kuukaudeksi. Kiellon uudistamista voidaan pyytää ennen edellisen kiellon päättymistä.

(uusi)

7 §

Lähestymiskiellon voimassaolo

Lähestymiskielto voidaan määrätä enintään yhdeksi vuodeksi. Perheen sisäinen lähestymiskielto voidaan kuitenkin määrätä enintään kolmeksi kuukaudeksi *ja teknisesti valvottu lähestymiskielto enintään kuudeksi kuukaudeksi*. Kielto tulee voimaan silloin, kun käräjäoikeus tekee ratkaisun kieltoon määräämisestä. Ratkaisua on noudatettava muutoksenhausta huolimatta, jollei asiaa käsittelevä ylempi tuomioistuin toisin määrää.

Kielto voidaan uudistaa. Tällöin lähestymiskielto voidaan määrätä enintään kahdeksi vuodeksi. Perheen sisäinen lähestymiskielto *ja teknisesti valvottu lähestymiskielto* voidaan kuitenkin uudistettaessa määrätä enintään kolmeksi kuukaudeksi. Kiellon uudistamista voidaan pyytää ennen edellisen kiellon päättymistä.

8 a §

Teknisesti valvottua lähestymiskieltoa koskevan ratkaisun sisältö

Sen lisäksi, mitä 8 §:ssä säädetään, teknisesti valvottua lähestymiskieltoa koskevasta ratkaisusta on ilmentävä:

- 1) tekninen valvontatapa;*
- 2) missä ja milloin kieltoon määrätyn valvonnassa käytettävien teknisten välineiden kiinnittäminen tapahtuu;*
- 3) kieltoon määrätyn 3 a §:n 2 momentissa tarkoitettu velvollisuus myötävaikuttaa teknisen valvonnan käyttöönottamiseen ja toteuttamiseen.*

(uusi)

9 §

Ilmoitukset tuomiosta

Teknisesti valvottua lähestymiskieltoa koskevasta päätöksestä on viipymättä ilmoitettava Rikosseuraamuslaitokselle.

11 §

Päätös väliaikaisesta lähestymiskiellosta

Lähestymiskielto voidaan määrätä myös väliaikaisena. Väliaikaisesta lähestymiskiellosta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Siitä voi päättää myös tuomioistuin.

Pidättämiseen oikeutettu virkamies voi määrätä väliaikaisen lähestymiskiellon viran puolesta, jos kiellolla suojattavan henkilön suojan tarpeen ilmeisyys edellyttää kiellon välitöntä antamista ja jos asiassa ilmenneistä seikoista on pääteltävissä, että kiellolla suojattava henkilö ei kieltoon määrättävää henkilöä kohtaan tuntemansa pelon vuoksi tai muusta syystä kykene itse kieltoa hakemaan.

(uusi)

(uusi)

11 §

Päätös väliaikaisesta lähestymiskiellosta

Lähestymiskielto voidaan määrätä myös väliaikaisena. *Teknisesti valvottua lähestymiskieltoa ei kuitenkaan voida määrätä väliaikaisena.* Väliaikaisesta lähestymiskiellosta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Siitä voi päättää myös tuomioistuin.

Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen on määrättävä väliaikainen lähestymiskielto omasta aloitteestaan, jos kiellolla suojattavan henkilön suojan tarpeen ilmeisyys edellyttää kiellon välitöntä antamista.

11 a §

Palveluihin ohjaaminen

Poliisin tai syyttäjän on tiedusteltava väliaikaisella lähestymiskiellolla suojattavalta, suostuuko hän yhteystietojensa välittämiseen tukipalveluiden tarjoajalle, ja kiellolla suojattavan suostuessa siihen välitettävä yhteystiedot ilman aiheutonta viivytystä.

Poliisin tai syyttäjän on ilmoitettava väliaikaiseen lähestymiskieltoon määrätylle saatavilla olevista tukipalveluista.

14 a §

Avustaja

Tuomioistuin voi määrätä avustajan lähestymiskiellon hakijalle tai sille, jota kiellolla on tarkoitus suojata, jos hän ei ole hakija, jos hakemuksen perusteena on kiellolla suojattavan henkeen, terveyteen tai vapauteen kohdistunut rikos ja sitä rikoksen vakavuus, kiellolla suojattavan henkilökohtaiset olosuhteet ja muut seikat huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna.

Teknisesti valvottua lähestymiskieltoa koskevassa asiassa kieltoon määrättäväksi vaaditulle on määrättävä avustaja, jos hän sitä pyytää.

Avustajasta on soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 2 luvussa säädetään puolustajasta ja asianomistajan oikeudenkäyntiavustajasta. Avustajan saaneen korvausvelvollisuuteen valtiolle ei kuitenkaan sovelleta, mitä luvun 11 §:ssä säädetään.

(uusi)

15 a §

Lähestymiskiellon noudattamisen valvonta

Lähestymiskiellon noudattamista valvoo poliisi.

(uusi)

15 b §

Tekninen valvonta

Lähestymiskiellon teknisestä valvonnasta vastaa Rikosseuraamuslaitos. Rikosseuraamuslaitos järjestää lähestymiskieltoa koskevan keskusvalvonnan valtakunnallisesti tai alueellisesti noudattaen, mitä yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta annetun lain (400/2015) 57 §:ssä säädetään.

Teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrätylle on selvitettävä hänen 3 a §:n 2 momentissa tarkoitetut velvollisuutensa.

Teknisessä valvonnassa on vältettävä aiheettoman huomion herättämistä. Tekninen valvonta on toteutettava puuttumatta enempää kenenkään oikeuksiin ja aiheuttamatta suurempaa haittaa kuin on välttämätöntä valvonnan suorittamiseksi.

Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehellä on oikeus saada virkatehtävän suorittamiseksi poliisilta poliisilain mukaista virka-apua.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

..

2.

Laki

rikoslain 16 luvun 9 a §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan rikoslain (39/1889) 16 luvun 9 a §, sellaisena kuin se on laeissa 902/1998 ja 229/2015, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

16 luku

Rikoksista viranomaisia vastaan

9 a §

Lähestymiskiellon rikkominen

Jos lähestymiskieltoon tai väliaikaiseen lähestymiskieltoon määrätty rikkoo lähestymiskieltoa koskevassa ratkaisussa yksilöityä kieltoa, hänet on tuomittava *lähestymiskiellon rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Sovellettaessa 1 momenttia lähestymiskieltoon rinnastetaan suojelutoimenpide, joka on ilmoitettu poliisiasiajn tietojärjestelmään yksityisoikeuden alalla määrättyjen suojelutoimenpiteiden vastavuoroisesta tunnustamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen soveltamisesta annetun lain (227/2015) 4 §:n nojalla. Lähestymiskiellon rikkomisena ei pidetä yhteydenottoja, joihin on lähestymiskiellosta annetun lain (898/1998) 3 §:n 4 momentissa tarkoitettulla tavalla asiallinen peruste ja jotka ovat ilmeisen tarpeellisia.

16 luku

Rikoksista viranomaisia vastaan

9 a §

Lähestymiskiellon rikkominen

Jos lähestymiskieltoon tai väliaikaiseen lähestymiskieltoon määrätty rikkoo lähestymiskieltoa koskevassa ratkaisussa yksilöityä kieltoa, hänet on tuomittava *lähestymiskiellon rikkomisesta* sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.

Lähestymiskiellon rikkomisesta tuomitaan myös se, joka rikkoo teknisesti valvottua lähestymiskieltoa koskevassa ratkaisussa määrättyjä velvollisuuksiaan ja siten estää teknisen valvonnan käyttöönottamisen tai toteutuksen.

Sovellettaessa 1 momenttia lähestymiskieltoon rinnastetaan suojelutoimenpide, joka on ilmoitettu poliisiasiajn tietojärjestelmään yksityisoikeuden alalla määrättyjen suojelutoimenpiteiden vastavuoroisesta tunnustamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen soveltamisesta annetun lain (227/2015) 4 §:n nojalla. Lähestymiskiellon rikkomisena ei pidetä yhteydenottoja, joihin on lähestymiskiellosta annetun lain (898/1998) 3 §:n 4 momentissa tarkoitettulla tavalla asiallinen peruste ja jotka ovat erityisesti syystä ilmeisen tarpeellisia.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

3.

Laki

esitutkintalain 3 luvun 11 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään esitutkintalain (805/2011) 3 luvun 11 §:ään uusi 3 momentti, jolloin nykyinen 3 momentti siirtyy 4 momentiksi, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

3 luku

3 luku

Esitutinnan toimittamisen yleiset säännökset

Esitutinnan toimittamisen yleiset säännökset

11 §

11 §

Esitutinnan toimittamisaika

Esitutinnan toimittamisaika

(uusi)

Esitutkinta on toimitettava kiireellisesti, jos henkilöä epäillään lähestymiskiellon rikkomisesta, jota ei ole pidettävä kokonaisuutena arvioiden vähäisenä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

4.

Laki

oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 ja 5 luvun muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (689/1997) 1 luvun 8 a §:ään, sellaisena
kuin se on laeissa 647/2003 ja 670/2014, uusi 3 momentti sekä 5 lukuun uusi 13 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 luku

1 luku

Syyteoikeudesta ja syyteharkinnasta

Syyteoikeudesta ja syyteharkinnasta

(uusi)

8 a §

— — — — —
Jos henkilöä epäillään lähestymiskiellon rikkomisesta, jota ei ole pidettävä kokonaisuutena arvioiden vähäisenä, syyttäjän on kiireellisesti ratkaistava, nostaako hän syytteen. Tällöin myös syyte on nostettava ilman viivytystä.

5 luku

Syytteen vireillepanosta

(uusi)

13 a §

Lähestymiskiellon rikkomista koskeva rikosasia on käsiteltävä kiireellisenä, jollei rikkomista ole pidettävä kokonaisuutena arvioiden vähäisenä.

— — — — —
Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .
— — — — —

5.

Laki

oikeusapulain 22 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeusapulain (257/2002) 22 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 818/2019, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

22 §

22 §

Oikeusavun saajan vastapuolen korvausvelvollisuus

Oikeusavun saajan vastapuolen korvausvelvollisuus

Jos oikeusavun saajan vastapuoli olisi oikeudenkäymiskaaren 21 luvun, oikeudenkäynnistä rikosasiassa annetun lain 9 luvun tai oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain (808/2019) 10 luvun nojalla velvollinen korvaamaan oikeusavun saajan oikeudenkäyntikulut kokonaan tai osittain, hänet on velvoitettava korvaamaan vastaavasti valtiolle sen varoista tämän lain nojalla asiassa maksettavaksi määrättyt kustannukset ja julkisen oikeusavustajan arvioitu palkkio korkolain 4 §:n 1 momentin mukaisine viivästyskorkoineen kuukauden kuluttua siitä päivästä, jona maksuvelvollisuutta koskeva tuomioistuimen päätös on ollut asianosaisen saatavissa.

Jos oikeusavun saajan vastapuoli olisi oikeudenkäymiskaaren 21 luvun, oikeudenkäynnistä rikosasiassa annetun lain 9 luvun, oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetun lain (808/2019) 10 luvun *tai lähestymiskielosta annetun lain (898/1998) 14 §:n* nojalla velvollinen korvaamaan oikeusavun saajan oikeudenkäyntikulut kokonaan tai osittain, hänet on velvoitettava korvaamaan vastaavasti valtiolle sen varoista tämän lain nojalla asiassa maksettavaksi määrättyt kustannukset ja julkisen oikeusavustajan arvioitu palkkio korkolain 4 §:n 1 momentin mukaisine viivästyskorkoineen kuukauden kuluttua siitä päivästä, jona maksuvelvollisuutta koskeva tuomioistuimen päätös on ollut asianosaisen saatavissa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20

..

6.

Laki

tuomioistuinmaksulain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
kumotaan tuomioistuinmaksulain (1455/2015) 9 §:n 4 kohta,
muutetaan 2 §:n 1 momentti ja 9 §:n 3 kohta sekä
lisätään 5 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 1235/2016, 100/2018 ja 1203/2020, uusi
14 a kohta seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 §

Oikeudenkäyntimaksun suuruus

Riita-, rikos- ja muutoksenhakuasian, ylimääräistä muutoksenhakua koskevan asian ja muun lainkäyttöasian käsittelystä peritään oikeudenkäyntimaksua seuraavasti:

Voimassa oleva laki

2 §

Oikeudenkäyntimaksun suuruus

Riita-, rikos- ja muutoksenhakuasian, ylimääräistä muutoksenhakua koskevan asian ja muun lainkäyttöasian käsittelystä peritään oikeudenkäyntimaksua seuraavasti:

Tuomioistuin	euroa
korkein oikeus	500
korkein hallinto-oikeus	500
hovioikeus	500
– rikosasia, lähestymiskieltoasia ja ulosottokaaren (705/2007) mukainen muutoksenhakuasia sekä asia, jossa sovinto ei ole sallittu	250
hallinto-oikeus	250
käräjäoikeus	

– riita-asia ja maa-oikeusasia	500
– rikosasia, <i>lähestymiskieltoasia</i> ja ulosottokaaren mukainen muutoksenhakuasia sekä asia, jossa sovinto ei ole sallittu	250
– yksipuolisella tuomiolla ratkaistu oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 §:ssä tarkoitettu riita-asia, jota koskevat tiedot on toimitettu suoraan käräjäoikeuden tietojärjestelmään	65
– muu yksipuolisella tuomiolla ratkaistu oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 §:ssä tarkoitettu riita-asia	86
– vastaajan riitauttama oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 §:ssä tarkoitettu asia	250
työtuomioistuim	2 000
markkinaoikeus	2 000
vakuutus-oikeus	500

Ehdotus

Tuomioistuim	euroa
korkein oikeus	500
korkein hallinto-oikeus	500
hovioikeus	500
– rikosasia ja ulosottokaaren (705/2007) mukainen muutoksenhakuasia sekä asia, jossa sovinto ei ole sallittu	250

hallinto-oikeus	250
käräjäoikeus	
– riita-asia ja maa-oikeusasia	500
– rikosasia ja ulosottokaaren mukainen muutoksenhakuasia sekä asia, jossa sovinto ei ole sallittu	250
– yksipuolisella tuomiolla ratkaistu oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 §:ssä tarkoitettu riita-asia, jota koskevat tiedot on toimitettu suoraan käräjäoikeuden tietojärjestelmään	65
– muu yksipuolisella tuomiolla ratkaistu oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 §:ssä tarkoitettu riita-asia	86
– vastaajan riitauttama oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 §:ssä tarkoitettu asia	250
työtuomioistuin	2 000
markkinaoikeus	2 000
vakuutus-oikeus	500

<i>Voimassa oleva laki</i>	<i>Ehdotus</i>
5 §	5 §
<i>Maksuttomat suoritteet</i>	<i>Maksuttomat suoritteet</i>
Tämän lain mukaista maksua ei peritä:	Tämän lain mukaista maksua ei peritä:
(uusi)	14 a) lähestymiskiellosta annetun lain (898/1998), eurooppalaisesta suojelumääräyksestä annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin lainsäädännön alaan kuuluvien säännösten kansallisesta täytän-

töönpanosta ja direktiivin soveltamisesta annetun lain (226/2015) sekä yksityisoikeuden alalla määrättyjen suojelutoimenpiteiden vastavuoroisesta tunnustamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen soveltamisesta annetun lain (227/2015) mukaisessa asiassa;

9 §

Asian lopputuloksen vaikutus

Oikeudenkäyntimaksua ei peritä, jos:

3) hallinto-oikeus, korkein hallinto-oikeus tai vakuutus-oikeus muuttaa valituksenalaista päätöstä muutoksenhakijan eduksi; markkina-oikeuden ensimmäisenä asteena käsittelemässä asiassa maksu peritään kuitenkin riippumatta lopputuloksesta, samoin veroasiassa annettua ennakkoratkaisua koskevassa muutoksenhakuasiassa;

4) tuomioistuin määrää lähestymiskiellon.

9 §

Asian lopputuloksen vaikutus

Oikeudenkäyntimaksua ei peritä, jos:

3) hallinto-oikeus, korkein hallinto-oikeus tai vakuutus-oikeus muuttaa valituksenalaista päätöstä muutoksenhakijan eduksi; markkina-oikeuden ensimmäisenä asteena käsittelemässä asiassa maksu peritään kuitenkin riippumatta lopputuloksesta, samoin veroasiassa annettua ennakkoratkaisua koskevassa muutoksenhakuasiassa.

(kumotaan)

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

7.

Laki

henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain (1301/2021) 3 §:n 9 kohta, 5 §:n 1 momentti, 8 §:n otsikko, 1 momentin johdantokappale ja 9 kohta, 14 §:n 2 momentin 3 kohta, 16 §:n 1 momentin johdantokappale, 20 §:n otsikko ja 31 §:n 1 momentin 1 kohta,
sellaisena kuin niistä on 14 §:n 2 momentin 3 kohta laissa 227/2022, sekä
lisätään 3 §:ään uusi 10 ja 11 kohta, 4 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laissa 227/2022, uusi 5 momentti, jolloin nykyinen 5 momentti siirtyy 6 momentiksi, 6 §:ään uusi 2 momentti, 8 §:ään uusi 5 momentti, lakiin uusi 13 a § sekä 20 §:ään uusi 3 ja 4 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

3 §

3 §

Määritelmät

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

Tässä laissa tarkoitetaan:

9) *ulkopuolisella* henkilöllä, joka ei ole vanki eikä tutkintavanki ja jonka henkilötietoja rekisteröidään 11 §:ssä tarkoitettuun turvallisuustietorekisteriin.
(uusi)

9) *ulkopuolisella* henkilöllä, joka ei ole vanki eikä tutkintavanki ja jonka henkilötietoja rekisteröidään 11 §:ssä tarkoitettuun turvallisuustietorekisteriin;

10) *teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrättyllä* henkilöllä, joka on määrätty lähestymiskiellosta annetun lain (898/1998) 3 a §:n nojalla teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon;

11) *lähestymiskiellolla suojattavalla* henkilöllä, jota määrättyllä lähestymiskiellolla ja sen teknisellä valvonnalla suojataan.

4 §

4 §

Rikosseuraamuslaitoksen tietojärjestelmän rekisterit

Rikosseuraamuslaitoksen tietojärjestelmän rekisterit

(uusi)

Rikosseuraamuslaitoksen lähestymiskielto-
torekisteriin sisältyvät lähestymiskiellon tek-
niseen valvontaan liittyvät henkilötiedot.

5 §

Yksilöintitiedot

Tuomitun, vangin, tutkintavangin ja yhdyskuntaseuraamusta suorittavan yksilöimiseen tarvittavina tietoina Rikosseuraamuslaitos saa käsitellä seuraavia, rikosseuraamusrekisteriin ja turvallisuustietorekisteriin tallennettavia tietoja:

- 1) nimi;
- 2) henkilötunnus, Maahanmuuttoviraston antama asiakasnumero tai muu henkilön yksilöintiin tarvittava tunnus;
- 3) sukupuoli;
- 4) äidinkieli;
- 5) kansalaisuus;
- 6) koti- ja asuinpaikka sekä osoite;
- 7) pituus, paino, silmien väri, hiusten oma väri, vartalon rakenne, mahdolliset arvet ja tatuoinnit sekä mahdolliset muut vastaavat tuntomerkitiedot.

6 §

Tietojen käsittely muodollisen täytäntöönpanon tehtävissä

(uusi)

8 §

Tietojen käsittely vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon ja tutkintavankeuden toimeenpanon tehtävissä

Rikosseuraamuslaitos saa käsitellä laitostajestyksen ylläpitämistä sekä vankien ja tutkintavankien valvontaa ja toimintaan osallistumista varten tietoja:

5 §

Yksilöintitiedot

Tuomitun, vangin, tutkintavangin, yhdyskuntaseuraamusta suorittavan *ja teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrätyn* yksilöimiseen tarvittavina tietoina Rikosseuraamuslaitos saa käsitellä seuraavia, rikosseuraamusrekisteriin, turvallisuustietorekisteriin *ja lähestymiskielto*rekisteriin tallennettavia tietoja:

- 1) nimi;
- 2) henkilötunnus, Maahanmuuttoviraston antama asiakasnumero tai muu henkilön yksilöintiin tarvittava tunnus;
- 3) sukupuoli;
- 4) äidinkieli;
- 5) kansalaisuus;
- 6) koti- ja asuinpaikka sekä osoite;
- 7) pituus, paino, silmien väri, hiusten oma väri, vartalon rakenne, mahdolliset arvet ja tatuoinnit sekä mahdolliset muut vastaavat tuntomerkitiedot.

6 §

Tietojen käsittely muodollisen täytäntöönpanon tehtävissä

Rikosseuraamuslaitos saa käsitellä teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrätyn valvomiseksi tietoja lähestymiskiellon teknisen valvonnan alkamisesta ja päättymisestä.

8 §

Tietojen käsittely vankeusrangaistuksen täytäntöönpanon, tutkintavankeuden toimeenpanon ja lähestymiskiellon teknisen valvonnan tehtävissä

Rikosseuraamuslaitos saa käsitellä laitostajestyksen ylläpitämistä, vankien ja tutkintavankien valvontaa ja toimintaan osallistumista *sekä lähestymiskiellon teknistä valvontaa* varten tietoja:

9) tutkinta-arestin toimeenpanemisen tai tehostetun matkustuskiellon teknisen valvonnan mukaisista rajoituksista ja niiden noudattamisesta.

(uusi)

(uusi)

14 §

Tietojen käsittelyyn oikeutetut

Poiketen siitä, mitä 1 momentissa säädetään:

3) 11 §:ssä tarkoitetun turvallisuustietorekisterin tietoja saavat käsitellä vain Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksikön erikseen nimeämät Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehet.

9) tutkinta-arestin toimeenpanemisen taikka tehostetun matkustuskiellon tai lähestymiskiellon teknisen valvonnan mukaisista rajoituksista ja niiden noudattamisesta.

Teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrätyn tietoihin saa sisällyttää teknisen valvonnan toimeenpanon varmistamiseksi selälaiset lähestymiskiellolla suojattavan yksilöintitiedot ja muut toimeenpanon kannalta tärkeät tiedot, jotka ovat välttämättömiä lähestymiskiellon teknisen valvonnan kannalta.

13 a §

Lähestymiskiellon teknisen valvonnan yhteydessä saatujen sijaintitietojen käsittely

Rikosseuraamuslaitos saa hakea esiin ja tallentaa rekisteriin lähestymiskiellon teknisen valvonnan yhteydessä saatuja sijaintitietoja vain, jos teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrätty menee lähestymiskiellosta annetun lain 3 §:n 3 momentissa tarkoitetulle alueelle tai oleskelee siellä taikka tekninen valvonta estyy, tai poliisin pyynnöstä.

14 §

Tietojen käsittelyyn oikeutetut

Poiketen siitä, mitä 1 momentissa säädetään:

3) 11 §:ssä tarkoitetun turvallisuustietorekisterin tietoja ja 13 a §:ssä tarkoitettuja sijaintitietoja saavat käsitellä vain Rikosseuraamuslaitoksen kehittämisen ja ohjauksen vastualueen erikseen nimeämät Rikosseuraamuslaitoksen virkamiehet.

16 §

Oikeus saada tietoja muilta viranomaisilta ja tiedonantovelvollisilta

Sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, Rikosseuraamuslaitoksella on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada toiselta viranomaiselta rikoksesta epäiltyä, tuomittua, vankia, tutkintavankia ja yhdyskuntaseuraamusta suorittavaa koskevat tiedot, jotka ovat tarpeen rangaistuksen täytäntöönpanoa tai tutkintavankeuden toimeenpanoa koskevan tehtävän taikka muun Rikosseuraamuslaitokselle kuuluvan tehtävän hoitamista varten, seuraavasti:

20 §

Tietojen luovuttaminen poliisille

(uusi)

16 §

Oikeus saada tietoja muilta viranomaisilta ja tiedonantovelvollisilta

Sen lisäksi, mitä muualla laissa säädetään, Rikosseuraamuslaitoksella on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada toiselta viranomaiselta rikoksesta epäiltyä, tuomittua, vankia, tutkintavankia, yhdyskuntaseuraamusta suorittavaa, *teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrättyä ja lähestymiskiellolla suojattavaa* koskevat tiedot, jotka ovat tarpeen rangaistuksen täytäntöönpanoa tai tutkintavankeuden toimeenpanoa koskevan tehtävän taikka muun Rikosseuraamuslaitokselle kuuluvan tehtävän hoitamista varten, seuraavasti:

20 §

*Tietojen luovuttaminen poliisille ja **Hätäkeskuslaitokselle***

Rikosseuraamuslaitos voi salassapitosäännösten estämättä pyynnöstä ja myös omaaloitteisesti luovuttaa Hätäkeskuslaitokselle ja poliisille tiedon lähestymiskiellon rikkomisesta sekä teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrätyn ja lähestymiskiellolla suojattavan sijaintitiedon rikoksen ennalta estämistä ja poliisin valvontatehtävän suorittamista varten.

Rikosseuraamuslaitos voi salassapitosäännösten estämättä pyynnöstä ja myös omaaloitteisesti luovuttaa poliisille lähestymiskiellon teknisen valvonnan yhteydessä saadut sijaintitiedot ja muut teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrättyä ja lähestymiskiellolla suojattavaa koskevat tiedot, jotka ovat välttämättömiä lähestymiskiellon rikkomista tai muuta rikosepäilyä koskevan esitutkinnan suorittamiseksi. Sijaintitietojen luovuttamisesta päättää rekisterinpitäjä tai sen määräämä Rikosseuraamuslaitoksen virkamies.

31 §

Tietojen tarkistaminen ja poistaminen rekistereistä

Henkilöä koskeva tieto poistetaan Rikosseuraamuslaitoksen rekisteristä, kun se ei ole enää tarpeellinen rekisterin käyttötarkoituksen kannalta. Tiedot poistetaan kuitenkin viimeistään seuraavasti:

1) 6 §:ssä tarkoitetut rikosseuraamusrekisterissä olevat tiedot 10 vuoden kuluttua henkilön viimeisestä rikosseuraamusrekisteriin merkitystä vireillä olleesta täytäntöönpanoasiasta;

31 §

Tietojen tarkistaminen ja poistaminen rekistereistä

Henkilöä koskeva tieto poistetaan Rikosseuraamuslaitoksen rekisteristä, kun se ei ole enää tarpeellinen rekisterin käyttötarkoituksen kannalta. Tiedot poistetaan kuitenkin viimeistään seuraavasti:

1) 6 §:ssä tarkoitetut rikosseuraamusrekisterissä olevat tiedot 10 vuoden kuluttua henkilön viimeisestä rikosseuraamusrekisteriin merkitystä vireillä olleesta täytäntöönpanoasiasta, 5 §:n 1 momentissa ja 6 §:n 2 momentissa tarkoitetut lähestymiskieltorekisterin tiedot viiden vuoden kuluttua teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrittämisestä ja 13 a §:ssä tarkoitetut sijaintitiedot kahden vuoden kuluttua teknisesti valvottuun lähestymiskieltoon määrittämisestä;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

8.

Laki

henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain 6 ja 8 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annetun lain (616/2019) 6 §:n 4 kohta ja 8 §:n 1 momentin 4 kohta sekä
lisätään 6 §:ään uusi 5 kohta ja 8 §:n 1 momenttiin uusi 5 kohta seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

6 §

Tutkinta- ja valvontatehtävissä käsiteltävien henkilötietojen sisältö

Poliisi saa käsitellä 5 §:ssä tarkoitetuista henkilöistä 4 §:ssä tarkoitettujen henkilön perustietojen lisäksi seuraavia henkilötietoja:

4) tunnistetieto syyttäjän tai tuomioistuimen ratkaisusta ja tieto siitä, onko henkilö tuomittu rangaistukseen, jätetty syyttämättä tai rangaistukseen tuomitsematta, onko syyte hylätty taikka jätetty tutkimatta tai sillensä ja tieto ratkaisun lainvoimaisuudesta.
(uusi)

6 §

Tutkinta- ja valvontatehtävissä käsiteltävien henkilötietojen sisältö

Poliisi saa käsitellä 5 §:ssä tarkoitetuista henkilöistä 4 §:ssä tarkoitettujen henkilön perustietojen lisäksi seuraavia henkilötietoja:

4) tunnistetieto syyttäjän tai tuomioistuimen ratkaisusta ja tieto siitä, onko henkilö tuomittu rangaistukseen, jätetty syyttämättä tai rangaistukseen tuomitsematta, onko syyte hylätty taikka jätetty tutkimatta tai sillensä ja tieto ratkaisun lainvoimaisuudesta;

5) lähestymiskiellosta annetussa laissa (898/1998) tarkoitettua lähestymiskielloa ja yksityisoikeuden alalla määrättyjen suojelutoimenpiteiden vastavuoroisesta tunnustamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen soveltamisesta annetussa laissa (227/2015) tarkoitettua suojelutoimenpidettä koskevat tiedot, mukaan lukien lähestymiskiellosta annetun lain 15 b §:ssä tarkoitettua lähestymiskiellon teknisen valvonnan yhteydessä saadut sijaintitiedot.

8 §

Rikosten ennalta estämiseen tai paljastamiseen liittyvien henkilötietojen sisältö

Poliisi saa käsitellä 7 §:ssä tarkoitetuista henkilöistä 4 §:ssä tarkoitettujen henkilön perustietojen lisäksi seuraavia henkilötietoja:

4) toimenpiteen kohteena olevan henkilön turvallisuuden tai viranomaisen työturvallisuuden turvaamiseksi tiedot henkilön terveydentilasta ja sen seurannasta taikka hänen sairautensa hoidosta, kohteen tai henkilön vaarallisuudesta tai arvaamattomuudesta sekä tiedot, jotka kuvaavat tai on tarkoitettu kuvaamaan rikollista tekoa, rangaistusta tai muuta rikoksen seuraamusta.

(uusi)

8 §

Rikosten ennalta estämiseen tai paljastamiseen liittyvien henkilötietojen sisältö

Poliisi saa käsitellä 7 §:ssä tarkoitetuista henkilöistä 4 §:ssä tarkoitettujen henkilön perustietojen lisäksi seuraavia henkilötietoja:

4) toimenpiteen kohteena olevan henkilön turvallisuuden tai viranomaisen työturvallisuuden turvaamiseksi tiedot henkilön terveydentilasta ja sen seurannasta taikka hänen sairautensa hoidosta, kohteen tai henkilön vaarallisuudesta tai arvaamattomuudesta sekä tiedot, jotka kuvaavat tai on tarkoitettu kuvaamaan rikollista tekoa, rangaistusta tai muuta rikoksen seuraamusta;

5) lähestymiskiellosta annetussa laissa tarkoitettua lähestymiskielloa ja yksityisoikeuden alalla määrättyjen suojelutoimenpiteiden vastavuoroisesta tunnustamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen soveltamisesta annetussa laissa tarkoitettua suojelutoimenpidettä koskevat tiedot, mukaan lukien lähestymiskiellosta annetun lain 15 b §:ssä tarkoitettun lähestymiskiellon teknisen valvonnan yhteydessä saadut sijaintitiedot.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .